

ΛΕΛΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΑΣ ΜΟΥ

1944 - 1945

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΑΘΗΝΑΙ 1989

Επί Αρχηγόπλοιος 1864 - 29 Ιανουαρίου 1945

11 Δεκεμβρίου 1944 - 29 Ιανουαρίου 1945

"Ενα μῆνα καὶ εἶκος: ἡμέρες διήρκησε. "Αφιξις εἰς Ἀθήνας τὴν 30 Ιανουαρίου, δδὸς Βαλαωρίτου 8, συγαντηθήκαμε μὲ τὸν Εύγενιο, Νανά, Ντίτα καὶ Ιωάννα, φιλοξενούμενοι ἀπὸ τὴν κόρη μου Λουκία Μεταξᾶ.

ΚΗΦΙΣΙΑ - ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ

Τὴν νύκτα τῆς 11ης Δεκεμβρίου αἰσθάνθηκα ἀρκετὰ κρυωμένη καὶ εἶχα ἐλαφρὸ πυρετό. Ἡ κόρη μου Νανά μοῦ ἔρριξε θεντοῦζες καὶ ἔπεσα πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὸ κρεβάτι. Ἐπῆρα δυὸ ἀσπιρίνες καὶ ἀρχισα νὰ κοιμοῦμαι θαθύτατα.

Κατὰ τὰς 12.30' μ.μ. ἀντελήφθην ὅτι ἐκτυπούσαν δυνατὰ μὲ γροθιές τὴν ἔξωθυρα τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου τοῦ σπιτιοῦ. Ἀμέσως αἰσθάνθηκα, ὅτι κάτι κακὸ θὰ μοῦ συνέθαινε μετὰ τὰ γεγονότα καὶ τὶς φῆμες τῶν τελευταίων ἡμερῶν. Πετάχθηκα ἀπὸ τὸ κρεβάτι ἐφόρεσα τὴν ρόμπα μου καὶ ἐπροχώρησα ἔως τὴν σκάλα τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ ἐφώναξα στοὺς θορυβοῦντας:

—Τί συμβαίνει; Γιατί κτυπᾶτε;

—Ἀνοἶξτε γρήγορα, μοῦ φωνάζουν, εἰδεμὴ θὰ σπάσουμε τὴν πόρτα.

—Ἀμέσως! τοὺς ἀπήντησα καὶ ἀνέθηκα τρέχουσα, ἔως τὸ δεύτερο πάτωμα. Ήδρα τὴν πόρτα κλει-

δωμένη καὶ ἄρχισα νὰ κτυπῶ δυνατά. Ὁ Εὔγένιος καὶ ἡ Νανά, οἱ δόποῖοι τότε ἔκοιμωντο ἀνωθεν τοῦ δωματίου μου, ἔξύπνησαν ἀποτόμως, μοῦ ἀνοιξαν καὶ ἀκουσαν τοὺς κτύπους ποὺ ἔξακολουθοῦσαν. Ὁ Εὔγένιος τότε σκύθει ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τοὺς ἐρωτᾶ τί ζητοῦν.

—Τὴν Μεταξᾶ! φωνάζουν.

—Μά, τέτοια ὥρα, μπρὲ παιδιά. Δὲν σέθεσθε λιγάκι;

—Νὰ κατεβῇ γρήγορα, εἰδεμὴ θὰ σπάσουμε τὴν πόρτα. Ὁ Εὔγένιος τότε, δ ὁ δόποῖος θαστοῦσε τὸ πιστόλι του ἡθέλησε νὰ πυροβολήσῃ, ἀλλὰ τοῦ κράτησα τὸ χέρι, τὸν παραμέρισα καὶ τοὺς ἐρώτησα τί μὲ θέλουν.

“Ημουν καταϊδρωμένη ἀπὸ τὴν ἀσπιρίνη, ἀλλὰ δ φόβος καὶ ᾧ ταραχὴ δὲν μὲ ἀφηναν νὰ αἰσθάνωμαι τὴν κακοδιαθεσία μου. Μοῦ ἀπήντησαν λοιπὸν νὰ κατεβῶ ἀμέσως καὶ νὰ ἀνοίξω, νὰ ντυθῶ καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσω.

—Τί μὲ θέλετε; τοὺς ἐπανέλαθα. Μήπως γιὰ δμηρο; Ἐγνωρίζαμε ἀπὸ διαδόσεις, δτι θὰ ἔπαιρναν δμήρους.

—Κατέβα νὰ ἀνοίξης γρήγορα. “Εσπευσα καὶ τοὺς ἀνοιξα. Μπῆκαν μέσα τότε μὲ προφύλαξι τρεῖς ἐλασίται καὶ μὲ ἐρώτησαν, ποῖοι ἄλλοι ἦσαν μέσα στὸ σπίτι.

—Ἡ κόρη μου, ἀπήντησα, δ γαμπρός μου καὶ τὰ δυὸ ἐγγονάκια μου.

—Νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ κόρη σας.

—Δὲν θὰ ἔλθῃ ἡ κόρη μου, τοὺς λέγω, διότι δὲν μποροῦν νὰ μείνουν μόνα δυὸς μικρὰ παιδιά.

—Δὲν εἴμεθα κακούργοι, ᾧς μείνη ἔως τὸ πρωΐ καὶ τότε ἔρχεται καὶ αὐτή. Ποῖος ἄλλος εἶναι ἐδῶ;

—Σᾶς εἶπα, ὁ γαμπρός μου.

—Τότε ᾧς ἔλθῃ αὐτός. Ἡ Νανὰ ἐπέμενε νὰ φύγῃ ἐκείνη, ἀλλὰ ἔγῳ ἥμουν ἀνένδοτος. Μοῦ εἶπε, δτι θὰ πηδήξῃ τὸν τοῖχο τοῦ κήπου, γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἄλλους. Τὴν συμβούλευσα νὰ μὴν τὸ κάμη διότι θὰ ἔκινδύνευε χειρότερα.

Ἐν τῷ μεταξύ τριγύριζαν καὶ παρατηροῦσαν τὸ σπίτι καὶ ἔνα λουκέτο, ποὺ εἶχα στὸ office.

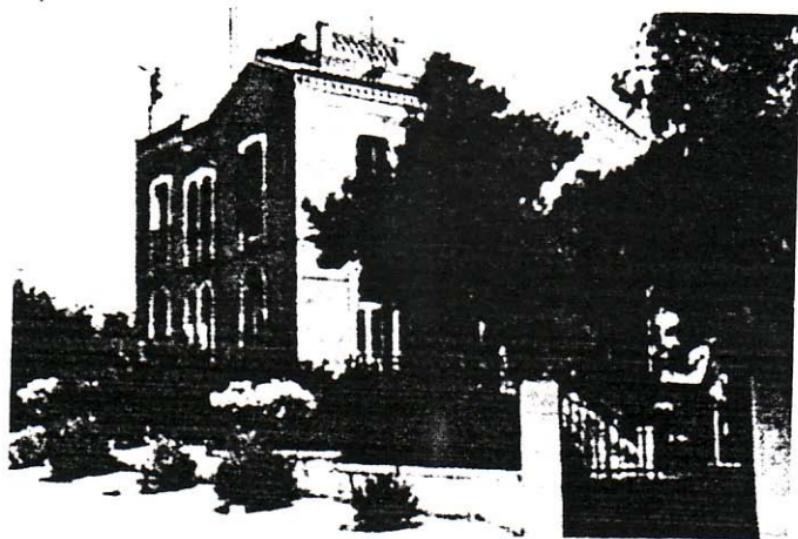
—Θέλετε νὰ σᾶς ἀνοίξω, τοὺς εἶπα, θὰ σᾶς χρησιμεύσῃ νὰ δῆτε πόσα τρόφιμα θρίσκοντα ἔκει μέσα αὐτὴν τὴν στιγμὴ στὰ μεγάλα σπίτια! Ἐπειδὴ γινόταν λόγος, δτι καθήμεθα σὲ δώδεκα δωμάτια, ἀπὸ τὴν γειτονιὰ ποὺ ἥσαν οἱ περισσότεροι κομμουνίζοντες, παρασυρθέντες ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις νὰ τοὺς μοιράσουν τὰς ἐπαύλεις.

—Ντύσου γρήγορα.

—Θὰ ντυθῶ, ἀπήντησα, μείνετε ἥσυχοι. Ἡ μαγείρισά μου, Σπυριδούλα Κουτσαντώνη, ἔνας πατρινὸς τύπος, ἡ ὅποια ἔγινε πασίγνωστος εἰς τοὺς γνωρίμους μας, γύριζε γύρω μου ταραγμένη καὶ μὲ βοηθοῦσε νὰ ντυθῶ ζεστά, μοῦ ἔβαλε μέσα στὸ τσαντάκι μου πολλὰ χρήσιμα πράγματα, τὰ ὅποια ἔθοήθησαν πολὺ καὶ τοὺς συνομήρους καὶ ἐμέ, ως καὶ

ἔνα ἀρκετὰ μεγάλο καθρέπτη. Ἐφόρεσα τρία ζεύγη κάλτσες, φόρεμα μάλλινο, ζακέττα πλεκτή και ἐπανωφόρι πού εἶχα πολὺ ζεστὸ μὲ Ioutre, γαρνιρισμένο ἔως κάτω μὲ μπορντούρα, γάντια μάλλινα. "Ενα beret και μανδήλι ἀπὸ μουσελίνα δεμένο ἀπὸ ἐπάνω γιὰ τὰ αὐτιά μου.

—Γρήγορα, γρήγορα ἐφώναζαν. Μήν ἀργῆς.

'Η οἰκία τοῦ 'Ιωάννου Μεταξᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶπε τὸ ιστορικὸν «OXI» τὴν 28ην Ὁκτωβρίου τοῦ 1940 και ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤπτηχθη ὡς ὅμηρος ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν ἡ σύζυγος του τὴν. 11 - 12 - 1944.

—'Υπομονή, ἀπαντοῦσα, πρέπει νὰ ντυθῶ τούλαχιστον. Ἐμπρὸς στὴ σκάλα φίλησα τὴν Νανά, ἀπεχαιρέτησα τὴν Σπυριδούλα, και ἐθγήκαμε μὲ τὸν Εύγενιο.

Ἐμπρὸς στὴν σιδερένια πόρτα τοῦ κήπου μᾶς ἐπιρίμενε αὐτοκίνητο, ἀπὸ τὰ ἀνοικτὰ μὲ κουκούλα καὶ πλαγινά. Ὁ καιρὸς ἦτανε ψυχρὸς καὶ βροχερὸς ἐκείνη τὴν στιγμήν. Μᾶς συνώδευσε δὲνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐλασίτας ἔως τὴν ὁδὸν Μαραθῶνος, στὸ σπίτι Λαμπράκη, ἔνα ἴσογειο χαμηλό, στὸ θόθιος κήπου, δπου εἶχε ἐγκατασταθῆ ἡ Πολιτοφυλακή τους...

Μπήκαμε σὲ ἔνα μεγάλο χώλ καὶ μετὰ δεξιὰ σὲ δωματιάκι, δπου εύρήκαμε καὶ πολλοὺς ἥδη γνωστοὺς Κηφισιώτας: Τὸν Δαρίθα, τὸν Σεφέρογλου, Χαριτᾶτο, Καραγκούνη, Σαχτούρη, τὴν "Ἐλλη Γκιόλμαν μὲ τὸ νυχτικό της καὶ ἐπανωφόρι, μὲ παντούφλες. Μοῦ εἰπον ἐκείνη τὴ στιγμή, δτι σὲ ἄλλο δωμάτιο ἦσαν καὶ ἄλλοι καὶ δ Ναύαρχος Κριεζῆς, μὲ τὴν κυρίαν καὶ τὴν Ρωξάνη τὴν κόρη τους καὶ δ Δήμαρχος Κτενᾶς. Ὁ Πόγγης ἔφθασε μὲ ἄλλους ἀγνώστους μου, δ Γουλανδρῆς, Ἡλιόπουλος, Ἄδαμ. Ὁ Πόγγης ἦτανε ἀρκετὰ ταραγμένος καὶ πολὺ σκεπτικός. Τὸ ὑφος του μὲ ἐπηρέασε πολύ.

"Ολοι μαζὺ εἴμαστε τριάντα ἔνας. Γυναῖκες εἰμεθα πέντε. Μιὰ γυναίκα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν Γκιόλμαν, τὶς ἀπέλυσαν στὴν Ἀγία Λεούσα. Ἡ Γκιόλμαν φοροῦσε μόνο τὸ νυκτικό της, παντόφλες καὶ ἔνα ἐπανωφόρι. Ἐμείναμε ἐκεῖ μέσα περίπου ὡς τὰς τρεῖς τὸ πρωΐ. Σὲ μιὰ στιγμὴ ἔφώναξαν ἀπὸ τὸν κατάλογο τὰ ὀνόματά μας. Στὸ ἄκουσμα τοῦ δικοῦ

μου ἐπλησίασα τὸ γραφεῖο, ὅπου ἐκάθητο ἔνας ἐλασίτης μὲ λυχνάρι μεγάλο ἐμπρός του. Μὲ ἐρώτησε ἐὰν θρέχῃ ἔξω, ἐπειδὴ ἐγυάλιζε τὸ ἐπανωφόρι μου, τὸ δποῖον εἶχε μιὰ τριχίτσα ποὺ ἔδινε αὐτὴν τὴν ἐντύπωσι καὶ τοῦ τὸ ἔξήγησα.

Στὰς τρεῖς λοιπὸν τὸ πρωΐ μὲ ἀστροφεγγιὰ καὶ δύουσα σελήνη, μὲ ἀρκετὰ τσουχτερὸ κρύο ἀρχίσαμε τὴν περιοδεία μας.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡμουν κουρασμένη, μᾶς ἔλεγαν, ὅτι θὰ πηγαίναμε στὸ Ρωσοχώρι, — παρὰ τὴν Σταμάτα, μετὰ τὴν Ἐκάλη. Ἀλλὰ ὅπως θαδίζαμε ἀνὰ τετράδας, ἐμείναμε οἱ τελευταῖοι. Ὁ Κριεζῆς, ποὺ ἔπασχε ἀπὸ τὴν καρδιά του, ἐγὼ μὲ τὸ κρυολόγημά μου καὶ ἡ Κριεζῆ μὲ τὴν Ρωξάνη. Μᾶς ἐθίαζαν διαρκῶς νὰ προχωροῦμε ταχύτερα διὰ τὸ καλό μας! "Οσο πιὸ γρήγορα τόσο καλύτερα! Στὸν συνοικισμὸν ιατρῶν τῆς Ἐκάλης ἐγύριζε ἔνα ἀεροπλάνο, σχεδὸν ἀνωθέν μας καὶ ἔρριχνε φωτοθολίδες. Ἐμεῖς ὅπως εἶχαμε μείνει οἱ τελευταῖοι μᾶς ἄφησαν καὶ καθήσαμε κάτω ἀπὸ ἔνα μεγάλο πεῦκο στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, μαζὶ μὲ ἔνα φύλακα τῆς συνοδείας μας, καὶ ξεκουρασθήκαμε ἀρκετά. Σηκωθήκαμε καὶ πάλι καὶ προσπαθήσαμε νὰ πλησιάσωμε τοὺς προπορευομένους.

Παρέλειψα νὰ εἰπῶ ὅτι στὴν Ἐρυθραίαν παρακάμψαμε τὸν δρόμο, διὰ νὰ μὴ μᾶς περάσουν διὰ μέσου τοῦ συνοικισμοῦ καὶ ἐκεῖ σὲ ἔνα χανδάκι δικαθηγητὴς Καραγκούνης, προσποιηθεὶς ὅτι δένει τὸ

παπούτσι του, πήδησε μέσα στὸ χανδάκι καὶ δρα-
πέτευσε.

Οἱ συνοδοί μας μᾶς ἐνεθάρρυναν διαρκῶς, δ-
τι πολὺ γρήγορα φθάνομεν στὸ Ρωσοχώρι. Περά-
σαμε τὴν Ἐκάλη καὶ ἐφθάσαμε στὴν διασταύρωσι
τοῦ κεντρικοῦ δρόμου καὶ Σταμάτας. Ἐκεῖ μᾶς διέ-
ταξαν νὰ σταθοῦμε καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ πεῦκα
παρουσιάσθηκε ὁλόκληρο ἀπόσπασμα ἐλασιτῶν, τὸ
ὅποιο προσεποιεῖτο, ὅτι ἔγειμιζε τὰ ὅπλα του. Ἡ κ.
Κριεζῆ ἐψιθύρισε ὅτι θὰ μᾶς ἐκτελέσουν καὶ ὅλοι
τὸ ἴδιο ἐσκέφθηκαν. Ἐπεράσαμε ἐκείνην τὴν στι-
γμὴν μεγάλην ἀγωνία, ἀλλὰ ἀρχισαν νὰ φωνάζουν
τὰ δνόματά μας καὶ νὰ ἀπαντοῦμε. Στὸ ὄνομα Κα-
ραγκούνη ἐπηκολούθησε σιγὴ καὶ ἀνεκαλύφθη, ὅτι
εἶχε δραπετεύσει. Ὡργίσθησαν τρομερὰ καὶ εἰπαν:

— Αὐτὸν θὰ τὸν σκοτώσουμε, εἰναι τελειωμένος
ἄνθρωπος, ποῦ θὰ μᾶς πάη. Ἐκινήσαμε πάλι πρὸς
τὸ Μπογιάτι πλέον καὶ ἐφθάσαμε, κατάκοποι, δη-
μερώματα σὲ μιὰ Βίλλα, ἀπέναντι στὸ Χωριό, εἰς
τὸ ὕψωμα ἄνωθεν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς
δασάκι πεύκων.

ΜΠΟΓΙΑΤΙ

Βρεθήκαμε συγκεντρωμένοι στὸ ισόγειο τῆς Βίλλας, σὲ στενόμακρο εύρυχωρο δωμάτιο, μὲ ὅψι καφενείου, ἐμπρὸς σὲ μακρὺ τραπέζι, καθισμένοι σὲ πάγκους. Ἐφαίνετο ἔνα συνεχόμενο χώρισμα μὲ γεμάτο γερμανικὰ κρεβετάτια. "Ολο τὸ πρωΐ δὲν μᾶς ἔδωσαν, παρὰ δλίγο νερὸ καὶ τίποτε ἄλλο.

Ἄργότερα, δταν ἄρχισε νὰ unction ο δ ἥλιος, ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ παρουσιάσθηκε ὁ Καπετάν Μῆτσος μὲ πολιτικά, ξανθός,, ύψηλοῦ ἀναστήματος μὲ gabardina ἄμεμπτη grisa. Ἡ φυσιογνωμία του δὲν μοῦ φάνηκε ἄγνωστη. Μᾶς ἔρωτησε τί συμβαίνει, ποῖος μᾶς ἔστειλε καὶ ἐπρόσθεσε, δτι θὰ ἥτανε ἄπλη παρεξήγησις καί, ἐὰν εἰμεθα ἀθῶι, θὰ μᾶς ἄφηναν ἐλευθέρους. Τὰ λαϊκὰ δικαστήρια, ἔξηκολούθησε, εἶναι ἀλάνθαστα καὶ δὲν θὰ πάθωμε ἀπολύτως τίποτε. Ἡ ζωὴ μας δὲν ἔκινδύνευε δλως διόλου. Εἶχαμε μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὸν πιστεύσωμε καὶ ἐπήραμε ἀρκετὸ θάρρος. Ἀγνοούσαμε ἀκόμη, δτι διαρκῶς ἔψεύδοντο. Εἶχαν ἐκπαιδευθῆ σὲ καλὸ σχολεῖο.

"Οταν ἔζέστανε ἡ ἥμέρα μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ ἔγωμε στὸν εὔεργετικὸ ἥλιο, ἐμπρὸς στὴν ἔπαυλι, κάτω ἀπὸ τὴ βεράντα. Εἰς τὴν μεγάλη αὐτὴ βεράντα ἥτανε στημένα εἰς δλο τὸ μάκρος της δπλοπολυθόλα καὶ χορωδία ἐλασιτῶν ἔψαλλαν τὰ γνωστὰ

άσματα τοὺς «Μεταξάδες, Μπουραντάδες καὶ χαφιέδες». «Τὸ αἷμα ζητᾶ αἷμα». «Ο Γιώργης μας δ Δημητρώφ». «Αχ αύτὸ τὸ Κολωνάκι», «Αν ἐκεῖνα τὰ παλάτια», «Τὸ ἔχω θαθειά μέσον τὴ ψυχή μου» κ.λ.π. "Ητανε καλὰ κυμνασμένοι καὶ ἔψαλλαν τέλεια, μὲ δλο ποὺ τὰ τραγούδια τους μᾶς ἐνέπνεαν τρόμο. "Ολο ἐκεῖνο τὸ πρωΐ δὲν ἔπαισαν, καὶ τὸ μεσημέρι κατέθηκαν νὰ φάγουν στὸ μακρυὸ τραπέζι τοῦ δωματίου.

Εἰς τὰς τρεῖς μ.μ. ἔφθασε ἡ κ. Σαλβαρλῆ μὲ αὐτοκίνητο καὶ τὸν Καπετάν Μῆτσο καὶ ἔφερνε μαζί της διάφορα φαγώσιμα, διὰ τὸν ἄνδρα της. Παρουσιάσθηκε καὶ κάποιος Γραμματικόπουλος, ἀπὸ τὸ χωριό, ἀπέναντι τοῦ Μπογιατιοῦ καὶ ἐζήτησε νὰ μὲ πάρη σπίτι του. Εἶχαν ἐπιτρέψει καὶ στὸν κ. Κριεζῆ νὰ πάῃ νὰ κοιμηθῆ σὲ ἐνα σπίτι ἐκεῖ. 'Εμὲ δὲν μοῦ τὸ ἐπέτρεψαν. 'Αργότερα ἐλέχθη ὅτι μὲ ἀφήνουν ἐλευθέρα νὰ ἀκολουθήσω μὲ τὸ αὐτοκίνητο τὴν κ. Σαλβαρλῆ. 'Ο Εύγενιος μὲ παρώτρυνε νὰ φύγω ἀμέσως πρὸς τὸ αὐτοκίνητο, ἀλλὰ μόλις εἰχα προχωρήσει δλίγα θήματα, ἀκούω νὰ μὲ φωνάζουν:

—Ποῦ πηγαίνεις; Γύρισε πίσω. Δὲν ἔχει ἔθγει ἀκόμη διαταγὴ οὕτε θὰ κάνωμε ἔξαιρέσεις. Αὔριο τὸ πρωΐ θὰ ἀφεθῆτε ἐλεύθερες δλες αἱ γυναῖκες. "Ετσι τὸ αὐτοκίνητο ἔφυγε χωρὶς κανέναν ἀπὸ ἐμᾶς μὲ τὴν Σαλβαρλῆ. Κατὰ τὰς 4 τὸ ἀπόγευμα μᾶς ἐπρότειναν νὰ φάγωμε χόρτα, ποὺ εἶχαν ἐτοιμάσει

καὶ θράσει μερικὲς γυναῖκες τῆς ὑπηρεσίας τους διότι ὅλοι αὐτοὶ οἱ καλοντυμένοι προστάται τοῦ λαοῦ ποτὲ δὲν ἔκαναν τίποτε ἀλλο, παρὰ νὰ τραγουδοῦν, νὰ τρώγουν καὶ νὰ κοιμοῦνται καὶ νὰ ἐκτελοῦν διαταγάς.

Ἐφάγαμε τὰ χόρτα στὴν μακρόστενη τραπέζαρια, χωρὶς λάδι καὶ ψωμί, τὰ ὅποια ἔτριζαν ἀπὸ χῶμα, κακοκαθαρισμένα. Τὰ ὥραῖα φαγώσιμα τοῦ κ. Σαλβαρλῆ ἔμοιρασθήκαμε μὲ τὸν ἕδιο μαζὶ μὲ τὸν Εὔγενιο. Κοντά μας ἐκάθησε ἔνας ὑψηλός, ξανθὸς ἐλασίτης καὶ τοῦ προσέφερα ἀπὸ τὸ ἴδικό μου μερίδιο κάτι τί, στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε, μετὰ τὸ ἐδέχθη καὶ μᾶς πλησίασε. Ἐφαίνετο πολὺ μελαγχολικὸς καὶ μοῦ εἶπε:

—Δῶστέ μου τὴν εύχή σας, γιατί πηγαίνω νὰ πολεμήσω. "Αλλα περιμένουμε καὶ ἄλλα γίνονται. Ἐμάθαμε ἀργότερα ὅτι ἥτανε ὁ υἱὸς τοῦ Νεοφύτου, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως.

—Κατέθηκε καὶ πολέμησε πλάϊ στὴν ἀρραβωνιαστικιά του καὶ σκοτώθηκε στὴν Καισαριανὴ καὶ ἐκείνη τὴν ἐπομένη.

Δὲν ἀνέφερα τὴν πρωΐνη μου συνομιλία μὲ τὸν καπετάν Νικήτα — αὐτὸς ἥτανε ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖ — ἵσως ἥτανε τὴν στιγμὴ ποὺ μὲ ἐμπόδισαν νὰ φύγω, ποὺ ἐκαθήμεθα στὸν ἥλιο. Δὲν ξεύρω πῶς ἄρχισε ἡ διμιλία. Θυμοῦμαι ὅτι μοῦ εἶπε, ὅτι στὸ ἔξῆς δὲν θὰ εἰχα ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, οὕτε νὰ μὲ ὑπηρετῇ κανείς. Ἀπήντησα, ὅτι ἀνέκαθεν ἥξευρα νὰ ἐργά-

ζωμαι σὲ διδήποτε, καὶ νὰ ἔξυπηρετῶ καὶ ἄλλους καὶ τὸν ἔαυτό μου. Καὶ στὴν Κατοχὴ καὶ ἐπεινάσσαμε καὶ ἐργασθήκαμε μὲ δλες μας τὶς δυνάμεις. Βλέπω δῆμως ἐδῶ ἀρκετὲς γυναῖκες νὰ σᾶς φροντίζουν καὶ ἐσεῖς τραγουδᾶτε στολισμένοι μόνον.

— Θὰ δῆς, θὰ δῆς μοῦ ἀπήντησε. Θὰ μάθης ἀλλοιώς.

Κατὰ τὶς 6½ μ.μ. Βλέπομε καὶ καταφθάνει ὁ Δεσπότης Κηφισιᾶς Ἱάκωβος. Ἔζήτησε νὰ μᾶς ἵδῃ καὶ μᾶς ἐκάλεσαν εἰς τὸ χῶλ τοῦ ἐπάνω πατώματος. Μᾶς ἔχαιρετησε δλους καὶ μᾶς ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ καταθάλῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν ἐλευθέρους, καὶ νὰ ἐλπίζωμε. Ἐμπῆκε εἰς τὸ δεξιὸ δωμάτιο μὲ ἔνα παράθυρο ἐπὶ τῆς θεράντας. Μέσα ἦτο ὁ Καπετάν Νικήτας μὲ ἄλλους βαθμούχους τῆς περιωπῆς του.

Ἡ συζήτησις ἀρχισε σφοδροτάτη καὶ μᾶς διέταξαν νὰ περάσωμε σὲ ἔνα μεγάλο δωμάτιο, τὸ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν θεράντα καὶ ἐκεῖ περιμέναμε τρέμοντες, ἀνυπομονοῦντες διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σφοδροτάτης λογομαχίας. "Ακουσα ἐπάνειλημμένως τὸ ὄνομά μου ἀπὸ τὴν μισοανοιγμένη πόρτα τοῦ δωματίου, ἀλλὰ σὲ λίγο τὴν ἔκλεισαν καὶ ἤκούοντο μόνον φωναὶ τοῦ Δεσπότου, ὁ ὅποιος ἦτο ἔξαλλος ἀπὸ ὄργην. Τοὺς ἀπειλοῦσε καὶ τοὺς ἐπέπληττε. Μᾶς εἶπε κατόπιν ὅταν μᾶς συνήντησε δμὰ νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσῃ, ὅτι ἔξήγησε στοὺς ἐλασίτας ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ λάθουν ὑπ' ὅψι τὰς κατηγορίας τῶν

Κηφισιωτῶν, ὅπου τὸ μῆσος καὶ ὁ φθόνος ἦσαν δυνατώτερα ἀπὸ παντοῦ ἀλλοῦ, ἐπειδὴ ἡ ἀπόστασις ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ πλουσίων μὲ τὰς πολυτελεῖς ἐπαύλεις καὶ τῶν δλόγυρα πτωχῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν, ἥτο μεγάλη. Ὁ Δεσπότης ἔφυγε κάτωχρος καὶ τρέμων ἀπὸ συγκίνησι. Μᾶς εἶπε ὅτι ἀγωνίσθηκε ὅσο ἥτο δυνατὸ καὶ νὰ ἐλπίζωμε πλέον μόνον στὸν Θεό.

Προσπαθήσαμε νὰ κοιμηθοῦμε ἐκείνη τὴν νύκτα εἰς τὸ μεσαῖο μεγάλο δωμάτιο, στοιχαγμένοι ὅπως μπορούσαμε καλύτερα. Ὁ Πόγγης σὲ μιὰ καρέκλα μὲ τὸ κεφάλι του ἀκουμπισμένο στὰ σταυρωμένα του χέρια στὴν ράχι τοῦ καθίσματος. "Αλλοι ἔμειναν στὸ χώλ, γύρω ἀπὸ ἕνα γραφεῖο, φωτισμένο μὲ λυχναράκι, μὲ τοὺς ἐλασίτας φύλακας καὶ τὸν ἀπαίσιο καπετάν Φορτούνα, μὲ ἕνα σκοῦφο ἀπὸ λαγό, μὲ λειρὶ ἐμπρός, μὲ τὴν τρομερὴ ὅψι του. Ἡ κ. Κριεζῆ, ἡ Ρωξάνη καὶ ἔγὼ ξαπλωθήκαμε κατὰ γῆς στὸ σκληρὸ πάτωμα, ἀλλὰ ἥταν ἀδύνατο νὰ ἀναπαυθοῦμε μὲ τὶς τρομακτικὲς συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἐλασιτῶν καὶ τοῦ καπετάν Φορτούνα, ὁ διποῖος ἐπέμενε νὰ μᾶς ἐκτελέσουν. Αὐτός, δπως ἔμαθα ἀργότερα, εἶχε ἀπαγάγει στὰ Κιοῦρκα τὸν ναύαρχο Κριεζῆ, καὶ τὴν κόρη τοῦ κ. Κριεζῆ, Φένη Ξύδη καὶ τοὺς ἔξετέλεσε σὲ μιὰ χαράδρα.

Ἐξημέρωσε, ἐπὶ τέλους, ἡ ἀπαισία αὐτὴ νύκτα, κρισιμωτάτη γιὰ τὴν ζωή μας. Ποτὲ δὲν ἔμαθαμε τί ἔγινε καὶ πῶς σωθήκαμε. Ὁ Δεσπότης θέσαια

καὶ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἐπηρέασε αὐτοὺς τοὺς σκοτεινοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἡμέρα ἥτανε εύτυχῶς ζεστὴ μὲν ἥλιο, ὅπως τὴν προηγουμένη. Κατεβήκαμε κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα διὰ νὰ κάμωμε μία γενικὴ τουαλέττα μὲν νερὸ ποὺ μᾶς ἔφεραν. Ἡ ἀνάμνησις αὐτῆς τῆς διαδικασίας ἦτο τὸ καθημερινό μας πρόβλημα. Ἐμέναμε διαρκῶς ντυμένες ἡμέρα καὶ νύκτα, ὅπως μᾶς ἐπῆραν ἀπὸ τὰ σπίτια μας, μαζὶ συσσωρευμένοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, σὲ στενόχωρα δωμάτια καὶ κρατητήρια. Ἡ καταροή μου ηὔξανε καὶ ἔθηχα διαρκῶς ἀπὸ τὴν κακοπέρασι καὶ τὸ κρύο τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ὅπωσδήποτε τὴν ἡμέρα μὲ τὸν ἥλιο ἐκείνων τῶν ἡμερῶν ἐζεσταινόμεθα ἀρκετὰ καὶ συνερχόμεθα ὀλίγο μὲ τὸν καθαρὸ ἀέρα.

Ἄνεβήκαμε στὴν θεράντα τῆς ἐπαύλεως καὶ ἀναμέναμε καθισμένοι ἐκεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν καπεταναίων, διότι μᾶς εἶπαν, δτι ὁ καπετάν Μῆτσος ἦτο στὴν Κηφισιά, διὰ νὰ λάθῃ διαταγὰς διὰ τὴν τύχην μας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφεραν εἰς τὴν θεράντα 6 παιδιὰ ρακένδυτα κρατουμένους τῆς Renaissance — φυλακῆς ἀνηλίκων τῆς Κηφισιάς. Ἐνεφανίσθη ἐπίσης μιὰ ὥραία κοπέλλα μὲ πένθος, τὴν ὅποια εἶχα προσέξει στὴν Κηφισιά, τύπου Ἀθηναίας, μετρίου ἀναστήματος μὲ κανονικὰ ὥραῖα ἐλληνικὰ χαρακτηριστικά. Συνομιλοῦσε οἰκειότατα μὲ μίαν ἄλλη συναγωνίστρια μὲ στολὴ καὶ μὲ τοὺς ἐλασίτας. Τὴν ἔκρινα ἀμέσως ὡς ἔχθρικώτατο πρόσωπο. "Εμαθα ὅτι ἦτο κόρη τοῦ διδασκάλου Δεληγιάνη, τοῦ Σχο-

λείου Ἀλωνίων. Διὰ τὰ παιδιά ἔλεγαν, δτι θὰ τὰ ἔντυναν ἐλασίτας μετὰ τὴν ἀνάκρισι ἐκεῖνο τὸ πρωΐ. Οἱ δύο ἔξ αὐτῶν ἦσαν τοῦ ἐμπόρου Λειθαδᾶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, Κεφαλλῆνες καὶ μορφωμένοι. Ὡμιλοῦσαν πολὺ καλὰ Ἀγγλικά.

Ἐπεινούσαμε πολὺ καὶ δὲν ξεύρω ποιὸς κατώρθωσε νὰ εὔρῃ γάλα κατσικίσιο, τὸ δποῖο μᾶς ἔμοιράσθη μεταξὺ 3—4 ἀπὸ τὴν συντροφιά μας μὲ δλίγο ψωμί, τὸ δποῖο θὰ ἔμεινε ἀπὸ τὴν θραδυνὴ διανομὴ ποὺ ἔκαμαν. Ἐπρόκειτο νὰ ὅργανωθῇ συστίτιο διὰ τὸ μεσημέρι καὶ ἔμέτρησαν διὰ δγδόντα πρόσωπα. Ἐπιστεύαμε ἀκόμη, δτι ἔλεγαν καὶ μιὰ ἀλήθεια, ἀλλὰ εἴδαμε πολὺ γρήγορα, δτι πάντοτε συνέθαινε νὰ μᾶς προωθοῦν ἀκριθῶς πρὸ τοῦ φαγητοῦ τακτικώτατα.

Κατὰ τὰς 11 π.μ., πρὶν μᾶς ἀναγγείλουν τὴν ἀναχώρησίν μας, μιὰ καθαρίστρια εἶπε σὲ μιὰ κυρία τῆς δμάδας μας, δτι μὲ κατηγόρησε κάποιος Παπαμιχαήλ, εἰσαγγελεύς, Κηφισιώτης, ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς ἔμένα. Κατώρθωσα νὰ πλησιάσω τὴν γυναῖκα, ἡ δποία μοῦ τὸ ἐπανέλαβε. Δὲν ἐπέρασε πολλὴ ὥρα καὶ μᾶς ἀνήγγειλαν, δτι φεύγομε μὲ καμιόνια ἔως σὲ χωριὸ τοῦ Ὡρωποῦ, δπου θὰ μᾶς ἐπήγαιναν σὲ σπίτια καὶ δὲν θὰ μᾶς ἔλειπε τίποτε...

Τοποθετηθήκαμε στὰ καμιόνια καὶ ἐφθάσαμε στὴν Σκάλα τοῦ Ὡρωποῦ. Κοντὰ εἰς τὸν σωφέρ, κατὰ τὴν διαδρομὴ ἐκάθησε ἡ Δεληγιάνη καὶ κοντά της ἡ συναγωνίστρια. "Ἐψαλλαν διαρκῶς τὰ

γνωστά μας πλέον ἐλασίτικα τραγουδια μὲ τὸν δ-
δηγὸ συνοδοιπόρο, γνωρίζουσαι πιθανώτατα δτι
μᾶς ὠδηγοῦσαν πρὸς ἐκτέλεσι.

Ἐφθάσαμε στὸν Ὡρωπό, ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν Πολι-
τοφυλακή, καὶ μᾶς ἔβαλαν σὲ τετράδες. Μερικοὶ
χωρικοὶ καὶ παιδιὰ μᾶς παρακολουθοῦσαν σιωπη-
λοί. Ἐγύρισα τὸ κεφάλι μου πρὸς τὰ δπίσω καὶ
ἔψαξα νὰ συναντήσω μὲ τὸ βλέμμα μου φιλικὸ πρό-
σωπο καὶ νὰ ψυχολογήσω τὰς διαθέσεις τους. Μοῦ
ἐφάνηκε δτι ἀνταπεκρίθη μὲ ἐλαφρὸ νεῦμα κάποιος
παχὺς μελαχροινός, μετρίου ἀναστήματος, χωρι-
κός. Ἀργότερα ἔμαθα, δτι τὸ νεῦμα δὲν ἦταν τῆς
φαντασίας μου, διότι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἐκτελεσθέν-
τος Κουτσούρη, ὁ ὅποιος ἦτο μαζί μας, δταν κα-
τεβήκαμε στὸ Συκάμινο ἀπὸ τὴν Ἅγια Λεούσα, ποὺ
ἀναφέρω παρακάτω, — τὸν ἐξετέλεσαν μὲ ἔναν Ἡ-
λία Χωροφύλακα μιὰ νύκτα στὸ Πυρί, συνοικισμὸ
τῶν Θηβῶν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ θαδίσωμε ἀρκετὰ καὶ ἀπὸ δύ-
σθατα μέρη ἔως τὸ Συκάμινο, ἀλλὰ ἔξαφνα ἐδόθη
διαταγὴ νὰ ξαναμποῦμε στὰ καμιόνια καὶ νὰ μᾶς
δδηγήσουν ἔως τὸ Συκάμινο. Εἰμεθα ἀρκετὰ ἥρε-
μοι ὅλοι, σκεπτόμενοι δτι θὰ ἀναπαυώμεθα ἐπὶ τέ-
λους, μοιραζόμενοι σὲ χωρικὰ σπίτια, δπως μᾶς εἴ-
χανε ἀναγγείλει. Ἀλλὰ πάντοτε ὅλα ἦταν ψευτιες.
Εἰς τὸ Συκάμινο, παρὰ τὴν γέφυρα, κατεβήκαμε ἀ-
πὸ τὸ καμιόνι καὶ ἀμέσως μᾶς διέταξαν νὰ τοὺς
ἀκολουθήσωμε πρὸς τὸν κατάφυτο λοφίσκο τοῦ Μο-

ναστηριοῦ τῆς Ἀγίας Λεούσας. Τοὺς ἔδήλωσα, ὅτι
μοῦ ἥτανε ἀδύνατο νὰ δινεθῶ πεζῇ, ἀλλὰ μὲ πα-
ρώτρυναν νὰ ἀκολουθήσω σιγά - σιγά καὶ δὲν ἥ-
τανε μακρυά.

ΑΓΙΑ ΕΛΕΟΥΣΑ

‘Ο Εύγενιος μὲ θοηθοῦσε μὲ τὸν Σαλβαρλῆ καὶ Σεφέρογλου, ὁ ὅποῖος μοῦ ἔδάνειζε καὶ τὸ μπαστούνι του, δταν ἐπήγαινα πεζῆ. ’Ανεθαίναμε ἀνάμεσα ἀπὸ πυκνὰ πεῦκα, ἀπὸ μονοπάτι. ”Ητανε εὐτυχῶς ἡλιασκὴ ἡμέρα αὐτὴ ἡ Τετάρτη 13 Δεκεμβρίου τοῦ 1944. ”Ολοι ἥσαν πολὺ ἀνήσυχοι. Δὲν τοὺς ἄρεσε αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσις στὸ μοναστήρι καὶ ἐπίστευσαν, δτι ἐπρόκειτο περὶ ἐκτελέσεώς μας. Δὲν ἔξηγεῖτο γιατί νὰ μᾶς ἀνεθάσουν ἐκεὶ ἐπάνω καὶ μὲ τόσους συνοδούς φύλακας! ’Η κ. Κριεζῆ καὶ Ρωξάνη ἐπροπορεύοντο. ”Ησαν καὶ αἱ δύο πεζοπόροι δυνατοί. ’Ο ναύαρχος Κριεζῆς εἶχε παραμείνει στὸ σπίτι τοῦ Μπογιατιοῦ καὶ ἐλπίζαμε, δτι ἡδη θὰ εὔεύρισκετο σπίτι του, μετὰ τῆς Φανῆς.

’Εφθάσαμε τέλος στὴν Ἀγιὰ Λεούσα, σὲ ἔνα ἐκτεταμένο δροπέδιο, μὲ τὴν Ἐκκλησία δεξιὰ καὶ μὲ πεῦκα δλόγυρα. ’Οπίσω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἐφαίνετο τὸ Συκάμινο μὲ τὴν γέφυρα καὶ τὸ ποταμάκι, γραφικώτατο καὶ ἡρεμο. Καὶ μ’ δλα ταῦτα μιὰ φωληὰ κακούργων, (ὅλοι οἱ φύλακές μας) ἤτανε γεωργοί, ντόπιοι καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς καὶ μὲ τὴν κίνησι Τσολιάδων τοῦ Γιάννη Ράλλη εἶχανε ἐκτελέσει πολλοὺς ώς κομμουνισταὶ ποὺ ἥσαν. ’Ἐπὶ κεφαλῆς ὁ καπετάν Νικόλας μὲ μπαλωμένα, τριμμένα ροῦχα, κοντὸς μὲ μεγάλα μαύ-

ρα μάτια, μυστικοπαθής, ύπουλος, τρομερός, ἐπικίνδυνος.

Ἐκεῖ ἐπάνω στὰ τρία κατὰ σειρὰ κελιά, στὸ πρῶτο μὲν Τζάκι, χωματένιο πάτωμα, μὲν ἔνα ξυλοκρέθατο καὶ κορμοὺς γιὰ καθίσματα ἔμενε διπάρμπα Ζαχαριᾶς, τύπος γέρου κολασμένου, θρωμολόχου κρητικοῦ, ἀλκοολικοῦ. Μᾶς καθησύχασε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ λέγοντας, δτὶ στὴν Ἀγιὰ Λεούσα κανεὶς δὲν μένει περισσότερο ἀπὸ δυὸ δυὸ ήμέρες. Τὰ λόγια του μᾶς ἐπροξένησαν τρόμο.

Ἡ Ἐκκλησία ἦταν κατατρυπημένη ἀπὸ σφαῖρες. Ἡ κυρία θύρα κτισμένη μὲ τοῦθλα, ἀπὸ τὴν πλαγινὴ εἰσοδο ἐθλέπαμε ἀνώμαλο τὸ δάπεδο, ἀργότερα ἐμάθαμε δτὶ θὰ ἦταν θαμμένοι μερικοὶ ἐκτελεσθέντες.

Ἐμεῖς ἐμπήκαμε εἰς τὸ μεσαῖο μεγαλύτερο κελὶ φρεσκοασθεστωμένο, στενόμακρο, μὲ μοναδικὸ παραθυράκι. Στοὺς τοίχους ἀπὸ μεγάλα καρφιά ἐκρέμοντο ἀρκετὰ σακούλια μὲ σοδιὲς τοῦ μπάρμπα Ζαχαριᾶ, ρεθίθια, κριθάρι καὶ κρεμμύδια μὲ σκόρδα. Στὸν δεξιὸ τοῖχο ἦταν ἔνα ράφι καὶ ἐκεῖ τοποθετήσαμε ἔνα κανδήλι διὰ νὰ ἔχωμε δλίγο φῶς τὴν νύκτα, ἀλλὰ δσο ἐμέναμε νηστικοὶ καὶ ἡ πεῖνα μας αὔξανε γινόταν μεγάλη σκέψις, ίδιως μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, δτὶ μᾶλλον ἐπρεπε νὰ μᾶς χρησιμεύσουν γιὰ τροφή. Ὁ Εὐγένιος εὕρισκε, δτὶ μᾶς ἐλειπαν μερικὲς βιταμῖνες! “Οπου μιὰ νύκτα τὴν ὥρα ποὺ

έτοιμάζαμε τὰ στρωσίδια μας μιὰ ἀπότομη κίνησι τοῦ Πόγγη τὸ ἀναποδογύρισε δλο τὸ λάδι ἐπάνω στὶς κουβέρτες τὶς δικές του καὶ τῆς κ. Κριεζῆ. Κατὰ τὴν λαϊκὴ δυσειδαιμονία ἥτανε κακὸς οἰωνός. Τὸ παρμικρὸ ἔκεινες τὶς φοθερὲς στιγμὲς μᾶς ἔκαμε ἐντύπωσι.

Εἶμεθα ἀκόμη 31 πρὶν ἀπολύσουν ἀρκετοὺς μετὰ δύο ήμέρες, μόλις κατωρθώσαμε ξαπλωμένοι νὰ εὕρωμε δικαθένας μιὰ περιωρισμένη θέσι. Πολλοὶ ἔροχάλιζαν κατὰ τρόπο τρομακτικὸ δπως δ Δαρίθας καὶ Χαριτᾶτος. Καὶ ἐγὼ μὲ τὸν ἀκατάπαυστον θῆχα, ἐνωχλοῦσα πολὺ τοὺς παραπλεύρως μου.

Γράφω δσα δνόματα μπορῶ νὰ θυμηθῶ πρὶν ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι καὶ προστεθοῦν μερικοὶ ὄλλοι, ποὺ θὰ ἀναφέρω κατωτέρω. Ἡσαν δπως ἥδη εἴπα — ἡ κ. Κριεζῆ, ἡ Ρωξάνη, ἡ “Ελλη Γκιόλμαν, δ φαρμακοποιὸς Ἀδάμ, δ ἐμπορος δ Δαρίθας, Χαριτᾶτος, Σαχτούρης, καὶ δ Κυριαζῆς δ γαλακτοπώλης — μισότρελλος, δημιουργοῦσε διαρκῶς ἐπεισόδια — ξνα ζεῦγος λαϊκῶν καὶ ἡ Δελληγιάνη τοῦ φούρνου ‘Αλωνιῶν. Ο δήμαρχος Κτενᾶς ἦτο μὲ ἔκεινους, τοὺς δποίους μετέφεραν κατόπιν καὶ δ Σεφέρογλου, Πόγγης καὶ ἐμεῖς οἱ δύο — λησμονῶ τοὺς ύπολοίπους. Ο Καραγκούνης δπως ἀνέφερα ἀνωτέρω, εἶχε κατορθώσει νὰ δραπετεύσῃ παρὰ τὴν Ἐρυθραία.

Απὸ τὴν ὕρα ποὺ ἐμπήκαμε στὸ δωμάτιο μᾶς ἐκλείδωσαν καὶ μαζεύτηκαν νὰ φάγουν σὲ ἀρκετὴ

ἀπόστασι ἀπέναντί μας. Ὑμᾶς μᾶς εἶπαν, ὅτι θὰ μᾶς ἔφερναν ψωμὶ ἀπὸ τὸ Συκάμινο ἀργότερα. Δὲν θυμοῦμαι ἐὰν τὸ ἔκαμαν καὶ ἐὰν ἔφάγαμε πρὶν πέσωμε νὰ κοιμηθοῦμε, καὶ ἐὰν κοιμηθήκαμε διόλου, διότι ἄνοιγαν ἔξαφνα τὴν πόρτα καὶ κρυφομιλοῦσαν στὴν εἰσοδο. Ἐπάγωνε τὸ αἷμα μας καὶ ἐπιάνετο ἡ ἀναπνοή μας ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Ο καπετάν Νικόλας ἐπροχώρησε παραμέσα καὶ ἀρχισε κουβέντα, μὲ ἐρώτησε διὰ τὸν γαμβρόν μου Μαντζούφα, ποὺ θρίσκεται καὶ τί κάνει. Ἀπάντησα ὅτι θὰ πρέπει νὰ εἰναι στὰς Ἀθήνας.

“Οταν ἔξημέρωσε, μᾶς ἄνοιξαν καὶ ἔζητήσαμε νὰ πλυθοῦμε δπωσδήποτε. Ο μπάρμπα Ζαχαριᾶς ἔφερε ἔνα κάδο νερὸ ἀπὸ στέρνα τοῦ δάσους Θρόχινο καὶ τὸ ἐμοιρασθήκαμε διὰ νὰ πλύνωμε τὸ πρόσωπό μας καὶ τὰ χέρια μας. Τὸ ἀναγκαῖο ζήτημα τῆς ἔξόδου μας εἶχε δρισθῆ δπίσω ἀπὸ ἔνα τοιχάκι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη δὲν ἀπεμακρύνετο δ φύλακας. “Ολη τὴν νύκτα ἄναβαν φωτιὰ ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί μας καὶ τραγουδοῦσαν τὰ ἄσματα ποὺ ἀνέφερα στὸ Μπογιάτι, — ἔνα τονισμένο ἀπὸ τὴν λύρα τοῦ Γερονικόλα — ποὺ ἀνέφερα: τὸ Κολωνάκι μὲ ἐκεῖνα τὰ παλάτια.

Στὰς 14 Δεκεμβρίου παρουσιάσθηκαν δ καπετάν Μῆτσος, δ καπετάν Κόκκινος μὲ μανδήλι κατακόκκινο γιὰ γραθάτα καὶ δ Ἀντώνης δ Κυπραῖος, ἔνας γυναικωτὸς τύπος μὲ κατσαρὰ καστανόξανθα μαλλιὰ καὶ στραβὸ τὸν ἐλασίτικο σκούφο.

Σιχαμένο ύποκείμενο. Μᾶς ἔθγαλε λόγο ἀρκετὴ ὥρα καὶ ἔξακολούθησε νὰ ὅμιλῃ ὅλη τὴν νύκτα. Ἐδιάθασαν κατάλογο ἐν συνεχείᾳ τῆς ὅμιλίας του καὶ ἀφῆκαν ἐλευθέρους δεκατρεῖς, τοὺς Γουλανδρῆ, Ἀδάμ, Δα Γκιόλμαν καὶ ἄλλους. Λησμονῶ ἐὰν ἔκεινη τὴν ἡμέρα εἶχαν φέρει τοὺς ἰατρὸς Εὔσταθιανὸν Μπελέκο, Μποζοθέτο καὶ "Εξαρχο, διότι εἰς τὴν ἀνάγνωσι τοῦ Καταλόγου εἶχαν σημειώσει διάφορα Χ: Ἡ θοηθήσαντας κατὰ τῶν κομμουνιστῶν. "Οσοι κατώρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν, ὅπως ὁ Εὔσταθιανὸς ποὺ εύρεθηκε πλησίον τοῦ Ἀντώνη, ἐπανικοθλήθησαν, καὶ ἔζησαν τραγικὲς ἡμέρες ἔως ὅτου ἔχωρίσθησαν ἀπὸ ἐμᾶς στὸ Συκάμινο τὴν ἐπομένη τῶν Χριστουγέννων.

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΜΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓ. ΕΛΕΟΥΣΑ

Τὸ κρυστάλλιγμά μου χειροτέρευσε. Εἶχα πυρετό καὶ ἔνα σπασμωδικὸν θῆχα, ποὺ δὲν μὲ ἄφηνε νὰ κοιμηθῶ ἵδιως τὴν νύκτα. Κατάπινα διάφορες σουλφαμίδες, κινίνα καὶ ἀσπιρίνες, ποὺ εύρεθηκαν μεταξὺ τῶν συνομήρων. "Ἐνα θράδυ μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ κοιμηθῶ στὸ ξυλοκρέβατο τοῦ μπάρμπα Ζαχαριᾶ κοντά στὸ ἀναμμένο τζάκι, μὲ τὸν Εὔγένιο καταγῆς, δ ὅποιος δὲν ἔκλεισε μάτι νὰ μὲ περιποιῆται ὅλη ἐκείνη τὴν νύκτα. 'Ἄπ' ἔξω ἔξακολουθοῦσαν τὰ ἄσματα γύρω ἀπὸ τὴν ἀναμμένη φωτιά. Οἱ φλόγες ἀντανακλοῦσαν στὰ τζαμάκια τοῦ μικροῦ παραθύρου, ἐπάνω ἀπὸ τὸ ξυλοκρέβατο. 'Η Ρωξάνη μὲ τακτοποίησε στὸ κρεβέττα τοῦ μοῦ ἔδωσε κόποιο ζεστό. Μοῦ ἐφάνηκε ὅτι ἔκοιμόμουν σὲ πούπουλα, μετὰ τὸ σκληρὸ πάτωμα καὶ αἰσθάνθηκα μεγάλη ἀνακούφισι. "Ολα εἶναι σχετικά — μετὰ τὴν κακουχία τῶν προηγουμένων ἥμερῶν—.

Τὴν ἐπαύριο οἱ ἐλασίται μοῦ ἐφεραν ἀπὸ τὸ Συκάμινο κουτὶ γάλα, τυρί, ψωμί, τὰ δποῖα παραγγέλθηκαν ἀπὸ τοὺς συντρόφους μας. Μοῦ ἐφάνηκαν ὅλα σὰν θεῖα δῶρα. Αἰσθανόμουν εύτυχής καὶ εὐγνώμων, ποὺ μέσα στὴν ἀπόγνωσί τους μὲ ἐσκέφθηκαν τόσο.

Εἰς τὰς 13 Δεκεμβρίου εἶχαμε λάθει μία ση-

μείωσι τῆς Σπυριδούλας ἀπὸ τὸ Μπογιάτι μὲ μολύ-
βι: «εἴμεθα καλὰ στέλνομε πράγματα».

Στὰς 15 Δεκεμβρίου καταφθάνει ὁ Δεσπότης,
ἡ Νανά, ἡ νοσοκόμος μὲ κίτρινο χωρικὸ μανδήλι
στὸ κεφάλι καὶ μοῦ γνέφει: «σιωπή». Μοῦ ἔφεραν
κουβέρτες, φάρμακα, φαγώσιμα μὲ γαῖδουράκια
φορτωμένα. Τὸ αὐτοκίνητο τοῦ Δεσπότη ἔμεινε
στοὺς πρόποδας τοῦ λοφίσκου. Ἡ Νανὰ πεζῇ μαζὶ
μὲ τὸν ὅδηγό. Ὁ Δεσπότης μὲ γαῖδουράκι.

Ἐμαθα, ὅτι μεταξὺ τῶν 13 ἀπολυθέντων ὄμη-
ρων εἶχε προστεθῆ καὶ τὸ ὄνομά μου. Ἐγινε μεγά-
λη προσπάθεια, ἀλλὰ μὲ κράτησαν καὶ πάλι. Ὅπο-
πτευόμουν ἐκεῖνον τὸν Βαρουζάκη. Ἐξι ἐδίκαζαν
στὴν Κηφισιὰ καὶ ἥτο μεταξὺ τῶν ἔξι. Ὄλοι τὸ
ἐπίστευσαν τόσο, ποὺ ὅταν ἐπέστρεψε, ὁ Σεφέρο-
γλου τὸν θρῆκε στὴν φυλακὴ καὶ τὸν ἐξυλοκόπησε
κατὰ τρόπο ἀλησμόνητο, ἀφοῦ δυνάμωσε εἰς τὸ σπί-
τι του τρεφόμενος μὲ τὸν τρόπο ποὺ γνωρίζομε ὅ-
λοι οἱ γνωστοί του, μετὰ τὴν πεῖνα καὶ τὶς ἀτελείω-
τες πεζοπορίες μέχρις ἔξοντώσεως. Ὁ Θεός ἡθέλη-
σε νὰ μᾶς σώσῃ καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ἵχνος συνειδήσε-
ως σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ἡ τιμωρία θὰ εἰναι ὅταν
μᾶς συναντᾶ ζωντανούς, καὶ ἡ δική μας ὅμως ποὺ
δὲν μποροῦμε νὰ τὸν ξεχάσωμε γιατί εἰναι δήμαρ-
χος Κηφισιᾶς. Ἰδίως, ὅταν τοῦ πληρώνομε καὶ
τοὺς διαφόρους φόρους. Διαφοροτρόπως ἀφήνει ἔ-
νας ἄνθρωπος τὸ ὄνομά του στὴν Ἰστορία. Δὲν τὸ

ἐφαντάσθηκε ποτὲ νὰ τοῦ παρουσιασθῇ τέτοια εὔ-
καιρία.

‘Ο Δεσπότης μᾶς ἐνεθάρρυνε καὶ μᾶς ἐπανέλα-
βε νὰ ἔχωμε τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὸ Θεό. Δευτέρα
φορὰ ἐπροσπάθησε ἀγωνιζόμενος καὶ κινδυνεύων
νὰ μᾶς σώσῃ.

‘Η Νανὰ μοῦ ἔδωσε καὶ χρήματα ἀπὸ τὸ ὄστε-
ρημά της, διότι ἐπεινοῦσαν ἔκείνη καὶ τὰ παιδιά.
Ἐγύριζε νὰ δανεισθῇ ἐλάχιστον λάδι ἀπὸ γνωστοὺς
καὶ δλίγα ὅσπρια. Μεταξὺ αὐτῶν μὲ μεγάλη προ-
θυμία τῆς ἔδωσε ἀρκετὸν κυρία Ἀπέργη. ‘Η Ντίτα
ήταν ἔκτακτη. Ἐνώησε τὸν κίνδυνο καὶ βοηθοῦσε
τὴν μαμά της, ίδιως δταν ἡ Νανὰ ἀναγκάσθηκε νὰ
δραπετεύσῃ πρὸς τὰς Ἀθήνας διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀχαρ-
νῶν — ‘Ηρακλείου τῆς εἶπε: — Πήγαινε ἥσυχη, ἐ-
γὼ θὰ προσέξω τὴν Ἰωάννα. Πολλὲς φορὲς ἔμε-
νων μόνα μέσα στὸ σπίτι, ποὺ εἶχε γίνει νοσοκομεῖο
ἐλασίτικο, δταν ἔτρεχε ἡ Νανὰ καὶ Σπυριδούλα γιὰ
νὰ εῦρουν τρόφιμα καὶ νὰ μάθουν νέα μας καὶ τοῦ
Δεσπότου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ Δεσπότου, μοῦ ἀνέ-
θεσαν οἱ σύντροφοί μας νὰ εἰπῶ τοῦ καπετάν Κόκ-
κινου νὰ μᾶς ἀφίσῃ νὰ κάνομε παράκλησι στὴν ἐκ-
κλησία. “Οχι, ίσως ἀργότερα, μοῦ εἶπε μὲ σκληρό-
τατο ὕφος. “Οταν ὅμως εύρεθησαν τὴν βραδυὰ στὸ
κελὶ τοῦ Μπάρμπα Ζαχαριᾶ κάθησε στὸν κορμὸ
κοντὰ στὸ τζάκι καὶ μοῦ εἶπε:

—'Εσεῖς οἱ δύο ἔχετε λευκὸ τὸ χαρτί σας, χωρὶς καμμιὰ κατηγορία.

Ο καπετάν Νικόλας καὶ ἐκεῖνος ἦλθε νὰ κου-
θεντιάσῃ καθισμένος στὸν κορμὸ ἐμπρὸς στὴν ἀναμ-
μένη φωτιά. Τοῦ διηγήθηκα τὸν βίο τοῦ ἀνδρός μου,
πῶς ἀγωνίσθηκε ἀπὸ πτωχὸ παδί, ποὺ ἤτανε σὲ δ-
λο του τὸν βίο μὲ ἕνα σκοπὸ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκ-
πληρώσῃ τὰ δνειρά του καὶ νὰ προσπαθῇ δ, τι ἐνό-
μιζε καθῆκον του. Ποιός μπορεῖ νὰ εἰναι θέθαιος,
ὅτι πάντοτε θαδίζει καλά; Εἶναι μιὰ ἐσωτερικὴ δύ-
ναμις ποὺ σὲ σπρώχνει καὶ δ καθένας τὴν ἀκολου-
θεῖ κατὰ τὴν ψυχοσύνθεσί της. Ποῦ ξεύρεις τοῦ λέ-
γω ἀν θρίσκεσαι αὐτὴ τὴ στιγμὴ σὲ σωστὸ δρόμο;
Μόλα ταῦτα ἐνεργεῖς πιστεύω μὲ μιὰ πεποίθησι, ὅτι
ἐξυπηρετεῖς μιὰ ἴδεολογία φανατικά, ὡς ἀνέκαθεν
κομμανιστής. Ξεύρεις ποῦ σὲ σπρώχνουν καὶ ποῦ
σὲ δδηγοῦν οἱ σκοποὶ τῶν ἀρχηγῶν σου;

Μὲ ἄκουε μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ αἰσθανόμουν
ὅτι ἐδέχετο τὰ λόγια μου εύνοϊκά. Πάντοτε ἄρχιζε
μὲ τὴν φράσι τὰν μᾶς μιλοῦσε — ἐγὼ δ ἀγράμ-
ματος ἀνθρωπος. Προσπαθοῦσε νὰ ἀπομακρυνθῇ
ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἀνέθετε εἰς ἄλλον τὴν φύλαξί μας,
διότι τὸν εἶχαν προσβιθάσει ἐν τῷ μεταξύ. Ἐπαν-
ήρχετο ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἐμπιστεύοντο κανέναν ἄλ-
λον καπετάνιο.

Εἰς τὸ τρίτο μικρὸ κελλὶ κατέφθασαν ἕνα πρωΐ
καὶ τὰ παδιὰ τῆς Renaissance, οἱ δύο Λειβαδᾶ, δύο
ἄλλα καὶ ἕνας Ἡλίας χωροφύλακας, οἱ δποῖοι ἥ-

σαν ρακένδυτοι καὶ πεινασμένοι. Προσπαθήσαμε νὰ τοὺς θρέψωμε ἀπὸ τὰ δλίγα τρόφιμά μας. Ἐ-πῆγα καὶ ἐμίλησα Ἀγγλικὰ στοὺς δύο Λειθαδᾶ. Ἡ θέσις τους ἦταν στὴν ὄργανωσι Τσολιάδων τοῦ Γιάννη Ράλλη. Γιαυτὸ καὶ δὲν τοὺς ἔντυσαν ἐλασί-τας, δπως ἐπρόκειτο, εἰς τὸ Μπογιάτι. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Ἡλία καὶ τοὺς δύο ἄλλους. Καὶ οἱ πέντε αὐτοὶ ὑπέφεραν πολὺ κλειδωμένοι στὸ στενὸ ἐκεῖ-νο κελλί, χωρὶς σκεπάσματα καὶ μὲ ἐλάχιστη τρο-φή, μὲ χωματένιο πάτωμα.

Μιὰ ἡμέρα, δὲν θυμοῦμαι ἀκριβῶς τὴν ἡμερο-μηνία, οἱ συνόμηροι καὶ ὁ Εὔγένιος μαζί τους πα-ρετήρησαν, δτι οἱ φύλακές μας ἔσκαθαν λάκκους καὶ κουθαλοῦσαν πέτρες ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ κελλί μας. Ἰδίως ὁ Μπελέκος καὶ ὁ Ιατρὸς Εύστα-θιανὸς ἦσαν τρελλοὶ ἀπὸ τὸν φόθο. Ὁ Εὔγένιος ἦ-ταν νευρικώτατος καὶ ἐμαλλώσαμε σχεδόν, διότι ἀπὸ ἴδιοσυγκρασία ἀπωθῶ πάντοτε κάθε κακὸ καὶ ἥθελα νὰ πιστέψω, δτι ἐπηρεάσθηκα ἀπὸ τοὺς δύο τελευταίους. Μᾶς ἔκρυθαν ὅμως καὶ ἄλλα πολλά, δπως δταν στέρεψε τὸ νερὸ τῆς ἐπάνω στέρνας, δ μπάρμπα Ζαχαριάς τοὺς ἐπῆγε σὲ μιὰ ἄλλη κον-τὰ στὴν ἀπαίσια χαράδρα σὲ ἔνα κατήφορο καὶ ἐκεῖ δ "Εξαρχος παρετήρησε καμμιὰ τετρακοσα-ριὰ ἀνθρωπίνους σκελέτους καὶ τὸ εἶπε σὲ μερι-κοὺς ἀπὸ τὴν δμάδα μας.

Μόλα ταῦτα οἱ φρουροί μας δλιγόστεψαν καὶ ἡ ἐπίθλεψίς τους εἶχε χαλαρώσει καὶ ἐθγαίνανε

στὴν πλατεῖα συνδιαλεγόμενοι μὲ δὴ τῇ θροχῇ καὶ τὴν λάσπη. Καὶ τὴν νύκτα εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ θγαίνωμε, νὰ προσπερνοῦμε τοὺς ἐλασίτας γύρω ἀπὸ τὴν φωτιὰ καὶ νὰ ἀπομακρύνωμε δόσο μπορούσαμε τὸν σκοπὸν ποὺ τριγύρζε. Τὸ πρωΐ ὅμως μοῦ χρησίμευε δὲ Εὔγενιος ὡς Paravent τεντώνων τὴν λιγδωμένη γκαμπαρτίνα του ὁμοιάζων σὰν νυκτερίδα. Ἡ ὅψις του δὲν ἤτανε εὐχάριστος, ἀξούριστος ἥμέρες, φυσικὰ πολὺ μελαχροινός, ξεχώριζαν λευκὰ τὰ αὐτιὰ καὶ τὰ χείλα του. Τὸ καπέλο χωμένο χαμηλὰ καὶ πολλές φορές, δταν εἶχε νευρικὸ πονοκέφαλο, ποὺ τὸν τυραννοῦσε, ἔδενε ἔνα μανδήλι σφικτὰ γύρω στὸ κεφάλι καὶ μὲ τὸ καπέλλο ἀπὸ ἐπάνω φαντάζεται κανεὶς τὴν εἰκόνα.

Τὰ ἀστεῖα καὶ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα δὲν ἔλειπεν παρὰ τὴν κατάστασί μας καὶ ἵδιως τὴν νύκτα ἥρχιζαν τὰ ἀνέκδοτα διὰ νὰ περνᾶ ὁ καιρὸς καὶ νὰ λησμονοῦμε τὰ βάσανά μας. Οἱ ἐλασίται καὶ αὐτοὶ διεσκέδαζαν μὲ τὰ Κεφαλλωνίτικα ἀστεῖα καὶ τὴν διάλεκτο τοῦ Εὔγενίου, ἵδιως μὲ τὴν χαλάρωσι τῆς ἐπιβλέψεως. Μᾶς ἔξυπηρετοῦσαν μὲ θελήματα ἀπὸ τὸ Συκάμινο τακτικώτατα καὶ ἐτρώγαμε συχνότερα.

Ἡ Ρωξάνη καὶ ἡ κ. Κριεζῆ ὅπως ἥδη ἔγραψα ἔθοηθοῦσαν δλους. Εἶχαν ἀναλάθει τὴν διανομὴ τοῦ προχείρου συσσιτίου καὶ μετὰ ἐπλεναν ἀκόμη καὶ δλα τὰ ντενεκεδάκια κονσερβῶν, ποὺ μᾶς ἔχρησίμευαν γὰ πιάτα καὶ γιὰ ποτήρα καὶ ἔτριθαν

τὰ σκεύη μὲ χῶμα. Εἰς τὸ τέλος ἐπρόσεξα, ὅτι ἔμεναν τελευταῖες καὶ ἐπρόφθαναν πολὺ δλίγο καὶ νὰ τρώγουν ἀκόμη. Παρεκάλεσα ἀρκετὰ ἐντόνως τοὺς κυρίους νὰ ἀναλάθουν ἐκεῖνοι τὴν φροντίδα διανομῆς, ἐξευρέσεως τροφίμων, καὶ ἵδιως νὰ πλένῃ δ καθένας τὰ σκεύη του ἐκτὸς τοῦ καζανιοῦ, ποὺ δὲν θὰ τὸ ἐμπιστευώμεθα διὰ τὸν τέλειο καθαρισμό του.

Ἡ γρίπη μὲ εἶχε ἔξαντλήσει καὶ πολὺ δύσκολα μποροῦσα νὰ κινηθῶ καὶ αἰσθανόμουν μιὰν ἀκατανίκητη ἀδράνεια, μὲ τὸν σκληρὸ τῆχα καὶ τὸ ἀκατάπαυστο συνάχι. Ἐπνιγόμουν ἀπὸ τοὺς καπνιστὰς καὶ ἀνέπνεα τὴν σκόνη καὶ τὸ ἄχυρο ποὺ ἐκοιμώμεθα. Εύτυχῶς, ποὺ ἦτο χειμώνας καὶ σπασμένο κανένα τζαμάκι τοῦ μοναδικοῦ παραθύρου. "Ετσι εἴχαμε δλίγο καθαρὸ ἀερισμό.

Τὴν ἡμέρα ἐκαθήμεθα ἐπάνω στὶς στοιβαγμένες κουβέρτες γύρω - γύρω καὶ ἔξακολουθούσαμε νὰ ἀστειευώμεθα ἔως ἀργά τὴν νύκτα καὶ μετὰ τὴν κατάκλισί μας. Τότε ἐλάμβαναν μέρος καὶ δ καπετάν Νικόλας, δ Ἀντώνης, δ Θεόδωρος, ἄλλος αἵμοβόρος. "Ηκουαν καὶ συζητοῦσαν.

Εἰς τὰς 18 Δεκεμβρίου, ἀπόγευμα, μᾶς ὠδήγησαν στὸ Συκάμινο. Μοῦ ἔφεραν γαϊδουράκι καὶ κατέβηκα ἀναπαυτικά. Οἱ χωρικοὶ ἐπερίμεναν πέραν τῆς γεφύρας μαζευμένοι. Στοὺς πρόποδες εἴδαμε τὸν Θεόδωρο καὶ Θανάση νὰ δργώνουν τὰ χωράφια τους καὶ τοὺς καλησπερήσαμε σὰν νὰ γυ-

ρίζαμε ἀπὸ ἐκδρομή. Στὸ χωριὸ ἐμπρὸς σὲ κάθε χωρικόσπιτο γύριζαν πλῆθος διάνοι καὶ χῆνες μέσα στὸ ποταμάκι. Ἐφθάσαμε στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, στὸ Κρατητήριο. Τὸ σπίτι ἀνῆκε στὸν ἀδελφὸ τοῦ Νικόλα, ὁ δποῖος ἔζησε δκτώ μῆνες ἐκεῖ μέσα νεόνυμφος καὶ οἱ Τσολιάδες τὸν ἐσκότωσαν ἀντὶ τοῦ Νικόλα, ὁ δποῖος ὡς κομμουνιστὴς ἐκρύθετο.

ΣΥΚΑΜΙΝΟ

Τὸ σπίτι αὐτό, εἰς τὸ ὅποιο ἐπρόκειτο νὰ μείνωμε ἔως τὴν ἐπομένη τῶν Χριστουγέννων, εἶχε δύο δωμάτια, μιὰ μεγάλη αἴθουσα τετράγωνη καὶ στενόμακρο δωμάτιο παραπλεύρως, μὲ μεγάλο τζάκι, ποὺ ἔχρησίμευε διὰ τὸ ὑπνοδωμάτιο. Εἶχε βομβαρδισθῆ καὶ ἡ στέγη τῆς σάλας ἐστηρίζετο σὲ μιὰ γωνιὰ μὲ πελωρία δοκό, τὰ πατώματα ἥσαν χωματένια καὶ βρώμικα. Εύτυχῶς ηύραμε καθαρὰ ἄχυρα καὶ τὰ ἐστρώσαμε κατὰ μῆκος τοῦ δευτέρου δωματίου. Οἱ νεώτεροι ἐλασίτες μᾶς ἔφεραν καὶ ἀφθοναξύλα καὶ ἀνάψαμε καλὴ φωτιά. Γενικὸς τροφοδότης, ὁ καταλληλότερος, — ἐπειδὴ ἔχρημάτισε καὶ διευθυντής τοῦ Πεντελικοῦ Ξενοδοχείου. — διωρίσθη ὁ "Εξαρχος καὶ βοηθός του ὁ Μπόζοβιτς. Γιὰ δλα ἀποτεινόμεθα εἰς τοὺς δύο, ὅπως καὶ γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν ἐσωρρούχων μας.

'Εκεῖ ἐπεράσαμε σχετικῶς καλά, ἵδιως ἐμεῖς μὲ τὸ τζάκι. Οἱ ἄλλοι στὴν μεγάλη αἴθουσα ὑπέφεραν ἀπὸ τὸ κρύο πολύ. Στὴν ἐσωτερικὴ γωνιὰ ἔγώ, μετὰ ὁ Εύγενιος, ὁ Πόγγης, ἡ Ρωξάνη, ἡ Κριεζῆ ἔως τὴν πόρτα. Στὴν ἄλλη γωνιά, ἀπέναντι στὴν πόρτα καὶ δίπλα στὸ τζάκι, κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο ὁ Σαλβαρλῆς, Σεφέρογλου, Σαχτούρης, Ιωάννου.

Τὸ πρωΐ ἐτοιμάζαμε δλίγο τσάι εἰς τὸ τζάκι,

δσο ἔμενε ἀκόμη τῆς κ. Κριεζῆ, κανένα αύγό ποὺ εύρισκαμε ἄφθονα καὶ μᾶς ἐπρομήθευε δ "Εξαρχος, ἀπὸ τοὺς χωρικούς. Τὰ χρήματα τελειώνων καὶ πολλοὶ δικαίως ἄρχιζαν νὰ τὰ οἰκονομοῦν. Δὲν ἔγνωρίζαμε, πόσο θὰ διαρκοῦσε καὶ αὐτὴ ἡ περιπέτεια.

"Επειδὴ στὸ μεγάλο δωμάτιο ἥτανε τρομερὸ κρύο, τὴν ἡμέρα ἀναγκαστικῶς ἐμαζεύοντο στὸ δικό μας. "Οταν ἐσκοτείνιαζε καὶ τὸ πρωΐ διὰ νὰ ζεσταθοῦν καὶ νὰ φάγουν κάτι, δ συνωστισμὸς γινότανε ἀνυπόφορος. Καὶ τὸ κάπνισμα. "Ολοι ἐκάπνιζαν ἑκτὸς ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς δύο. 'Ακόμη ἐμαζεύοντο καὶ τὰ παιδιά τῆς Renaissance, ποὺ εἶχαν ζωῖφια.

Οἱ ποντικοὶ ἔτρεχαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας τὴν νύκτα καὶ ἀκούγαμε νὰ ροκανίζουν τὰ ὀλίγα φαγώσιμα, ποὺ ἐκρύθαμε σὲ ἔνα γωνιακὸ ντουλαπάκι τοῦ τοίχου, μερικὰ ράφια χωρὶς φύλλα.

"Οταν ξημέρωνε, τὴν τουαλέττα μας τὴν ἐκάναμε σὲ ἔνα πηγάδι, ἀπέναντι, μετὰ τὸν δρόμο καὶ ἐπλέναμε καὶ τὰ σκεύη μας, ἐκεὶ ἐποτίζοντο καὶ δλα τὰ ἄλογα τῆς Ἰλης ἵππικοῦ ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλία. 'Επι κεφαλῆς ἥτανε ἔνας πολὺ κακὸς ἄνθρωπος. "Ητανε ἐγκατεστημένοι στὴν κουζίνα. Οἱ στρατιῶται του καὶ αὐτός, τοῦ ἀπέναντι σπιτιοῦ, ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ, ἔπιναν τὰ κρασιά, ποὺ εὕρισκαν στὰ μεγάλα εύρυχωρα κατώγια - ἀποθῆκες τους, μὲ σοδιές ἄφθονες. "Ολα τὰ ἔξαφάνιζαν.

Αὐτὴ ἡ οἰκογένεια ἐφαίνοντο ἔθνικισται καὶ εὖ-

ποροι. Κατώρθωσα νὰ τοὺς πλησιάσω καὶ νὰ μὲ δεχθοῦν στὸ ὑπόγειό τους καὶ τὴν μεγάλη αἴθουσά τους ἐπάνω στὸ σπίτι τους διὰ νὰ μπορέσω νὰ πλυθῶ καὶ νὰ πλύνω μερικὰ ἐσώρρουχα. "Ετρεμαν δλόκληρες καὶ μὲ παρακαλοῦσαν νὰ μὲ συνοδεύῃ κανένας ἐλασίτης διὰ νὰ μὴν τοὺς κάψουν μαζὶ μὲ τὸ σπίτι τους μοῦ εἰπαν. 'Αγόραζαν μὲ στάρι δ, τι τοὺς ἔχρειάζετο καὶ ἀκόμη διὰ νὰ μπαλλώνουν τὰ παπούτσια τους.

Μιὰ ἡμέρα μᾶς ἔγινε πρότασις νὰ μᾶς πᾶνε σὲ νοσοκομεῖο τὸν Εὔγενιο καὶ ἔμένα, στὴν Ἰωνία ἢ Ποδαράδες. 'Αρνηθήκαμε νὰ χωρισθοῦμε ἀπὸ τὴν δμάδα μας. Παρουσίασαν κάποιον Κακαθιᾶ, δῆθεν συγγενῆ, ἀνεψιὸν τῆς πεθερᾶς μου ἀπὸ τὸ 'Αγρίνιο διὰ νὰ τοὺς ἔμπιστευθοῦμε. "Οταν ἐπέστρεψα εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ διεθεβαίωσε ὁ δικηγόρος κ. Τζάνης, ἐξ Ἀγρινίου, δτι ούδεποτε Κακαθιᾶς ἦχε ἀνεψιὸ ἐλασίτη, ἥσαν δλοι φανατικοὶ ἔθνικισται.

"Ωστε ἐάν κατώρθωναν νὰ μᾶς ἀπομονώσουν ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ποὺ δ ἐμφύλιος σπαραγμὸς εἶχε φθάσει στὸ κατακόρυφο σημεῖο, ἐάν κατώρθωναν νὰ μᾶς ἀπομονώσουν θὰ μᾶς ἔξαφάνιζαν. 'Εκινδυνεύαμε σὲ κάθε στιγμή, ἀλλὰ δὲν ἡθέλησε ὁ Θεός.

"Ηδη εἶχε γίνει ἡ μάχη τοῦ Πεντελικοῦ Ξενοδοχείου καὶ ἐπέρασαν "Αγγλους αἰχμαλώτους ἀπὸ τὸν δημόσιο δρόμο κοντὰ εἰς τὸ Συκάμινο. 'Απὸ τὸν 'Ωρωπὸ μᾶς ἔφεραν καὶ τὸν Κουτσούρη, ἀγαθότατον, δ ὅποιος φαίνεται ἔθοηθοῦσε νὰ περινοῦν

οἱ Τσολιάδες στὴν Εὔβοια. Τοῦ ἔστελναν διάφορα τρόφιμα, τὰ δποῖα προσέφερε καὶ δὲν ἐπρόφθανε νὰ τὰ γευθῆ ὁ Ἰδιος. Ἐμᾶς μᾶς ἔφθανε κανένας μεζὲς μόνον.

Μιὰ ἡμέρα πρωΐ παρακολουθήσαμε μιὰ ἄγρια σκηνὴ ἀπὸ τὸ παράθυρό μας. Εἶχανε ἀντικαταστήσει τὸν Νικόλα καὶ ὁ διάδοχός του ἦταν ἔνα ἐγκληματικὸ ὑποκείμενο. Κάποιος νέος ἐλασίτης δὲν εἶχε ἐπιστρέψει στὴν ὥρα του καὶ ὁ καπετάνιος αὐτὸς τοῦ ἐπετέθη νὰ τὸν κτυπήσῃ μὲ μαχαίρι καὶ τὸ κατώρθωσε νὰ τὸν πληγώσῃ στὴν μέση. Τὸν ἐπήραμε μέσα στὸ δωμάτιο καὶ ἐπειδὴ αἰμορραγοῦσε, τὸν μετέφεραν στὸν Ὁρωπὸ ἢ οἰκογένειά του, ποὺ κατέφθασε ἀπὸ τὸ χωριό τους.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἦλθε τὴν νύκτα ὁ Θεσσαλὸς τοῦ οὐλαμοῦ καὶ ἐπέτρεψε νὰ πάμε δσοι θέλομε τὰ ξημερώματα στὴν Ἐκκλησία. Οἱ περισσότεροι ἀνδρες ἐπῆγαν καὶ ὁ Πόγγης — τὸν ἀναφέρω ξεχωριστά, διότι ἦτο καθολικός. — Αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ ἀκολουθήσῃ ὅλους τοὺς ἄλλους. Ἀπὸ ἐνωρὶς ὁ Σαλβαρλῆς, Σεφέρογλου, Μπελέκος καὶ Εύσταθιανὸς ἔψελναν ψαλμοὺς Χριστουγέννων μὲ μιὰ ἔξαιρετικὴ κατάνυξι.

‘Ο Θεσσαλὸς ὁ δποῖος ἦλθε μὲ διαθέσεις νὰ ἐνοχλήσῃ καὶ νὰ ἔξυθρίσῃ, ἵδιως τὸν Κτενᾶ, τὴν Ρωξάνη καὶ τὴν Κριεζῆ. Ἡ κ. Κριεζῆ τοῦ ἀπῆντησε μὲ ἥρεμο τόνο, ποὺ τὴν διακρίνει πάντοτε, δτὶ ἀπὸ μικρὸ παιδὶ ἀκούει γιὰ τοὺς Βουλγάρους, δτὶ εἰναι

οί χειρότεροί μας ἔχθροί. Καὶ τότε τί σημαίνουν τὰ τραγούδια, ποὺ ἀκούσαμε, ἀδελφοσύνης μὲ αὐτοὺς καὶ τὸν ἀρχηγό τους τὸν Γιωργή τους τὸν Δημητρώφ. Ἐξαγριώθηκε σὲ θαθμὸ ποὺ ἐφοβήθηκα μὴν προθῆ σὲ τίποτε ἐναντίον τῆς Κριεζῆ. “Οταν ἔφευγε ἐπροχώρησα πρὸς τὸ ἄλλο δωμάτιο καὶ τὸν ἐρώτησα τί ἐσήμαινε ἡ σύλληψίς μου. Μοῦ ἀπήντησε, ὅτι τοι ἔκαμαν διὰ νὰ μὲ προστατέψουν. Αὔτὸ τὸ ἥκουα διὰ δευτέρα φορά.

—Δὲν ἔχεις, ἔξακολούθησε, τίποτε εἰς θάρος σου. Εἶσαι δημηρος, κρατουμένη, δπως θέλεις πάρτο.

Εἰς τὰς 26 τὸ πρωῖ κατὰ τὰς 9^½ ἐσήμαναν ἔνα κώδωνα. Αὔτὸ ἐσήμαινε ἀναχώρησι. Παρουσιάσθηκε δ Ἀιτώνης μὲ πρόσωπο θαρύ, ζοφερό. Εἴχανε ληφθῆ ἀποφάσεις. Ἀιεγνώσθη κατάλογος καὶ ἔχωρισαν ἐννέα ἀπὸ τὴν δημάδα μας. Τὸν Βρασίδα Πόγγη, ίατρὸ Μπελέκο, Κτενᾶ Δήμαρχο, Μπόζοθιτς, Κυριαζῆ. Εὔσταθιανὸ καὶ τὰ τέσσαρα παιδιά, ἐκτὸς τοῦ χωριούλακος Ἡλία. Αἰσθανθήκαμε ἀμέσως τὸ κακό, ποὺ τοὺς ἔμέλλετο, διότι θὰ τοὺς ὁδηγοῦμσαν ἀμέσως στὴν Ἀγιὰ Λεούσα. Ο Πόγγης μὲ ἀπεχαιρέτησε μὲ σθησμένο θλέμμα σὰν νὰ ἀπήρχετο ἥδη ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο. Αὔτὸ τὸ ἵδιο θλέμμα ἀντέγραψε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου τοῦ Γκύζη. “Ολο τὸ πρόσωπο εἶχε ἀλοιωθῆ. Ούδέποτε μοῦ ἔσθησε αὐτὴ ἡ στιγμὴ. Τὸν ἀπεχαιρέτησα σιωπηλὴ καὶ μοῦ ἔφιλησε τὸ χέρι.

Μοῦ ἔτοίμασσαν ἔνα γαϊδουράκι, εἰς τὸ δόποιο

έφόρτωσαν τίς κουθέρτες μας καὶ ἀνεχωρήσαμε ἀπὸ μονοπάτι, ἀνάμεσα ἀπὸ δασάκι πεύκων, ὅπισθεν τοῦ Συκάμινο. Ψιχάλιζε καὶ ἔκαμε δυνατὸ κρύο. "Ολες τίς τελευταῖες ἡμέρες δὲν εἶχε ἐμφανισθῆ ὁ ἥλιος. Μὲ ἀκολουθοῦσε ὁ Ἰωάννου μὲ τὴν ἴσχιαλγία του, ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ ὑποφέρῃ πολύ.

Αντάρται τοῦ ΕΛΑΣ συνοδεύουν τοὺς ὄμηρους

Προχωρούσαμε πρὸς τὸ Σχηματάρι μέσα ἀπὸ χωράφια καὶ συναντήσαμε μιὰ ἀγροικία, ἥτανε μιὰ πραγματικὴ ὅασις ἐκείνη τὴν στιγμὴ γιὰ νὰ καλυφθοῦμε γιὰ ὀλίγο ἀπὸ τὸν παγερὸ θοριὰ ὀπίσω ἀπὸ

τὴν μάνδρα. Μᾶς προσέφεραν ἔκτακτο κρασί, ὡμὸ κουνουπίδι καὶ ψωμί. "Ολα μᾶς ἐφάνηκαν σὰν νὰ μᾶς ἔπεφταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μαζὶ μὲ τὴν συμπάθεια ποὺ μᾶς προσεφέρετο. Τοὺς ἀποχαιρετήσαμε καὶ ἐξακολουθήσαμε τὸν δρόμο μας καὶ ἐφθάσαμε κατὰ τὸ μεσημέρι στὸ Σχηματάρι σὲ μιὰ ἀποθήκη μὲ τζάκι δίπλα στὴν Πολιτοφυλακή. Τὴν προηγουμένη εἶχε περάσει ἡ φάλαγξ μὲ τὸν Στεφάνου, ὁ δόποιος ἦτο εὕθυμος καὶ εὐχάριστος, ὅπως τὸν ἐγνωρίζαμε πάντοτε.

ΣΧΗΜΑΤΑΡΙ

Έμπρός στὸ τζάκι, καθισμένοι ἐπάνω σὲ κα-
σόνες, σὲ σπασμένα σιδηρικά, σὲ τάθλες, ἔζεσται-
νόμεθα μὲ κλαριὰ ποὺ ἀνάθαμε. Σὲ λίγο ἥλθαν
διάφοροι ἐλασῖτες, ἔνας παπᾶς ὅπλαρχηγός, ἔνας
σιδηροδρομικός, ἔνας ἰδεολόγος νεαρὸς διαφωτι-
στής καὶ αὐτὸς λεγόμενος ἀγράμματος. Γιατί μᾶς
εἶπε :

—Δὲν εἶχα χρήματα νὰ σπουδάσω, νὰ πάω καὶ ἐ-
γὼ στὴν Εύρώπη (φαίνεται δτὶ τὴν Ρωσία τὴν ὑπο-
τιμοῦσε δὲν τὴν θεωροῦσε σὰν τὴν Εύρώπη). Γιατί
νὰ μὴ μπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ ζήσω; Γιατί αὐτὴ ἡ δια-
φορὰ μεταξὺ ἀνθρώπων. Ο Εύγένιος τοῦ ἄνοιξε
συζήτησι, ἀλλὰ καθένας ἔμεινε μὲ τὶς ἰδέες του —
οἱ πεπεισμένοι ἐκ τῶν προτέρων δὲν πείθονται ποτὲ
καὶ ἰδίως τοιούτου εἴδους προπαγανδιστά. Μᾶς ἐ-
μοίρασε ψωμὶ δ σιδηροδρομικός καὶ ἐλιές. Ο ἴτα-
λὸς Μάριος ἐπίσης μᾶς παρηγοροῦσε, δτὶ αὐτὰ ἔ-
χουν αἱ ἐπαναστάσεις.

Έμείναμε στὴν ἀποθήκη ἔως τὰς ἐννέα τὸ βρά-
δυ. Ἀπ' ἔξω ἔμαίνοντο νεαροὶ ἐλασῖται καὶ πετοῦ-
σαν πέτρες, τραγουδώντας. Ἐξαιρετικὰ θεάματα
διασκεδάσεως διὰ τὰ χωριά. Οἱ μεγάλοι χωρικοὶ
ἔμειναν ἀφαντοι στὰ σπίτια τους. Μοῦ εἶχανε εἰπῆ
δτὶ θὰ μᾶς ὠδηγοῦσαν σὲ μιὰ βίλλα στὴν ἔξοδο τοῦ
χωριοῦ, ὥραιοτάτη καὶ ἐκεῖ θὰ ἀναπαυώμεθα. Ε-
τοιμασθήκαμε λοιπὸν νὰ κοιμηθοῦμε σὲ σπίτι ἐπὶ

τέλους. Ἐξεκινήσαμε, ἀλλὰ μόλις ἐθγήκαμε στὸ δρόμο πλῆθος χαμίνια ξέσπασαν σὲ ὕδρεις μέ:

—Προδότες. Κρεμάλα. Τσεκούρι. Σὲ ἔξωστη ξύλινο, ύψηλὰ ἥτανε μαζευμένοι ἡ κρέμα τῶν χωρικῶν ἐλασιτῶν, οἱ δόποῖοι μᾶς ἐθεῶντο ἀπὸ τὸ ὑψος τῶν μεγάλων των προορισμῶν.

Ἐπροχωρήσαμε μὲ τὴν συνοδεία ἔως τὸ τελευταῖο σπίτι τοῦ χωριοῦ καὶ ἐφθάσαμε στὴν πρωρισμένη μας Βίλλα, μὲ ἀρκετὴ περιοχὴ καὶ ἡ δόποία θὰ ὑπῆρξε σὲ καλὴ κατάστασι, μὲ ὠραῖο κῆπο. Ἀνεθήκαμε ἀπὸ μιὰ μαρμάρινη σκάλα σὲ ἔνα χώλ ἀδειανὸν καὶ σκονισμένο καὶ θρώματικο, μὲ ἔνα γύρω δωμάτια. Παραμέσα στενὸς διάδρομος, μὲ τὴν κουζίνα εύρυχωρη, μὲ μεγάλο τραπέζι καὶ ἀναμμένα φουρνέλλα μὲ ξύλα, ἀντὶ τζακιοῦ. Τὸ συμπλήρωμα τοῦ σπιτιοῦ ἀπρόσιτο. Τί χρειαζότανε ἀφοῦ ὑπῆρχε δλόγυρα τόσος χῶρος; Χάθηκε τὸ ὑπαιθρο;

Μαζευθήκαμε στὸ πρῶτο δεξιὸ δωμάτιο τῆς εἰσόδου μὲ πάτωμα ποὺ θὰ ἥτανε κάποτε παρκέ. Ἀνέλαβον οἱ κύριοι νὰ τὸ σκουπίσουν προχείρως, διὰ νὰ στρώσωμε τὶς κουβέρτες μας ἔνα γύρω, καὶ δύπωσδήποτε αἰσθανθήκαμε μεγάλη ἀνακούφισι νὰ θρεθοῦμε σὲ σπίτι, ἔπειτα ἀπὸ δεκαπέντε ημέρες, ποὺ σερνόμεθα σὲ τρῶγλες καὶ ἐπάνω σὲ ἄχυρα.

“Ἐνας κύριος γέρος Γεωργαντᾶς, γνωστὸς συνομήρου μας ἔσπευσεν νὰ ἔλθῃ διὰ νὰ ἴδῃ τί χρειαζόμεθα. Ἐξητήσαμε σκεπάσματα ζεστὰ καὶ τίποτε φαγώσιμα καὶ οἱ κύριοι τὸν παρεκάλεσαν διὰ

κρασί, διὰ νὰ ζεσταθοῦμε καὶ νὰ συνέλθωμε κάπως. Ἐμείναμε δώδεκα μετὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοὺς δυστυχισμένους μας συνομήρους ποὺ ἀγνοούσαμε τὴν τύχη, καὶ μόνο στὴν ἐπιστροφή μας ἐμάθαμε κατὰ τὸν Φεβρουάριο.

Τὰ ζεστὰ σκεπάσματα ἔφθασσαν καὶ ἔνας ντενεκὲς γεμάτος κρασὶ κοκκινέλι ἐκλεκτό, μαζὶ μὲ ψωμί, αὐγά, τυρί, ἑλιές, σπίρτα, σιγάρα καὶ φῶς. Ἡπιαμε, ἐφάγαμε καὶ δὲν ἔμεινε οὕτε σταγόνα κρασί. Ἐκουθέντιασα μὲ νέα παιδιὰ ἐλασίτας τοῦ χωριοῦ, τὰ δποῖα μοῦ εἶπαν, δτι δὲν ἥσαν κομμουνισταί, ἀλλὰ εἶχαν σκοτώσει Τσολιάδες, ποὺ τοὺς ἐπετέθησαν στὸ χωριό. Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ μικροὶ ἐλασίτες ἐπέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε καθένας στὴν γωνιά μας εύρυχωρα καὶ ζεστὰ σκεπασμένοι εύλογοῦντες τὸν κ. Γεωργαντᾶ. Γλυκὸς ὑπνος μᾶς κατέλαβε καὶ θαύτατος.

“Εξαφνα ἀκούω στὸ χῶλ φωνές, φασαρία, ποδοθολητά, διαμαρτυρίες σὰν ἔνα κακὸ ὄνειρο θοιθοῦντος καὶ τοῦ κρασιοῦ, μὲ δυσκολία ἔπεισα τὸν ἑαυτό μου νὰ σηκωθῶ νὰ ἴδω τί συμβαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό μας. Τὸ πανδαιμόνιο ἔξακολουθοῦντες καὶ μόλις ἄνοιξα τὴν πόρτα, εἶδα ἐλασίτας μὲ ἀρκετοὺς δμήρους, ποὺ προχωροῦσαν πρὸς τὸ θάθος τοῦ σπιτιοῦ, σὲ δωμάτιο ἀπέναντι τῆς κουζίνας, ποὺ ἀνέφερα ἀνωτέρω. Δὲν εἶχα ἀνάγκη νὰ ντυθῶ, διότι οὐδέποτε ἐγδυνόμεθα. Μόνον ἐπρόφθασα νὰ φρέσω τὰ παπούτσια μου, ποὺ ἤτανε πάντοτε ἔτοι-

μα σὲ μιὰν ἄκρη, πάντοτε σκεπασμένα, διὰ νὰ μὴν
μοῦ τὰ κλέψουν σὲ καμμιὰ ἐπίσκεψι ἐλασιτῶν ἀπρό-
οπτη.

Πηγαίνω πρὸς τὸ δωμάτιο ποὺ κατέληξαν καὶ
ἀναγνωρίζω τὴν ἀδελφὴν τοῦ Σπέντζα τοῦ ὑπουρ-
γοῦ μὲ τὸν σύζυγόν της Φωτόπουλο καὶ μοῦ συστή-
νουν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν μικρότερο γυιὸ τοῦ Ἐ-
ξάρχου.

Οἱ ἄλλοι ἥσαν ἄγνωστοι, ἀλλὰ ὀλιγώτερο ὑπο-
μονητικοὶ ἀπὸ ἔμâς. Εἰς τὸν Φωτόπουλο ἔδόθηκε εὔ-
καιρία νὰ δραπετεύῃ ἀπὸ τὴν Καισαριανὴ μὲ τὴν
γυναῖκα του ποὺ εἶχαν ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς ἔ-
λασίτας καὶ δὲν τὸ ἐτόλμησε. Τὸ ἐπλήρωσε ἀργό-
τερα μὲ τὴν ζωήν του ἀπὸ περιπνευμονία. Ἡτο πο-
λὺ ἀδύνατος ἄνθρωπος.

Ἄφοῦ δμιλήσαμε ἀρκετά, ἐγύρισα στὸ δωμά-
τιο μας καὶ ἐξύπνησα τὸν "Ἐξαρχο, διὰ νὰ μάθῃ τὴν
καλὴ εἴδησι. Ἡ οἰκογένειά του προσετέθη ἀπὸ τό-
τε στὴν δμάδα μας, λησμονῶ πάντοτε νὰ ἀναφέρω,
ὅτι μαζί μας ἔξ ἀρχῆς ᾗτο καὶ δ Καραβοκύρης, γεί-
τονας καὶ πολὺ φίλος μὲ τὸν "Ἐξαρχο στὴν Κηφισ-
σιά, ἀλλὰ ἐπέστρεψε μόνον δ Καραβοκύρης, ἐνῷ ὁ
"Ἐξαρχος ἔξετελέσθη μέσα σὲ μιὰ Ἐκκλησιά, μαζὶ
μὲ ἄλλους καὶ δ Καραβοκύρης, δ ὅποιος ᾗτο ξα-
πλωμένος κοντά του ἐσώθη ως ἐκ θαύματος, μὲ μιὸς
κίνησι ποὺ ἔκαμε πρὸς τὰ ὄπίσω ἔξαλλος ἀπὸ τὸν
τρόμο του. Τὸν ἔθεωρησαν καὶ αὐτὸν σκοτωμένο καὶ

τούς ἔγκατέλειψαν ἐκεῖ τραπέντες πρὸς θορρᾶν, ἐ-
πειδὴ ἐπροχωροῦσαν οἱ "Αγγλοι μὲ τάνκς.

"Η δμὰς πλέον ἀπὸ τὸ Συκάμινο ὡνομάσθη Με-
ταξᾶ πρὸς μεγάλο φόθο τῶν συντρόφων μας, ἀλλὰ
ἔτσι τὸ ἥθελαν οἱ ἔλασίτες.

Τὸ πρωΐ ἐσηκωθήκαμε ἀρκετὰ ἀργὰ καὶ ἔσπευ-
σα πρὸς τὸν διάδρομο, ὃπου ἤτανε ἔνας μοναδικὸς
νιπτήρ μὲ ἄφθονο τρεχούμενο νερὸ ἀπὸ θρύσῃ. Αὔ-
τὸ τὸ λοῦσο εἶχε περισωθῆ στὴν Βίλλα, ἀλλὰ ποὺ
νὰ εὕρω σειρά. Ἡ ἴδια ἡ φασαρία ἡ θραδυνὴ διὰ
τὸ παραμικρὸ ζήτημα, διὰ τὸ σαπούνι, διὰ τὸ κτέ-
νι καὶ γιὰ κάθε μικρόλεπτομέρεια. "Αφησα νὰ ἀραι-
ώσουν καὶ ἐκάθησα εἰς τὴν κουζίνα ἐπάνω στὸ με-
γάλο τραπέζι, κοντὰ στὴν φωτιά, ποὺ ἀναβε ἀκό-
μη ἀπὸ τὴν νύκτα. "Εξω ἔθρεχε διαρκῶς καὶ τὸ
κρύο ἤτανε δριψύτατο. Εἴμεθα στὴν 27ην Δεκεμ-
βρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεσκέφθηκα ἀναγκαστικῶς
καὶ τὸν κῆπο μέσα στὴ λάσπη καὶ τὴ θροχή, ἀλλὰ
δὲ μοῦ ἔκαμε καὶ μεγάλη ἐντύπωσι, διότι ἀπὸ τὸ
Μπογιάτι, Ἀγιὰ Λεούσα, Συκάμινο εἶχαμε συνηθί-
σει αὐτὴ τὴν ιστορία. Ἐδῶ τουλάχιστον δὲν εἴμεθα
τόσο περιωρισμένοι καὶ ἐκινούμεθα ἐλεύθερα.

Πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἐμαζεύσαμε τὰ ὑπάρχον-
τά μας καὶ ἔγυρίσαμε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο στὴν
πολιτοφυλακή, χωρὶς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ κανεὶς ἔως
ἐκεῖ. "Ολοι οἱ νεοαφιχθέντες ἔμειναν στὴν Βίλλα ἐ-
κτὸς τοῦ Ἑξάρχου καὶ κ. Φωτοπούλου. Νομίζω ὅτι
εἶχαν ἀφεθῆ ἐλεύθεροι. Στὴν πολιτοφυλακὴν ἀνεβή-

καμε καὶ ἐκαθήσαμε σὲ ἔνα μικρὸ δωμάτιο καὶ ἥλ-
θε ἡ γυναικα τοῦ Κουτσούρη ἀπὸ τὸν Ὡρωπό, διὰ
νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ, μὲ ἀρκετὲς προμήθειες καὶ
ζεστὰ μάλλινα. "Ητανε πολὺ συμπαθητική.

'Ο Εὐγένιος μόλις ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ τὴν προη-
γουμένη νύκτα ἐλησμόνησα νὰ ἀναφέρω ὅτι τὸν ἐ-
πῆραν μερικοὶ ἐλασῖτες διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ κάποιον
εὔπορο τοῦ χωριοῦ ποὺ ἀσθενοῦσε καὶ ἔκει τὸν ἐπε-
ριποιήθηκαν πολὺ καὶ τοῦ ἔδωσαν διάφορα ἐκλεκτὰ
νὰ φάγῃ. "Ολα τὰ σπίτια μὲ τὶς ἑορτὲς εὑρίσκοντο
μὲ τὰ ἀπαραίτητα Χριστουγεννιάτικα γλυκίσματα
καὶ ψητὰ διάνους καὶ χοιρινά, ὥστε ἐγύρισε παρὰ
τὸ νυκτερινὸ ξεσήκωμα πολὺ ἰκανοποιημένος.

'Ἐπέρασαν σχεδὸν δύο ὥρες καὶ ἐδόθη ἡ διατα-
γὴ νὰ ἔτοιμασθοῦμε πρὸς ἀναχώρησι. Προτοῦ φύ-
γωμε δ Εὐγένιος μὲ ἐπῆρε στὴν κουζινίτσα, ὅπου σὲ
ἔνα τραπεζάκι ηὗρα ἔνα πιάτο τηγατινὰ αύγα μὲ
χοιρινὸ κρέας καὶ ψωμὶ σπιτικό. 'Εωσεῖται ὅτι τὰ
ἔφαγα ὅλα μὲ μεγάλη ἀπόλαυσι. Προήρχοντο ἀπὸ
τὸ σπίτι τοῦ ἀσθενοῦντος, οἱ δποῖοι ἐσκέφθησαν νὰ
περιποιηθοῦν καὶ ἔμε. Εἰς τὴν κουζίνα μάγειρος ἤ-
τανε ἔνας Ἰταλὸς καὶ δ Μάριος συμπατριώτης του.
Τὸν τελευταῖο τὸν ἔπιασσαν, ὅταν γυρίσαμε στὴν πλα-
τεῖα τοῦ Συντάγματος. ?Ησαν καὶ οἱ δύο τρομο-
κράται καὶ παρίσταναν σ' ἔμᾶς τοὺς ἀγαθοτάτους
ἴταλούς, ἐνῷ δ Μάριος ἤτανε καθοδηγητὴς στὴν
πραγματικότητα. 'Εμιλήσαμε Ἰταλικὰ καὶ μοῦ ἐπα-

νέλασε ότι δλα θά περάσουν και διὰ τὰς ἐπαναστάσεις.

—IO LO SO BENE NON E LA PRIMA VOLTA PER ME ! ἀπήντησα.

Ἐμπρὸς στὴν πολιτοφυλακὴ ἐπερίμεναν δύο μεγαλόσωμα μουλάρια φορτωμένα και μὲ τὰς ἀποσκευάς μας πρὸς μεγάλη ἀνακούφισι τοῦ Εὐγενίου, δ ὅποῖς τὰ ἐσήκωνε στὴν πλάτη του συνήθως. "Ολοι προπορεύθησαν και ἔγώ ἐπάνω στὸ μουλάρι ἀκολούθησα ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο ἔως τὸ τέλος τοῦ χωριοῦ. Μιὰ γυναῖκα μὲ ἐπλησίασε και μοῦ ἐπρόσφερε δυὸς ζευγάρια κάλτσες και μιὰ φαντὴ ζεστὴ πολύχρωμη κουβέρτα. Τὴν εύχαριστησα μὲ συγκίνησι. Μετὰ μερικὲς διρες ἐφθάσαμε στὸ Χλεμποτσάρι, ἐμπρὸς σὲ ἔνα δίπατο σπίτι, ποὺ εύρισκετο παραπλεύρως ἡ Ἐκκλησία, ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν δρόμο, σὲ ἔνα ἐπίπεδο ταράτσωμα.

ὅταν ἔσήμανε ἡ ἀναχώρησις, ἔσπευσαν νὰ τὸ καταλάθουν δόλοκληρο. "Ἐτσι δὲν ἔμεινε καμμιὰ θέσι γιὰ τὴν ὁμάδα μας. Πρὸς μεγάλη μου ἀπελπισία ἀναγκάσθηκα καὶ ἔγω νὰ περπατήσω. Εἶχα μείνει ἡ μισὴ καὶ αἰσθανόμουν μεγάλη ἀδυναμία. Ξεκινήσαμε δὲνοι μαζὶ διὰ τοὺς Μουσταφάδες. Δὲν ἀπεῖχε πολύ. Ψιλόθρεχε καὶ ὁ δρόμος ἦταν γεμάτος λάσπη καὶ λάκκους νεροῦ. Τὰ παπούτσια μου εύτυχῶς ἦταν μὲ ρόδα αὐτοκινήτου σολιασμένα, ζεστὰ ἀπὸ καστόρι. Τὰ χρησιμοποίησα στὴν Κατοχή, διὰ νὰ ἀντέχουν. Νεαροὶ ἐλασίται προπορεύοντο καὶ διεσκέδαζαν νὰ σημαδεύουν πουλιὰ καὶ ἵσως πρὸς ἐκφοβισμό μας, διὰ νὰ προχωροῦμε ταχύτερα. Εἶχα μείνει τελευταία ὅπως πάντοτε μὲ τὸ μπαστούνι τοῦ Σεφέρογλου. Δὲν μὲ ἐπίεζαν νὰ βιασθῶ πολύ. Ἐφθάσαμε στοὺς Μουσταφάδες, ὅπου συναντήσαμε τοὺς δμῆρους τοῦ καμιονιοῦ, μεταξὺ τῶν ὅποίων ᾧτο καὶ ὁ ὑποδηματοποιὸς Σκορδίλης, τῆς δόδου Αἰόλου καὶ Σταδίου. Εἶχε ἀρκετὰ χρήματα μαζί του καὶ ἀπὸ τοὺς Μουσταφάδες βρῆκε καὶ ἐνοικίασε ἔνα κάρρο καὶ μὲ κάλεσε μαζὶ μὲ ἄλλους ἔως τὰς Θήβας, ὅπου κατευθυνόμεθα. Ἐκάθησα δίπλα στὸ Σκορδίλη καὶ τὸν Καραγωγέα καὶ μὲ μία κοντά μου καὶ μᾶς προσέφερε διαρκῶς διάφορα φαγώσιμα, αὐγά, ψωμί, φρούτα, τὰ ὅποια ἀγόραζε ἀπὸ τὰ χωριὰ ποὺ περνούσαμε.

νειάδες καὶ γκρίζα στολὴ καὶ γεμάτοι φυσεκλίκια. Αύτοὶ ἐφαίνοντο οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοί. "Αρχισαν νὰ μᾶς ἔξετάζουν καθένα ξεχωριστὰ καὶ ἐρώτησαν ποία εἰναι ἡ Μεταξᾶ. Ἐπροχώρησα καὶ τοὺς εἶπα ὅτι ἔγὼ εἴμαι.

—"Αν ἔσù εἰσαι, ποὺ Յοηθοῦσες τὸν ἄνδρα σου, δπῶς διαβάζαμε σὲ διάφορα περιοδικά. Τώρα θὰ τὰ πληρώσης δλα. Θὰ στείλωμε νὰ σὲ πάρωμε κατὰ τὰς δκτὰς καὶ νὰ ἔτοιμασθῆς. Τοὺς ἀπήντησα:

—'Απορῶ πῶς ἐπρόσεξαν μερικὰ κομπλιμέντα περιοδικῶν, οἱ συνηθισμένοι ἔπαινοι γιὰ τὴν γυναικα ἐνὸς ἥγετου. Δὲν εἶχα καμμιὰ ἀνάμιξι; Ἄλλη παρὰ σὲ μερικὰ φιλανθρωπικά. 'Ο Σεφέρογλου τότε σηκώθηκε καὶ ἔζήτησε τὴν ἄδεια ἀπὸ τοὺς συνομήρους νὰ μὲ ύπερασπίσῃ καὶ τοὺς εἶπε:

—«Βρὲ παιδιά, σκεφθῆτε πῶς μὲ τὴν στολὴ ποὺ φορᾶτε ἐπολεμήσατε καὶ τὴν ἐδοξάσατε. Ἐγὼ ἔπαθα ἀπὸ μερικές ἀπαγορεύσεις τοῦ Μεταξᾶ ποὺ ἔζημιώθηκα τόσο καὶ δλίγο ἔλειψε νὰ πεθάνω. Μόλας ταῦτα δταν εἶδα τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα ἐνὸς τόσον ἐνδόξου πολέμου τὸν ἐδικαίωσα. Φέρετε καλύτερα δλίγο κρασὶ νὰ πιοῦμε δλοι μαζί». Ἐκεῖνοι ἔφυγαν χωρὶς νὰ προσθέσουν οὔτε λέξι. Μερικοὶ νεώτεροι ἐλασίται, ποὺ εἶχαν παραμείνει μὲ ἐπλησίασαν καὶ μοῦ εἶπαν:

—Μὴν φοθᾶσαι. Τολμοῦν νὰ κάμουν τίποτε ὅταν δὲ θέλομε ἐμεῖς οἱ νεώτεροι; Συνῆλθα διότι τοὺς ἐπίστεψα καὶ ἐπῆρα θάρρος. "Ηδη ἀνέφερα διὰ τοὺς

νέους στὸ Σχηματάρι ὅτι δὲν θεωροῦσαν τὸν ἑαυτό τους κομμουνιστὰς καὶ μᾶς εἶχανε φερθῆ φιλικώτατα, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἐννοούσαμε εἰναι ὅτι ἔπνεαν πολλὰ καὶ διάφορα ρεύματα καὶ ἐκεῖ ἥτανε δ κίνδυνος. "Ολοι ἡσαν ταραγμένοι καὶ ὁ Εὔγένιος περισσότερο ἀπὸ δλους.

'Ετοιμάσαμε ἔνα φῶς καὶ ἀφοῦ ἐφάγαμε κάτι ξαπλωθήκαμε νὰ κοιμηθοῦμε, θὰ ἥτανε ἵσως 7 μ.μ. 'Ἐπρόσεξα νὰ ἔχω πρόχειρα τὰ παπούτσια μου καὶ ξαπλώθηκα καὶ ἔγὼ ἀρκετὰ ἥρεμος. 'Αλλὰ δὲν ἐπέρασε ἀρκετὴ ὥρα καὶ ἐμφανίζεται ἔνας ἐλασίτης καὶ μὲ φωνάζει νὰ σηκωθῶ καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσω. "Ολοι ἔμειναν ἀκίνητοι. 'Η ίδική μου, ή ἐσωτερική πεποίθησις ἦτο ἐκείνη τὴν στιγμὴν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ μοῦ συμβῇ τίποτε. Κανεὶς δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴν θέσι του. Τί μποροῦσαν νὰ κάμουν μετὰ τὴν χειρονομία τοῦ Σεφέρογλου;

Οἱ περισσότεροι θὰ μὲ θεωροῦσαν χαμένη καὶ ὅς μὴν ἔξιχνιάζῃ κανεὶς θαθύτερα σὲ παρόμοιες περιστάσεις. Τί ἐκάμαμε δλοι μας, ὅταν ἔχωρισθήκαμε στὸ Συκάμινο ἀπὸ τοὺς ἐννέα; Εύρισκόμεθα μεταξὺ λύκων. 'Ἐφόρεσα τὰ παπούτσια μου καὶ ἀκολούθησα τὸν νέο ἐλασίτη. Μόλις ἐθγήκαμε στὸ δρόμο μοῦ εἶπε:

—Μὴν φοΘᾶσαι δὲν θὰ σοῦ κάμουν τίποτε. "Εχουν δρεξι γιὰ κουθέντα. 'Αλλὰ καὶ ἐκεῖνος εἶχε μεγάλη περιέργεια καὶ πολὺ δρεξι νὰ μάθῃ διάφορα. Καὶ ὅπως προχωρούσαμε χωρὶς καμμία θία

έφθάσαμε στὸν κεντρικὸ δρόμο. Ἐμπρός μας, ἀπέναντι, ἦτανε ἡ Πολιτοφυλακὴ ἢ τὸ Ἀρχηγεῖον. Ἡ νύκτα ἦτανε τόσο ἥρεμη καὶ μέσα σ' ἔκείνη τὴν ὥρα ποὺ ὅλοι ἤσαν κλεισμένοι στὰ σπίτια τους, αὐτὴ ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀλλαγὴ μοῦ δυνάμωσαν τὴν αἰσιοδοξία μου καὶ δὲν αἰσθανόμουν καμμιὰ κούρασι.

‘Ανεθήκαμε μιὰ ξύλινη σκαλίτσα καὶ θρέθηκα σὲ ἔνα δωμάτιο μικρὸ μὲ τρία γραφεῖα. Πίσω ἀπὸ τὸ καθένα ἐκάθηντο τρεῖς ἀξιωματικοὶ μὲ ἀρίστην ἔμφανισι, μὲ χακὶ στολὴ σᾶν ἄγγλοι.

—Κάθησε, μοῦ εἴπανε χαμογελῶντας. Σὲ φέραμε διὰ νὰ πάρης ριτσινόλαδο καὶ πάγο.

—Δὲν χρειάζεται θάρρος, ἀπήντησα, ἀφοῦ ἐκάθησα στὸ γραφεῖο δίπλα στὴν εἰσοδο ἀπέναντί τους. Εἶμαι ἀοπλος καὶ ἔσεις εἴσαστε ἔξι δόπλισμένοι ἀξιωματικοί. “Αλλαξαν ἐντελῶς ὑφος.

—Αστειευόμεθα, μοῦ ἀπήντησαν. Θέλομε νὰ κουβεντιάσωμε μαζί σου, νὰ μᾶς πῆς τί ίδεα ἔχεις γιὰ τὴν ἐπανάστασί μας.

—Μὰ τί ίδεα θέλετε νὰ ἔχω τέτοια ὥρα καὶ μὲ τὴν περιπέτεια ποὺ μοῦ ἐκάματε; Δὲν τελειώσατε ἀκόμη. ‘Εὰν ἡ ἐπανάστασις ἐπιτύχῃ καὶ οἱ σκοποὶ σας εἶναι καλοί, γιατί νὰ μὴν σᾶς ἀκολουθήσωμε καὶ ἔμεῖς... ἔὰν ζήσωμε!

—Η ιστορία, ἔξηκολούθησε, θὰ μαυρίσῃ τὸν ἄνδρα σου.

—Η ιστορία θέθαια, δὲν θὰ τὴν γράψῃ κανεὶς ἀ-

πὸ τώρα, θὰ κρίνῃ καὶ ἐσᾶς καὶ τὸν Μεταξᾶ πολὺ ἀργότερα. Δὲν γράφεται ποτὲ καλὰ ἀπὸ συχρόνους! "Επειτα εἶπε:

Καλὰ μᾶς τὰ κατάφεραν οἱ σύμμαχοί μας Ἐγγλέζοι.

—Γιατί ἀπορῆτε, ἀπήντησα. Ξένοι εἶναι καὶ κάνουν δ, τι τοὺς συμφέρει. Νὰ Өλέπωμε ἐμεῖς τί κάνομε τώρα μὲ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Σ' ἐκείνους ἀρέσει πολὺ καὶ τὸ σπὸρ καὶ ξεύρουν νὰ φεύγουν γρήγορα.

"Ετσι συνεχίσθηκε ἡ συζήτησις ἀρκετὰ ἀσυνάρτητη, ἔως ὅτου μοῦ προσέφεραν τέσσερα πορτοκάλια καὶ μὲ ἀφῆκαν νὰ φύγω μὲ τὸν συνοδό μου. Μοῦ εἴπαν ἐπίσης, ὅτι είμαι διανοούμενη. Τοὺς ἀπήντησα, ὅτι ἔὰν μὲ ἐννοοῦν ὅπως τὶς δικές τους διανοούμενες νὰ μὴν ὑθρίζουν. Ἐννοεῖται ὅτι δ συνοδός μου εἶχε τὴν ἔδια ὅρεξι γιὰ νὰ μάθῃ περισσότερα καὶ γυρίσαμε σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸ σχολεῖο.

"Εφθασα στὴν αἴθουσα δημολογῶ εὐχαριστημένη. "Ητανε ἀπὸ τὶς ἀπρόοπτες περιπέτειες καὶ αὐτή. Αἰσθάνθηκα καὶ κάποιαν ἀδυναμία τους, χωρὶς νὰ γνωρίζωμε ἀκόμη, ὅτι δ ἀγώνας τους δὲν πήγαινε διόλου καλά. Οὕτε τὰ τρομερὰ κακουργήματα ποὺ εἶχανε διαπράξει στὰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶς καὶ τῶν συνομήρων μας τὴν ἐκτέλεσι. Στὴν ἐμφάνισί μου δσοι ἦσαν ξυπνητοὶ μὲ ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ τοὺς ἐπανέλαβα ἀκριθῶς δ, τι ἔγραψα ἀνωτέρω. Ἡ κ. Κριεζῆ ἐνθουσιάσθηκε καὶ μὲ συν-

εχάρη διὰ τὴν ψυχραιμία μου καὶ ὁ Εὐγένιος συνῆλθε ἐντελῶς. Ἐκεῖνος δὲ ὅποιος ἱκανοποιήθη ἐντελῶς ἤτανε ὁ Σεφέρογλου, δὲ ὅποιος μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του μὲ ὑπερήσπισε μὲ τόση εὐγένεια ψυχῆς, ἔξαιρετική. Κοιμηθήκαμε μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο ἥσυχα ἔως τὸ πρωΐ ἐπάνω σὲ ἄχυρα, τὰ δόποῖα δὲν ἦσαν διόλου καθαρά.

Τὸ πρωΐ κατεβήκαμε στὴν ἐσωτερικὴ αὔλὴ τοῦ σχολείου, ὅπου ὑπῆρχε σὲ ὑπόστεγο μεγάλῃ στέρνα, μὲ ἄφθονο τρεχούμενο νερὸ καὶ ἐπλυθήκαμε ὅπως συνήθως. Μᾶς συνεκέντρωσαν ἀργότερα στὴν ἴδια αὔλὴ διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὸ Πυρί, συνοικισμὸ προσφυγικό, εἰς τὸ ἐκεῖ σχολεῖο δίπλα ἀπὸ τὴν μεγάλη Ἐκκλησία. Ἐμείναμε ἀρκετὴ ὥρα δρθοὶ ἔως ποὺ εἴδαμε ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα νὰ τριγυρίζουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. Πιθανώτατα θὰ ἔψαχναν γιὰ τοὺς ἰδικούς των αἱχμαλώτους. Ἐλπίσαμε πρὸς στιγμήν, ὅτι θὰ ἔκαμναν μιὰ προσπάθεια νὰ μᾶς σώσουν, ἀλλὰ ἐπρόκειτο μόνον περὶ ἀναγνωρίσεως.

ΞΕΚΙΝΗΣΑΜΕ ἀπὸ τὰς Θήβας φορτωμένοι μὲ τὶς κουβέρτες μας, μὲ τοὺς σάκκους μας ὅπου εἶχαμε μερικὰ ἀσπρόρρουχα καὶ τενεκέδες κονσερβῶν ἀντὶ πιάτων καὶ ποτηριῶν. Πέρασε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο πρὸς Πυρί. Μόλις ἐφθάσαμε στὸ ὕψωμα, πρὶν κατεβοῦμε στὸν συνοικισμό, ἀπὸ μπαλκόνια καὶ λοφάκια θρέθηκαν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ ἀσφαλῶς οἱ

πρόσφυγες, οί δποῖοι μᾶς προέπεμψαν μὲ ύπερεις καὶ φωνές. Ἰδιαιτέρως δι' ἐμένα ἔφώναζαν.

—Σ' ἄρεσε δὲ πάγος καὶ τὸ ρετσινόλαδο; Ἐφάνηκε καθαρά, δτι τοὺς μετεχειρίζοντο αὐτοὺς δλους τοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς ἐναντίον μας δπου εύρισκονται. Οἱ ντόπιοι μᾶς ἔφέροντο ἔκτακτα καὶ προσπαθοῦσαν μὲ κάθε μέσον νὰ μᾶς βοηθήσουν. Πρὶν φθάσωμε στὸ Πυρί, διέταξαν νὰ σταθοῦμε καὶ ἔφώναζαν τὰ δνόματα τῆς κ. Κριεζῆ καὶ τῆς κόρης της Ρωξάνης, τὶς δποῖες ἀφῆκαν ἐλεύθερες. Εἶχε γίνει κυθέρησις μὲ Ὅπουργὸ καὶ τὸν Φίλιππο Δραγούμη καὶ ἐνήργησεν νὰ τὶς ἀπελευθερώσῃ. Ἀποχαιρετισθήκαμε μὲ μεγάλη συγκίνησι καὶ ἔξακολουθήσαμε πεζοποροῦντες ἔως τὸ Σχολεῖο τοῦ συνοικισμοῦ.

ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΘΗΒΩΝ ΠΥΡΙ

Στὸ ἐκτεταμένο προαύλιο εἶχε μόλις φθάσει μιὰ μεγάλη φάλαγξ ἀπὸ τὰ Κρῶρα καὶ τοὺς ἔμοιραζαν στὰς διαφόρους τάξεις καὶ στὸ μεγάλο ὑπόστεγο, μὲ τὴ συνεχομένη αἴθουσα γυμναστικῆς, ποὺ χρησίμευε διὰ τὰς ἑορτὰς καὶ ἔξετάσεις γυμναστικῆς: Ἐκεῖ μέσα ἦταγε ἀληθινὴ Σιθηρία.

"Εξαφνα, διέκρινα δυὸ σὰν γνωστές μου φυσιογνωμίες, πλησιάζω καὶ ἀναγνωρίζω τὴν κ. Ἀντωνέλου Μομφεράτου, ἀγγλίδα καὶ τὴν κ. Ἀργυροπούλου, πρώην Πεπέ. "Ητανε σὲ ἐλεεινὰ χάλια. Ἡ κ. Ἀργυροπούλου μὲ πληγωμένα πόδια τυλιγμένα σὲ κουρέλια παὶ πάσχουσα ἀπὸ τὴν καρδιά της. Τὴν σωτηρία της τὴν δοφείλει στὴν Μομφεράτου. Κατώρθωσαν καὶ αἱ δυὸ νὰ τοποθετηθοῦν στὴν παραπλεύρως τάξι τῆς ἴδικῆς μας, διότι στὴν ἴδική μας εῖμεθα ἥδη 85. Ἐκάθησαν ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ μαζί μας ἀρκετὴ ὥρα καὶ ἔδωσα τῆς Ἀργυροπούλου τὰ δυό μου ζεύγη κάλτσες ποὺ μοῦ ἔδωρησαν στὸ Σχηματάρι. Κάποιος ἥλθε καὶ μοῦ ἔφερε ἀπὸ τὴν κ. Κριεζῆ δ. τι τῆς εἶχε περισσεύσει, μὲ ἔνα θερμὸ μπιλλιετάκι. Τὴν Ἀργυροπούλου καὶ τὴν κόρη της ἀφῆκαν μετὰ δλίγες ἡμέρες, φαίνεται ἐνήργησε δι πρώην σύζυγός της Πεπές, δ ὁποῖος ἔπαιζε ρόλο κομμουνιστοῦ.

"Ἡ κ. Κριεζῆ καὶ Ρωξάνη συνελήφθησαν καὶ πάλι μόλις ἔφθασαν στὸ σπίτι τους στὴν Κηφισσά. Ἀλ-

λὰ κατώρθωσαν παρὰ τὸ χωριὸ Μάνδρα νὰ δραπετεύσουν πρὸς Ἀμερικανούς, οἱ δποῖοι προχωροῦσαν καταδιώκοντες.

Ἐμείναμε εἰς τὸ Πυρὶ ἔως τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων καὶ ἐκεῖ ἐπεράσαμε τὸ Νέον "Ετος, μέσα στὴν τάξι τοῦ σχολείου μὲ τοὺς 85 ξένους δμήρους. Μεταξύ των ἥτο καὶ ὁ Σκορδίλης, ὁ δποῖος θιηθοῦσε πολλούς, ἔως ὅτου τὸν ἀπέλυσαν, ὅταν προώθησαν τὴν φάλαγγά του. Ἡ δμὰς Μεταξᾶ ἔχωρίζετο στὴν τάξι μὲ μιὰ σειρὰ σχολικὰ θρανία. Πολλοὶ Θηβαῖοι ἐζήτησαν νὰ μᾶς φιλοξενήσουν. Καὶ δονομαστικῶς ἐμὲ μιὰ κυρία ποὺ ἐμιλήσαμε ἀρκετὴ ὕρα ἀπὸ τὸ παράθυρο. Τρόφιμα εύρισκαμε περισσότερα καὶ ἔκτακτο κρασὶ ἀπὸ ἔναν γνωστὸ ντόπιον. Μᾶς ἔστελνε τακτικὰ ἄφθονο. Παρουσιάσθηκε στὸν Εὐγένιο καὶ ἔνας νέος Κεφαλλωνίτης καὶ μοῦ ἔστελνε μαγειρευμένο φαγητὸ ἀπὸ τὸ σπίτι του, δι' ἐμᾶς τοὺς δυό, μὲ μιὰ νέα συναγωνίστρια. Προσπάθησε νὰ πάρῃ τὸν Εὐγένιο στὸ νοσοκομεῖο, ἀλλὰ ἀπέτυχε. Ἡτο ἐκεῖ καὶ ὁ Κόκκαλης, ὁ δποῖος παρὰ τὴν παλαιὰ γνωριμία μὲ τὸν Εὐγένιο, δὲν τοῦ ἔδωσε καμία σημασία.

Τὴν νύκτα χρησιμοποιούσαμε τὸ παράθυρό μας, ὃς ἔξιδο διότι διὰ νὰ φθάσωμε ἔως τὴν πόρτα ἐπρεπε νὰ διασκελίζωμε τοὺς κοιμισμένους. Δυὸ θρανία ἀπὸ μέσα καὶ ἄλλο ἀπ' ἔξω μᾶς ἔχρησίμευσαν γιὰ σκαλοπάτια. Ἐκατεβαίναμε ἀπὸ ἐκεῖ, ἀκόμη σκοτεινά, μέσα στὴ βροχή, τὰ χιόνια καὶ τὴν πα-

γωνιά, ἀφοῦ ἐφωνάζαμε — Σκοπὸς — κατὰ τὴν σύστασί του. Σὲ κανένα χανδάκι ἦ σὲ ρυάκι ἔξω τοῦ προσυλίου, πρὶν ξυπνήσουν ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἐκάναμε τὴν τουαλέττα μας μαζὶ μὲ τὴν Μομφεράτου. Ἡ Μομφεράτου προσετέθη στὴν ὁμάδα μας μετὰ τὴν ἀναχώρησι τῆς Ἀργυροπούλου.

Εἶχαμε πολλὰ ἐπεισόδια ἐν τῷ μεταξύ. Μιὰ νύκτα ἐξύπνησαν τὸν χωροφύλακα Ἡλία καὶ τὸν Κουτσούρη τοῦ Ὁρωποῦ καὶ τοὺς ἐξετέλεσαν. Ὁ Ἡλίας προαισθανόμενος τὴν καταδίκη του τὴν προγούμενη, ἐστάθηκε ἐμπρός μου καὶ μοῦ εἶπε:

— “Ἄχ τί ἔκανε ἐκεῖνος ὁ Μεταξᾶς. Ἐπρεπε νὰ τοὺς ξεκάνῃ ὅλους. Ἐκείνη τὴν ἴδια ἡμέρα ἐδιαβάσθηκαν κατάλογοι καὶ ἀνέκριναν ἔναν-ἔναν ξεχωριστά, ἀπὸ τὸ γενικὸ στρατοπεδάρχη Βρετάκο, τὸν Βλαχάθα καὶ ἔναν μὲ πολιτικά. Ὁ Βρετάκος ἤτανε ἔνας τύπος φανατικὸς κομμουνιστής, ὁ ὅποιος ἤτανε ἑπτὰ χρόνια κλεισμένος στὸ Παλαμήδι, ὑψηλός, ξανθός, μὲ στολὴ χακί, σὰν ἐγγλέζος καὶ αὐτός.

— Εσὺ εἶσαι ἡ γυναῖκα τοῦ Μεταξᾶ; — μοῦ ἀπέτεινε τὸν λόγο ἐμπρὸς σὲ δλους ἀπὸ τὴν μέση τῆς τάξεως — ἐσεῖς πρὸ μὲ κρατήσατε ἑπτὰ χρόνια φυλακή;

— Λάθος κάνεις, τοῦ ἀπήντησα, γιὰ τὰ τρία χρόνια τούλάχιστο. Ἐμεῖς σὲ ηὔραμε μέσα ἐκεῖ τὸ 1936. Καὶ ἐμπῆκες βέθαια γιὰ κάποιο σοῦθαρὸ λόγο καὶ φυσικὰ σὲ ἄφησε καὶ τὸ ἴδικό μας καθεστώς. Δὲν ἀπήντησε τίποτε ἐπειδὴ ἥκουαν οἱ δύδοντα πέντε

δημηροι. Δεύτερος ήτανε δὲ Βλαχάθας κοντός, καλοντυμένος καὶ ἐκεῖνος μὲ τὰ πολιτικά, πρόσωπο φαίνεται, ποὺ ἔσήμαινε, γιατὶ παρουσιαζότανε σπανίως. Ἐπέρασσαν δῆλοι ἀπὸ τὴν ἀνάκρισι, καὶ δὲ γείτονάς μας κτηματίας τῆς Κηφισσιᾶς Χαριτᾶτος. Τὸν ἔρωτησαν ἐὰν ήτανε δπαδὸς τοῦ Μεταξᾶ.

— «Δὲν εἶχα καμμιὰ σχέσι μὲ τὸν ἄνθρωπο, ἀπήντησε. Εἴμαι κτηματίας καὶ κοίταζα τὴν δουλειά μου». «Οταν ἐπέστρεψε στὴ θέσι του καὶ ἐπέρασε ἀπὸ ἐμπρός μου, μοῦ εἶπε:

— «Ἐκανα τὸν Πέτρο!» μὲ στενοχωρημένο ὕφος.

— Τί ήθελες νὰ κάμης ἄλλο. Πολὺ καλά, εἶπα, ἔκαμες μὲ αὐτὰ τὰ θηρία. «Αλλῃ μιὰ μέρα πρωī ἐδιάθαζα μερικὰ μυθιστόρηματα ποὺ ἔσκεφθηκε ἡ Νανὰ νὰ μοῦ φέρη, στὴν Ἀγιὰ Λεούσα. Ἐστάθηκε ἐμπρός μου μιὰ συναγωνίστρια μὲ ἔναν νεαρὸ ἔλασίτη.

— «Τί διαβάζεις; μὲ ἔρωτησε.

— Ρομάντζο, τῆς ἀπήντησα.

— Σὲ τί γλῶσσα;

— Γαλλικά.

— «Ἐσεῖς εἰστε ποὺ μοῦ ἔδώσατε ρετσινόλαδο;»

— «Πόσο χρόνων εἰσαί» τῆς ἀπήντησα.

— Δεκαεννέα (19) μοῦ λέει.

— Ε τότε λὲς ψέμματα, γιατὶ πρὸ τεσσάρων ἔτῶν ἥσουν ἐντελῶς παιδὶ καὶ στὰ πα διὰ δὲν ἔδιδαν ρετσινόλαδο. Ἐννοεῖται δτι τὴν ἔπαθε ἐμπρὸς στὸν

νεαρό, πού ήθέλησε νὰ κάνῃ φιγούρα. Ἐπέστρεψε τὴν ἐπομένη μὲ φιλικὰς διαθέσεις.

Ἐτσι ἐπεράσαμε μὲ τοὺς ὅγδοντα πέντε, ἔως ὅτου ἀπέλυσαν ἢ προώθησαν ὅλους. Ἐμᾶς τότε μᾶς ἐπέρασαν σὲ μικρότερο δωμάτιο, συνέχεια τῆς κεντρικῆς εἰσόδου, τὸ ὅποιο θὰ ἔχρησίμευε διὰ γραφεῖο τοῦ σχολείου. Ἔνα μεγάλο παράθυρο καὶ ὁπίσω ἔνας ἐκτεταμένος... δὲν λέγω τὴν λέξι, μόνο νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι ἔκει κατέφευγαν ὅλαι αἱ φάλαγγες. Εύτυχῶς τὸ δυνατὸ κρύο καὶ τὸ χιόνι ἔσωζε τὴν κατάστασι. Τὴν ἡμέρα ἔθγαίναμε στὸ προαύλιο καὶ συνδιαλεγόμεθα μὲ διαφόρους καὶ στρατιωτικούς τοῦ παραπλεύρως δωματίου. Ποῦ καὶ ποῦ ἔθλεπάμε καὶ λίγο ἥλιο. Εἰς τὸ θάθος τῆς ἐκτεταμένης αὐλῆς, μάνδρας πλέον ἀπὸ τὸ κατάντημα, ἀπὸ ἔνα χάλασμα τοῦ τοίχου, μὲ ἄδεια τοῦ σκοποῦ ἐπεράσαμε στὸ σπιτάκι μιᾶς οἰκογενείας ἐλασίτου, δ ὅποιος πηγαινοερχότανε ἀπὸ τὴν ύπηρεσία του. Εἰς τὸ σαλόνι τους μᾶς ἔτοίμασαν ὅ,τι ἔχρειάζετο γιὰ μιὰ καλὴν τουαλέττα καὶ νὰ πλύνωμε καὶ τὰ ἐσώρρουχά μας. Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας αὐτῆς τὸ λησμονῶ. Ἡτο ἡ γυναῖκα τοῦ ἐλασίτου μὲ μωρὸ καὶ ἡ μητέρα της. Συνήντησα τὴν γυναῖκα μὲ τὸ παιδί της πολὺ ἀργότερα, μετὰ τὴν ἐπ στροφή μου στὸ Παλαιὸ Φάληρο, στὰ μπάνια τοῦ Μπάτη. Εύρεθηκα ἔκει μὲ τὴν Ντίτα, τὴν Ἰωάννα καὶ τὴν φίλη μου Μουράτογλου. Ἐκατοικοῦσαν στὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔρωτησα ἀπολύ-

τως τίποτε τί ἀπέγινε μετά τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐξακολουθήσαμε ἔως τὴν ἡμέρα ποὺ ἀφήσαμε τὸ Πυρὶ νὰ πηγαίνωμε σ' αὐτὸ τὸ σπίτι διὰ τὴν τουαλέττα μας μὲ τὴν Μορφεράτου. Εἰς τὴν ὁμάδα μας προσετέθησαν δὲ Ναθαναῆλ ἀπὸ τὴν μεγάλη φάλαγγα, δὲ Λαῖνης καὶ μερικούς, λησμονῶ τὸ ὄνομα. Κάθε ἡμέρα οἱ κύριοι ὅλλαζαν τὰ ἄχυρα ἀπὸ μιὰ ἀποθήκη ἀπέναντι τοῦ σχολείου, καὶ ἐκοιμόμεθα ἀναπαυτικώτερα καὶ καθαρά.

Ἡ κατάστασις στὰς Ἀθήνας εἶχε στραφῆ ἐναντίον τῶν ἐλασιτῶν καὶ αἰσθανόμεθα τὴν χαλάρωσί τους.

Ἀκριβῶς τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων ἔφθασε μεγάλη φάλαγξ καὶ ξεκινήσαμε μὲ αὐτὴ ὅλοι μαζὶ πρὸς τὸ Μούλκι. Εἶχαμε προχωρήσῃ ἀρκετά, δταν ἔφώναζαν τὸ ὄνομα τοῦ Σαλβαρλῆ διὰ νὰ τὸν ἀπολύσουν. Ἡ ἀπόλυσίς του εἶναι μία ξεχωριστὴ ἴστορία ποὺ μοῦ διηγήθηκε μόλις πρὸ ἡμερῶν, πῶς δηλ. κατώρθωσε ἔνας φίλος του νὰ θγάλῃ τὴν διαταγὴ μὲ σφραγίδα τοῦ Ἀρχηγείου Θηθῶν καὶ τὸν ἔκρυψε μετὰ σὲ σπίτι δσο ποὺ εἰσῆλθαν οἱ ἄγγλοι.

Παραμονὴ τῶν Φώτων.

ΒΑΓΙΑ - ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΙΣ

‘Ο Ναθαναήλ ἔσερνότανε. Εἶχε δυνατὸ πόνο. Ή πεζοπορία μοῦ ἤτανε πάντοτε ὀδυνηρά, μὲ δόλο ποὺ εἶχα χάσει ἀρκετὸ βάρος καί, μὲ τὸν Ναθαναήλ νὰ θογγᾶ, μοῦ γινότανε σκληροτέρα. Φοβόμουν μὴν μείνη στὸ δρόμο. Τῆς Μομφεράτου τὸ πόδι ἤτανε πληγωμένο καὶ ἐκείνη ὑπέφερε πολὺ καὶ περπατοῦσε δύσκολα. Ἐφθάσαμε σιγά - σιγά ὡς τὰ Βάγια καὶ ἀπεφάσισαν οἱ ἐλασῖτες γιὰ τὴν ὁμάδα μας νὰ διανυκτερεύσωμε στὰ Βάγια. Δὲν ἤτανε μακρυὰ ἀπὸ τὸν δρόμο. Ἐφαίνοντο τὰ φωτάκια σὲ ὑψωμα ἀριστερά. “Ολοι οἱ ἄλλοι προχώρησαν πεζοὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ μᾶς ἀφησαν τοὺς τρεῖς Ναθαναήλ, Μομφεράτου καὶ ἐμένα, διὰ νὰ μᾶς στείλουν κανένα μέσο μεταφορᾶς. ‘Ο Ναθαναήλ κάθησε κάτω ἀπὸ ἔνα πεῦκο, παράμερα ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ ἐμεῖς σὲ ἔνα τοιχάκι.

‘Απὸ ἐκεῖ πέρασε ἔνα χωριατόπουλο μὲ τὴν μητέρα του, ἐπάνω σὲ γαϊδουράκι καὶ ἐπήγαιναν διὰ τὰ Βάγια. Παρακάλεσα τὸν μικρὸ νὰ μείνῃ μαζί μας καὶ πιάσαμε κουβέντα, ἡ μητέρα του προχώρησε μόνη της. Μοῦ ἔλεγε, δτι ἐφοθεῖτο νὰ μὴν τὸν θιάσουν νὰ ἔμπη στὴν δργάνωσι καὶ διάφορα ἄλλα, δτι ἀπόψε στὸ χωριὸ ἐφιλοξενεῖτο ἔνας ἐπίσημος καπετάνιος στὸ σπίτι τοῦ Τσέλιου — ἀδελφὸς τοῦ ’Ιατροῦ Τσέλιου, τόσο φίλου μας καὶ ἔτσι ἔμαθα δτι κατήγετο ἀπὸ ἐκεῖ.

Δὲν ἄργησε πολὺ νὰ φθάσῃ ἔνα καμιόνι καὶ νὰ μᾶς παραλάβῃ. Ἐφθάσαμε στὸ σχολεῖο, κοντὰ στὴν ὥραία μεγάλη Ἐκκλησία, στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ. Ἀκριβῶς ἀπέναντι ἦτο τὸ σπίτι τοῦ Τσέλιου. Ἀνεβήκαμε στὸ σχολεῖο ἀπὸ μιὰ σκάλα ἀρκετὰ ὑψηλή; Εύλινη καὶ βρεθῆκαμε σὲ μιὰ μεγάλη μοναδικὴ τάξι μὲ κατεστραμμένο πάτωμα, μὲ τρύπες δλίγο παντοῦ, μὲ γύρω τραπέζια καὶ παράθυρα, μὲ σχεδὸν δλα τὰ τζάμια σπασμένα. Ἐκαθήσαμε ὅπως - ὅπως κοντὰ στὴν εἰσοδο. Μᾶς ἐμοίρασαν μετ' δλίγο ἔνα θαυμάσιο ψωμί, γλυκύτατο, κίτρινο ποὺ θὰ ἥτανε ἀνάμεικτο μὲ καλαμπόκι καὶ ἄφθονες ἐληές. "Ητανε περίεργο, δτι ὅσο καὶ νὰ ἐτρώγαμε δὲν ἔχοταίναμε. Ἐὰν εἶναι ἀλήθεια δτι τὸ ψωμὶ παχαίνει θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς είχαν προστεθῆ ἀρκετὰ κιλά, τὸ δποῖον δὲν συνέθη διόλου. "Ολοι είχαμε ἀδυνατίσει πάρα πολύ.

Τὴν νύκτα ἔκανε πολὺ κρύο καὶ τὸ πρωΐ δ κ. Φωτόπουλος, δ δποῖος ἐγνώριζε τὸν Πρωτοπαπᾶ, χωρικὸ μὲ κάποιο ἀξίωμα στὸ χωριό, μᾶς ἐκάλεσε μὲ τὸν Εύγένιο καὶ τὴν Μομφεράτου στὸ σπιτάκι του. Μιὰ αὐλίτσα μὲ δυὸ τρία μικρὰ δωμάτια. Μᾶς ἔδέχθησαν πολὺ φιλικὰ καὶ πρόθυμα, τὸ ἀνδρόγυνο καὶ ἡ ἀδελφὴ μιὰ νόστιμη κοπέλλα, ἀδελφὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Πρωτοπαπᾶ. Ἐκάθηντο δλοι ἐμπρὸς στὸ τζάκι καὶ ἐπάνω σὲ πυροστιὰ ἐμαγείρευαν μιὰ κόττα μὲ χοιρινὸ λίπος, ἵε πολὺ τέχνη καὶ αν μιὸ κόττα μὲ χοιρινὸ λίπος, μὲ πολὺ τέχνη καὶ

στικό τους πρόγευμα διὰ τὰ Θεοφάνεια. Ἐμᾶς μᾶς ἔψησαν κάτι ἀξέχαστες μπριζόλες, σὲ σχάρα, ἐπάνω στὴν πυροστιά. Καὶ ζεστὲς ὅπως ἔθγαιναν, ζουμερὲς καὶ μυρωδᾶτες, μᾶς τὶς ἐμοίραζαν μὲ τὸ σπιτικό τους ψωμί, ποὺ δὲν θὰ ξεχάσω ποτέ. Ἀνακουφισθήκαμε, ἔζεσταθήκαμε καὶ ἐσιγυρισθήκαμε ὅπως μπορέσαμε καλύτερα σὲ ἔνα διπλανὸ στενόμακρο δωμάτιο γεμάτο μάλινα καὶ σκεπάσματα. Ἐπλυθήκαμε στὴν αὐλὴ διότι ἔκει ἐπλένοντο ὅλοι ἀπὸ ἔνα βαρελάκι, ποὺ ἐκουθαλοῦσαν τὸ νερὸ ἀπὸ ἀρκετὰ μακρυά.

Πρὶν φθάσῃ τὸ μεσημέρι ὅπως πάντοτε μᾶς ξεσήκωσαν νὰ φύγωμε. "Ἐνα μακρὺ κάρρο ἐπερίμενε τοὺς ἀνίκανους νὰ περπατήσωμε, τὸν Ναθαναῆλ ξαπλωμένο, ὅπίσω τὴν Μομφεράτου καὶ ἐμένα κοντὰ στὸν καραγωγέα, πάντοτε τὴν τιμητικὴ θέσι. Παραλάθαμε, μόλις θυμοῦμαι καὶ κάποιες ντόπιες τοῦ χωριοῦ γιὰ τὸ Μούλκι. Νομίζω πὼς ἥτανε καμμιὰ δασκάλα. Ἡ Μομφεράτου ἥτανε καθισμένη ἐπάνω σὲ ὅλες τὶς κουβέρτες τῆς ὁμάδος, ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸ πόδι τῆς. Ἡ διάθεσί μας ἥτανε καλὴ καὶ τὸ κρύο λιγώτερο ἢ ἵσως εἶχαμε συνέλθει ὅσοι ἐφάγαμε καλύτερα ἔκεινο τὸ πρωτ. Εἰς τὸ Μούλκι μᾶς ὀδήγησαν σὲ ἔνα ἀπὸ τὰ ὡραῖα γραφικώτατα COTAGE τῆς ἐταιρείας, μὲ πελώριους εύκαλύπτους παντοῦ ἀπ' ἔξω.

ΜΟΥΛΚΙ Βαλπουργία νύκτα!

Ανάψαμε τὸ τζάκι ἀμέσως, μὲ ἄφθονα κλαδιὰ καὶ ξύλα καὶ ἀρχίσαμε νὰ μπαλώνωμε καὶ νὰ τακτοποιοῦμε ὅ,τι εἶχαμε ἀπαραίτητο ἀνάγκη, κάλτσες, γάντια καὶ διάφορα. Δὲν προφθάσαμε ὅμως νὰ ξεκουρασθοῦμε πολύ, διότι ἔξαφνα ὠρμησαν μέσα στὸ δωμάτιο κάτι ἐξαγριωμένοι ἐλασίτες, μὲ ὕθρεις χυδαῖες καὶ κακὰ προμηνύματα καὶ μᾶς διέταξαν νὰ τὰ μαζέψωμε καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμε ἀμέσως ἀπὸ ἑκεῖ μέσα, ποὺ δὲν μᾶς ἀξιζε. Ἐτοιμασθήκαμε τρέμοντας καὶ μᾶς ὠδήγησαν ἀρκετὰ μακριὰ στὶς ἐκκοκιστικὲς πελώριες, ἀποθῆκες, ὅπου μᾶς ἐκλείδωσαν σὲ μιὰ ἀπὸ αὐτές. Σωριαστήκαμε κατὰ γῆς, σὲ ἀπόγνωσι πλέον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀπρόοπτο αἰφνιαδιασμὸν καὶ ἐσκεπτόμεθα, ὅτι κάτι σοθαρὸ θὰ εἶχε συμβῆ διὰ τὸν ἀγῶνα τους. Ἡ κατάστασίς τους ἔχειροτέρευε στὰς Ἀθήνας καὶ ἥδη οἱ "Αγγλοι προχωροῦσαν πρὸς τὰς Θήβας.

Ἐπεράσαμε μέσα στὴν ἀπαισία ἀποθήκη μιὰ βαλπουργία νύκτα, ὁ ἄνεμος ἔμαίνετο καὶ εἰσχωροῦσε ἀπὸ τὴν στέγη καὶ ἀπὸ παντοῦ, ἔθρεχε ραγδαῖα συνεχῶς καὶ πετροθολοῦσαν τὰ παράθυρα σὲ σημεῖο νὰ σπάσουν καὶ τὰ συρματοπλέγματα, ποὺ προστάτευαν τὰ τζάμια. "Υθρεις καὶ ἀπειλές.

—Θὰ σᾶς γδάρωμε, θὰ σᾶς κρεμάσωμε.

Διαρκῶς ἀκούετο μέσα απὸ τὸ πανδαιμόνιο ἔκεινο τὸ ὄνομά μου: «Μεταξᾶ», σὰν νὰ τοὺς ἔφταιγε, ποὺ ἔχαναν.

Μόλις ἐφθάσαμε ἔκει εἶχαμε ζητήσει δλίγο νερὸ καὶ μᾶς τὸ ἀρνήθηκαν. Ἐκαθήσαμε ὅλοι, τὴν νύκτα, σιωπηλοί, ἀκίνητοι. Ὁ Καραβοκύρης εἶχε τρελλαθῆ καὶ ἐφώναζε ἔξαλλος πανικοθλημένος.

Κατὰ τὰ μεσάνυκτα ἄνοιξαν ξαφνικὰ τὴν πόρτα καὶ μᾶς ἐπέρασαν σὲ ὅλη ἀποθήκη, μὲ νέους δόμήρους, ποὺ μόλις εἶχαν φθάσει. Ἡρκεσε αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ διὰ νὰ συνέλθωμε, διότι δὲν ἐλπίζαμε πλέον, δτι θὰ ζήσωμε ὅως τὸ πρωΐ.

Πολὺ πρωΐ μᾶς ἄνοιξαν. Ἡ ψροχὴ καὶ ὁ ἄνεμος εἶχαν ξεσπάσει καὶ προχωρήσαμε ἕως τὶς μεγάλες πύλες τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ἐργοστασίου. Ἐκαθήσαμε γύρω σὲ μιὰ μεγάλη στρογγυλὴ χαθούζα καὶ ἐπλυθήκαμε ἀπὸ μιὰ τρόμπα μὲ ἄφθονο νερό.

«Ηδη εύρισκοντο ἔκει καθήμενοι καὶ δεκακτὼ »Αγγλοι αἰχμάλωτοι μὲ σχεδὸν μόνον τὰ ἐσώρρουχα — οἱ συναγώνισται εἶχανε τρομερὴ ἀδυναμία γιὰ τὶς ἀγγλικὲς στολὲς καὶ ἀρθύλες! Ἡ Μομφεράτου ἔσπευσε νὰ τοὺς δμιλήσῃ. Δὲν ἔμείναμε ἀκόμη πολὺ ἔκει καὶ ξεκινήσαμε δλοι μαζὶ πεζῇ διὰ τὴν Λειθαδιά, μαζὶ μὲ τοὺς «Αγγλους. Δὲν ξεύρω τί ἀπέγινε μὲ τοὺς τελευταίους δόμήρους, δὲν τοὺς ξανασυναντήσαμε πλέον. »Ητανε καὶ ἄγνωστοι εἰς δλους μας. Ἀπὸ τὴν παγωμένη τρομερὴ

νύκτα είχε πιασθή ή μέση μου χειρότερα άπό συνήθως καὶ ἐσερνόμουν τελευταία. 'Ο Εύγένιος προσπαθοῦσε νὰ συμβαδίζῃ μὲ τὸ φορτίο του, τῶν σκεπασμάτων μας καὶ σακκιδίων. 'Επροσπάθησαν οἱ ἔλασίται νὰ εύρουν κανένα μεταφορικὸ μέσον, ἀλλὰ ταῦτα διὰ μερικούς ἀπὸ ἐμᾶς ἀπὸ τὸ Μοῦλκι, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν νὰ ἐπιτάξουν τίποτε, οὕτε ζῶα. 'Ο Εύγένιος πρὸς στιγμὴ είχε προχωρήσει δλίγο μὲ ἔνα ἔλασίτη, ὁ δόποιος τοῦ εἶπε, ὅτι θὰ μὲ ξεμπερδεύανε. 'Αλλὰ μέρα γιορτιάτικη, ποὺ είναι — 7 'Ιανουαρίου, 'Άγιου 'Ιωάννου — κάνει ὑπομονὴ καὶ γλυτώνω. "Εθρεχε ἀρκετὰ δυνατὰ καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ θρεπήκαμε συμβαδίζοντες μὲ τοὺς "Αγγλους καὶ τὴν Μομφεράτου, ἡ δόποια τοὺς μιλοῦσε διαρκῶς καὶ προχωροῦσε, μὲ δλο ποὺ τὸ πόδι της είχε χειροτερέψει ἔλεεινὰ στὴν φτέρνα, ἀπὸ τὸ σκληρὸ παπούτσι.

'Ο Εύγένιος δὲν μποροῦσε πλέον νὰ σηκώσῃ τόσο φορτίο καὶ θρεγμένο τὸν ἐθάραινε περισσότερο. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔτοιμάσθηκε νὰ τὰ πετάξῃ δλα καὶ νὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ. Τότε ἐσκέφθηκα, ὅτι οἱ "Αγγλοι δπως ήσαν σχεδὸν γυμνοὶ θὰ ἔδεχοντο νὰ σκεπασθοῦν μὲ αὐτὰ ὁ καθένας τους καὶ τρέμοντες ἀπὸ τὸ κρύο. 'Η Μομφεράτου τοὺς τὸ ἐπανέλασθε καὶ ἔτσι ἐσώθηκαν τὰ τελευταῖα μας ὑπάρχοντα ἔως τὴν Λεθαδιὰ δπου μᾶς τὰ παρέδωσαν.

'Ἐφθάσαμε εἰς τὸ χωριὸ "Άγιος Γεώργιος, ἀρκετὰ ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ στοὺς πρόπο-

δας τοῦ θουνοῦ εἴδαμε καμμιὰ πενηνταριὰ σταυρούς, δπως καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς κατὰ διαστήματα ἥσαν σπαρμένοι οἱ σταυροὶ τῶν τουφεκισθέντων ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ἀπὸ τὸ χωριὸ κατέβηκαν χωριανοὶ μὲ διάφορα φαγητά καὶ ψωμὶ καὶ οἱ ἐλασῖται μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ σταθοῦμε καὶ νὰ φάγωμε.

Ξεκινήσαμε πάλι καὶ ἐνεφανίσθησαν ἀεροπλάνα ἐγγλέζικα, τὰ δποῖα μᾶς ἀκολουθοῦσαν διὰ νὰ μᾶς ρίψουν πακέτα γεμάτα τρόφιμα, ἀπὸ τὰ δποῖα ἐπωφελοῦντο καὶ οἱ ἐλασῖτες. Εἴχαμε ἀκόμη ἀρκετὸ δρόμο πρὸ τῆς Λεθαδιᾶς, δταν οἱ ἐλασῖται σταμάτησαν μιὰ σούστα καὶ τοὺς ἐπεισαν νὰ μᾶς παραλάθουν ὡς τὴν Λεθαδιὰ καὶ τὰ σκεπάσματα ὅλης τῆς δμάδος μας καὶ δ,τι ἄλλο ἀπὸ σάκκους των. Θυμοῦμαι, δτι ἔκαμα διάφορες κουβέντες μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς σούστας ἀλλὰ δὲν θυμοῦμαι τί ἐλέχθη ἔως δτου ἐφθάσαμε στὴν Λεθαδιά.

ΛΕΒΑΔΙΑ

Στὴν πρώτη, πλατεῖα πρὸ τῆς κεντρικῆς, σὲ ἔνα μπαλκόνι ἥτανε μιὰ μεγάλη ταινία μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς γυναίκας τοῦ Σθώλου. Ἐπεριμέναμε τοὺς πεζούς καὶ μόλις ἔφθασαν, ὅρκαμε ἔνα χειράμαξο μὲ μεγάλη δυσκολία καὶ φορτώσαμε ὅλα τὰ πράγματά μας. Διὰ μέσου τοῦ πλήθους τῆς κεντρικῆς πλατείας, ποὺ ἐκείνη τὴν ὕρα διελύοντο ἀπὸ τὴν μεγάλη συγκέντρωσι καὶ ὁμιλίες ἀπὸ τὸν ἔξωστη, ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς καπεταναίους τῶν ἀνταρτῶν, ὅπως εἶχε σκοτεινιάσει, προχωρήσαμε εἰς τὸ Γηροκομεῖο ἀπαρατήρητοι. Φῶτα δὲν ὑπῆρχαν πουθενά στὴν Λεθαδιά, σ' αὐτὴ τὴν περίοδο. Περάσαμε μερικοὺς σκοτεινούς, στενούς δρόμους καὶ κατεβήκαμε εἰς τὸν δημόσιο, ποὺ ὅρισκεται τὸ Γηροκομεῖο καὶ τὸ μεγάλο Νοσοκομεῖο.

Εἰς τὸ Γηροκομεῖο μᾶς ὡδήγησαν εἰς τὰ ὑπόγεια μὲ σειρὰ δωματίων καὶ ἀπέναντι μιὰ σειρὰ ἀποχωρητήρια καὶ τὸ πλυσταριό. Ἀπέναντι στὰ δωμάτια μιὰ ὅρυση μὲ γούρνα, μὲ ἄφθονο νερὸ ποὺ ἔτρεχε ἡμέρα καὶ νύκτα συνεχῶς. Καθὼς κατεβαίναμε ἀπὸ τὴν μεγάλη κλίμακα ἐκείνη τὴ στιγμὴ μετέφεραν ἀπὸ ἔνα δωμάτιο ἔνα πεθαμένο γέρο μὲ τὰ ἐσώρρουχά του, μὲ κάτασπρα μαλλιὰ καὶ γενειάδα. "Εμοιαζε μὲ τὸν "Αγιο Γεράσιμο. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τὴν ἐντύπωσι ποὺ μᾶς ἔκανε αὐτὸ τὸ μακάθριο θέαμα. Μᾶς ἐδιηγοῦντε

μετά μὲν ἀστειότητες, πῶς τὸν ἔθαψαν σὲ ἐναὶ ὕψωμα ὅπισθεν τοῦ ἴδρυματος!

Ἐμείναμε στὸ πρῶτο δωμάτιο κοντὰ στὸ κλιμακοστάσιο. "Ητανε σκοτεινὸ καὶ ἀνάψαμε τὰ συνηθισμένα φῶτα, μὲν τουλίπες ἀπὸ μπαμπάκι, σὲ καπάκια κονσέρβες, μὲν λάδι. Ἐστρώσαμε τὶς κουβέρτες μας μισοθρεγμένες ἀκόμη καὶ ἐφάγαμε μὲν μεγάλη πεῖνα τὶς κονσέρβες τῶν ἄγγλων τοῦ ἀεροπλάνου. Δίπλα μας ἤτανε ὁ Ναθαναὴλ καὶ ἡ Μομφεράτου. Πρὶν κοιμηθοῦμε, ἥλθε ὁ Δεσπότης Λεβαδιᾶς μὲν δάκρυα στὰ μάτια, μεγάλη συγκίνησι καὶ μὲν λόγια ἐκφραστικὰ — σωτήρα μου, εὐεργέτα μου — πρὸς τὸν Ναθαναὴλ. Τοῦ ὑποσχέθηκε, ὅτι τὸ πρωΐ θὰ κατώρθωνε νὰ τὸν πάρῃ στὸ Δεσποτικὸ καὶ ἀργότερα τοῦ ἔστειλε βραστὸ πουλὶ μὲν ζωμὸ καὶ ἄλλα διάφορα.

Δὲν ἐκοιμηθήκαμε πολὺ ὥρα, ὅταν εἰσέβαλαν μερικοὶ ἐλασῆτες καὶ ἐφώναξαν νὰ σηκωθοῦν οἱ ἄνδρες νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Μὲ ἔχωριζαν ἀπὸ τὸν Εύγενιο. Τὸ φῶς εἶχε σθύσει καὶ μέσα στὴν σύγχυσι καὶ ἀπελπισία, μὲ δυσκολία κατωρθώσαμε νὰ ἀνάψωμε πάλι ἐναὶ στριψμένο λαδωμένο μπαμπάκι. "Ητανε μιὰ σκληρὴ στιγμὴ. Ὁ Εύγενιος εἶχε μάθει μόλις ἐφθάσαμε, ὅτι ἐμένα θὰ μὲ ἀντήλλασσαν μὲ τὴν Σεώλου, ποὺ εἶχε αἷχμαλωτισθῇ καὶ ὅλες τὶς γυναῖκες, ποὺ εύρισκοντο παρπλεύρως τοῦ δωματίου μας — δεκαεπτά.

‘Ο Σεφέρογλου, ἀπελπισμένος, μοῦ ἀφῆκε ση-

μείωσι νὰ τὴν στείλω σὲ γνωστό του πρόσωπο, ποὺ φιλοξενοῦσε σημαίνοντα ἐλασίτη καὶ τοῦ τὸ ὑπεσχέθηκα, ὅτι ἀμέσως θὰ τὸ ἐφρόντιζα. 'Ο Εὐγένιος πλέον ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσι νὰ μὲ προστατεύσῃ — τοῦ εἶχε ἥδη παρουσιασθῆ περίστασις νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τὸ Μοῦλκι καὶ δὲν τὸ ἔκαμε, διὰ νὰ μὴν μὲ ἔξοντάσουν — ἔφευγε, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ μὲ ἐλευθέρωναν τὴν ἐπομένη. Τοῦ ἐτοίμασα τὰ μισὰ σκεπάσματα καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ ἀσπρόρρουχα καὶ μάλινα καὶ σιωπηλὰ μὲ ἀφόρητο πόνο ψυχῆς ἀποχαιρετισθήκαμε. "Ητανε τρομερὴ στιγμή· ἔφευγε γιὰ τὸ ἄγνωστο πλέον. "Ηταν δμως ἡ σωτηρία του, διότι κοντὰ στὴ Λαμία — Κηφισσοχώρι — ἐδραπέτευσε καὶ τὸν παρέλαθαν τὰ ἔγγλεζικα TANKS μὲ τὸν Ἀδοσίδη ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἔφθασε στὰς Ἀθήνας εἴκοσι ημέρες πρὶν ἀπὸ ἐμένα.

'Απὸ ὅλους αὐτοὺς ποὺ χωρισθήκαμε δ Φωτόπουλος ἀπέθανε ἀπὸ περιπνευμονία. Τὸν "Εξαρχο τὸν σκότωσαν μαζὶ μὲ ἄλλους μέσα σὲ 'Εκκλησία καὶ δ Καραβοκύρης ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, θεωρηθεὶς καὶ αὐτὸς σκοτωμένος μέσα σ' ἐκείνη τὴν 'Εκκλησία. 'Ο Ναθαναὴλ τρομοκρατημένος, ἐστρώθηκε γιὰ νὰ φύγῃ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἡ Μομφεράτου τὸν ἀνάγκασε νὰ μείνῃ ξαπλωμένος καὶ ἔπεισε τοὺς ἐλασίτας νὰ τὸν ἀφήσουν στὴν κατάστασι ποὺ ἤτανε ἀνίκανος νὰ κινηθῇ. Δὲν θὰ ἐγλύτωνε καθ' ὅδόν, δπως καὶ δ Στεφάνου.

Μετά τὸν χωρισμό, προσπαθήσαμε νὰ κοιμηθοῦμε, ἔως ὅτου ἔφεξε, καὶ ἐσηκωθήκαμε μὲ τὴν Μομφεράτου νὰ πλυθοῦμε μὲ τὸ ἄφθονο νερὸ στὴν θρύση καὶ νὰ τακτοπιηθοῦμε στὸ πλυσταριὸ ποὺ ἤτανε στὴ διάθεσί μας ἐκείνη τὴν πρωΐνη ὥρα. "Οταν ἐγυρίσαμε στὸ δωμάτιο εἶχε φθάσει ἀπεσταλμένος τοῦ Δεσπότη νὰ παραλάβῃ τὸν Ναθαναήλ. Τὸν ἔτοιμασαν καὶ τὸν ἔθοιθησαν νὰ ἀνέθῃ τὶς σκάλες. Ἐπῆρε μαζί του καὶ ὅ,τι εἶχε μείνει ἀπὸ τὰ πεσκέσια τὰ βραδυνὰ καὶ δὲν ἔμεινε παρὰ δλίγο ψωμί, τὸ ὅποιο ἐμοιρασθήκαμε μὲ τὴν Μομφεράτου. Στὰς περιστάσεις φαίνεται ἔνας ἀνθρωπος!"

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ Ναθαναήλ, μοῦ ἐπέτρεψαν καὶ πέρασσα στὸ δωμάτιο τὸ διπλανὸ καὶ ἐκεὶ ἀνεγνώρισα πολλὲς γνωστὲς κυρίες, κ. Κορυζῆ, Στυλιανοῦ, Λοθέρδου, Καραβασίλη, Φλερύ, Ξαρλῆ μὲ τὸν υἱό της. Ἡσαν καὶ ἀρκετοὶ κύριοι καὶ ἄγνωστες γυναῖκες. "Ολες εἶχανε περπατήσει τριάντα δυὸς ὁρες καὶ τὸ πόδια τους ἤτανε πληγωμένα καὶ χωρὶς παπούτσια, μὲ δέρματα καὶ μὲ κουρέλια, ὅ,τι εὔρισκαν ἀπὸ τὰ χωριὰ ποὺ περνοῦσαν. Τὸ ἡθικό τους ἤτανε πολὺ πεσμένο καὶ ἥσαν δλες τρομοκρατημένες. Μὲ ἐδέχθηκαν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ τοὺς ἔδωσα θάρρος, δτὰν τοὺς εἶπα, ὅτι θὰ τὶς ἄφιναν ἐλεύθερες πολὺ γρήγορα. "Εμεινα μαζί τους δλη τὴν ἡμέρα καὶ μοῦ ἔδωσαν ἔνα ειδος σούπας, ποὺ εἶχαν βράσει ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο σὲ μερικὰ ξύλα ἀναμμένα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθε κάποιος κύριος καὶ μοῦ ἔδωσε ἀρκετὰ αὐγά, ψωμὶ καὶ τυρὶ καὶ εἶπε, ὅτι θὰ μοῦ ἔφερνε τακτικά. Τὰ ἔδωσα ἀμέσως τῆς Μομφεράτου, ἡ ὁποία εύτυχῶς τὰ ἔκρυψε, διότι τὰ λίγα ποὺ ἐκράτησα μοῦ τὰ ἐπήραν μὲν ἄγριο τρόπο. Ἐπεινοῦσαν καὶ οἱ ἐλασίται, διότι δύσκολα εὕρισκαν τρόφιμα ἀπὸ τοὺς ντόπιους.

Ἐμπῆκα πάλι στὸ δωμάτιο μὲ τὶς δεκαεπτά κυρίες καὶ ἔμεινα ἔως ὅτου σκοτείνιασε καὶ ἔπρεπε νὰ κοιμηθοῦμε. Ἐκεῖ μέσα δὲν ὑπῆρχε οὔτε μιὰ γωνιὰ νὰ ξαπλώσωμε αἱ δύο μὲ τὴν Μομφεράτου. Μᾶς ἔδειξαν κάποιο στενόμακρο, ἵσως τοῦ θυρωροῦ, μὲ δυὸ παράθυρα στὶς δυὸ ἄκρες κάτω ἀπὸ τὸ κλιμακοστάσιο. Πρὶν κοιμηθοῦμε κάποιοι ἐλασίται μὲ ὅρεξι γιὰ κουβέντες ἥλθαν καὶ ἐστάθηκαν μπροστά μας καὶ μὲ ἐρωτοῦσαν διάφορα. Τοὺς ἀπήντησα, ὅτι ἡδη, ὅτι εἶχα νὰ εἰπῶ, τὸ εἶπα στοὺς συναγωνιστάς τους σὲ ὅλα τὰ κρατητήρια, ποὺ μᾶς ἐπέρασαν. Ἀφοῦ ἔφυγαν, ἡ Μομφεράτου ἔψησε στὸ διάδρομο τὸ τελευταῖο τῆς τσάϊ ἐπάνω σὲ καπνίζοντα ξύλα, σὲ ντενεκὲ κονσέρβας. Ἔγινε ἔνα ἀσμο παρασκεύασμα, τὸ ὁποῖο ἥπιαμε γιὰ νὰ ζεσταθοῦμε. Ἐφάγαμε ἀπὸ τὰ κρυμμένα αὐγά, τυρὶ καὶ ψωμὶ καὶ ἐστρώσαμε ἐπάνω στὸ πέτρινο πάτωμα νὰ κοιμηθοῦμε, ἐνώσαμε τὶς κουβέρτες μας, μισὲς κάτω μισὲς ἐπάνω, γιὰ νὰ σκεπαστοῦμε ὅσες μοῦ εἶχε ἀφήσει ὁ. Εὐγένιος καὶ κοντὰ - κοντὰ διὰ νὰ μὴν περνᾶ τὸ κρύο ἀνάμεσα στὴν πλάτη μας. Ἐ-

κοιμούμεθα θαθύτατα, δταν εἰσθάλη στὸ κατάλυμά μας ἡ κ. Σαρλῆ μὲ χαρούμενες φωνές, δτι εἴμεθα ἐλεύθερες.

—Φεύγομε, σηκωθῆτε ἀμέσως νὰ ντυθῆτε.

Φαντάζεται κανείς, ἐὰν ἔχάσαμε πολὺ καιρὸνὰ μαζέψωμε, νὰ δέσωμε τὰ πράγματά μας καὶ νὰ σμίξωμε μὲ τοὺς ἄλλους, ποὺ ἥταν ἥδη ἐμπρὸς στὸ κλιμακοστάσιο — αἱ δεκαεπτά.

Ἐκείνη τὴν στιγμὴ μᾶς διηγήθηκαν τί εἶχε συμβῆ καὶ πῶς τὶς ἔξυπνησαν ἀποτόμως μὲ τὰς λέξεις:

—Σηκωθῆτε γιὰ ἐκτέλεσι!

Τὸ τί σπαρακτικὲς σκηνὲς ἐπηκολούθησαν, τὸ φαντασθήκαμε, ἀλλὰ γιὰ ὀλίγες στιγμές, γιατὶ τοὺς ἀνήγγειλαν, δτι τὶς ἀπολύουν καὶ νὰ πᾶνε ὅπιον θέλουν μέσα στὴ Λεθαδιά. Ἐμεῖς, μέσα στὸν πρῶτο θαθὺ ὑπνο, ἀπομονωμένες, ἀπεφύγαμε αὐτὸν τὸν κλονισμὸν καὶ ἐμάθαμε τὸ χαρμόσυνο γεγονὸς μὲ ἀπερίγραπτη εὔτυχία.

Σὲ ὀλίγο, ἥλθαν μερικοὶ ἐλαστῖται μὲ κάποιον ἀνώτερο, δ ὁποῖος ἔδιάθασε κατάλογο δλων τῶν δνομάτων, τὰ δυὸ ἰδικά μας μόνον ἔλειπαν! Ἀνέθηκα μερικὰ σκαλιὰ διὰ νὰ ἀκολουθήσωμε τοὺς ἔξερχομένους, ἀλλὰ μᾶς ἐσταμάτησαν λέγοντες, δτι ἐμεῖς αἱ δύο θὰ μείνωμε ἔως δτου πᾶμε πρῶτα στὴν πολιτοφυλακὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ μᾶς ἀπολύσουν. “Ολοι μᾶς ἀπεχαιρέτησαν, μὲ μεγάλη λύπη καὶ μᾶς ὑπεσχέθηκαν, δτι θὰ προσπαθήσουν νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν. Ἡ Μομφεράτου καὶ στὸ Πυρὶ

εἶχε στείλει μήνυμα διὰ τὸν ἑαυτό της στοὺς "Αγγλούς. — Εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα εύρισκοντο οἱ δεκαοκτώ "Αγγλοί, τοὺς ὅποιους προώθησαν καὶ ἐκείνους καὶ ἀφῆκαν ἔναν, Ἰνδὸς ὑπήκοο, "Αγγλο Καθολικό, Ἀντώνη, ἄρρωστο ἀπὸ μαλλάρια.

Τὸ Γηροκομεῖο ἔμεινε ἀδειανό, περίπου περισσότερο ἀπὸ μιάμιση ὥρα, καὶ μοῦ ἤλθε ἡ σκέψις νὰ δραπετεύσωμε, ὀλλὰ ἐφοβήθηκα μὴν εὕρουν ἀφορμὴ διὰ νὰ μᾶς σκοτώσουν, καὶ ἐπεριμέναμε ἔως ὅτου ἤλθαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ μᾶς παρέλαθαν. Μὲ μεγάλῃ δυσκολίᾳ τοὺς ἐπεισα νὰ σηκώσουν τὰ πράγματά μας. Ἀνεβήκαμε ἀπὸ τοὺς ἴδιους δρόμους στὴν κεντρικὴ πλατεῖα καὶ ἐφθάσαμε σὲ ἔνα ξενοδοχεῖο, ποὺ ἦτο ἡ πολιτοφυλακή. Στὸ πρῶτο πάτωμα, ἐρωτήσαμε, ποὺ εἶναι ὁ καπετάνιος, ποὺ θὰ μᾶς ἀπολύσῃ;

— Δὲν εἶναι ἔδω. Τὸν περιμέναμε, ἀπήντησαν. Νά! Καθῆστε σὲ μιὰ μεριά.

"Εκαθήσαμε κοντὰ στὴ σκάλα, στὰ κάγκελλα μὲ τὰ πράγματά μας κατὰ γῆς. Εἰς τὰ δωμάτια, ἔνα γύρω παντοῦ, ἐκοιμῶντο πολλοὶ ἐλασῖται. "Εφθαναν διαρκῶς καὶ ὄλλοι — ὅσο προχωροῦσαν οἱ "Αγγλοί — καὶ συναγωνίστριες σκονισμένες καὶ ἄρρωστες, μὲ δεμένο τὸ λαιμό τους, ἐκάθηντο σὲ ἔνα μεγάλο καναπέ, σ' αὐτὸ τὸ εἰδος χώλ ποὺ ἤτανε πέριξ τῆς σκάλας. Μετὰ ἀρκετὲς δρες, ἐζητήσαμε ἀπὸ τὴν ἐπιστάτισσα, ποὺ πηγαινοήρχετο ἀπὸ ἔνα διάδρομο ἐσωτερικό, νὰ μᾶς διδηγήσῃ

στὴν τουαλέττα. Μᾶς ἐπῆρε μετὰ ἀπὸ ἔνα ὑπαίθριο μικρὸ πέρασμα στὴν κουζίνα, δπου καὶ θὰ κατοικοῦσε, γιατί δίπλα στὸ τζάκι ἥτανε ἔνα μεγάλο ντιβάνι, μεγάλο τραπέζι στὴν μέση μὲ καθίσματα. Στὸ ἀναμμένο τζάκι ἐμαγείρευε διὰ τοὺς ἐλασίτας, διὰ μερικοὺς ποὺ ἔφευγαν — ὑπῆρχε ἔξιδος ἀπὸ ξύλινη σκάλα σὲ χωράφια ἀπὸ τὴν κουζίνα. "Ολοι ἥσαν παραζάλη. Μᾶς ἔδωσε ἔνα ζεστὸ καὶ κάτι νὰ φᾶμε. Κάποιος συναγωνιστὴς ἐρώτησε τὴ Μομφεράτου:

—Τί ἔκαμες καὶ σὲ ἔπιασαν, θὰ θοηθοῦσες τοὺς "Αγγλους φαίνεται.

"Ητανε εημερώματα, δταν μᾶς ἐφώναξαν νὰ περάσωμε μέσα, πὼς ἔφθασε αύτὸς ποὺ περιμέναμε. "Εστεκε στὸ πλατύσκαλο ἔνας πελώριος ἀντάρτης, σὰν ἐκείνους τῶν Θηθῶν, μὲ γκρίζα στολὴ καὶ μὲ φυσεκλίκια στὸ ζωνάρι του, μὲ ἔνα μαῦρο ρωσσικὸ σκούφο, ἄγριος, μὲ μιὰ δψι ἀλησμόνητη. 'Ἐπροχώρησα καὶ τὸν ἐρώτησα:

—Θὰ μᾶς ἀφήσετε νὰ φύγωμε, ἐπεριμέναμε δλη τὴν νύκτα.

—"Οχι, ἀπήντησε. Θὰ φύγετε, ἀλλὰ ἀμέσως μὲ συνοδεία.

—Καλά εἰπα, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ πᾶμε πεζῇ καὶ αἱ δυό μας.

Στὴν ἐπιμονή μου, διέταξε νὰ μᾶς εὔρουν δυὸ ζῶα. Καὶ ἐφύγαμε πεζῇ μὲ τὰ πράγματά μας καὶ τὸν ἴνδὸ 'Αντώνη φορτωμένο μὲ δ,τι εἶχαμε, καὶ

τὴν δική του κουθέρτα. Μετά δλίγα ωήματα παρακάτω, συαντήσαμε δυό ἀγωγιάτες μὲ τὰ μουλάρια τους, ποὺ ἐπήγαινα γιὰ ξύλα. Τοὺς ἀνάγκασαν νὰ μᾶς παραλάθουν καὶ συγκατετέθησαν, διότι εύρισκοντο πολὺ κοντὰ στὸ ἀρχηγεῖο ἀκόμη. Κατευθυνθήκαμε πρὸς τὸ ὅπισθεν τῆς πλατείας μεγάλο θουνό, παρακάμψαμε μιὰ γέφυρα τῆς δημοσιᾶς — τοῦ δημοσίου δρόμου — σπαρμένη ἀπὸ σακκιά, καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀνεβαίνωμε στὸ θουνὸ πρὸς τὸ Σοῦρπι τῆς Λεβαδιᾶς. Τὰ ζῶα προχωροῦσαν σιγὰ μὲ κόπο, εἶχε ψρέξει δλη τὴν νύκτα καὶ τὶς προηγούμενες ἡμέρες. Τὸ ἔδαφος ἦταν ἀργιλλώδες, περισσότερο δίπλα ἀπὸ τὸ χείμαρρο, ποὺ ἀκολουθούσαμε καὶ οἱ δύο ἔλασίτες μὲ τὸν Ἀντώνη θουλιάζανε μέσα στὴν παχυτάτη λάσπη. Εύτυχῶς, οἱ δυό φύλακές μας ἦταν ἀπὸ τὸ εἶδος τὸ καλύτερο, μὲ δόηγίες φαίνεται νὰ μᾶς καλομεταχειρίσθοιν. — Ἐνόμιζαν, ὅτι εἶχαμε περισσότερη σημασία ἀπὸ δ, τι ἐπιστεύαμε ἐμεῖς διὰ τοὺς συμπατριώτες μας. Πόσο μᾶς ἐλογάριαζαν — οἱ "Αγγλοι διὰ τὴν Μομφεράτου καὶ οἱ κυθερώντες "Ελλήνες δι' ἐμέ !

'Ο Εὐγένιος ἐσώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀδοσίδη μὲ τὸ καμιόνι του, ποὺ ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὰ ἐγγλέζικα τάνκς. — Σὲ μεγάλη ἀπόστασι ἀπὸ τὸ κάτω Σοῦρπι, ποὺ διακρίνεται μέσα στὰ ἔλατα, σχεδὸν στὴν κορυφὴ τοῦ θουνοῦ, οἱ ἀγωγιάτες δὲν θελήσανε νὰ προχωρήσουν περισσότερο, γιὰ νὰ πᾶνε

στή δουλειά τους. Στήν ἐπιμονή τους, κατεθήκαμε ἀπό τὰ ζῶα τους μέσα στὶς λάσπες, καὶ φορτώσαμε τὸν δυστυχισμένον Ἀντώνη μὲ τὰ πράγματά μας.

Αὐτὴ ἦτανε μιὰ ἀπὸ τὶς χειρότερες περιπέτειες τῆς ὁμηρίας, ἀλλὰ δὲν θάσταξε πολύ. Ἐθυιζόμεθα σὲ κάθε θῆμα τόσο θαθειά, ποὺ συχνά ἔμεναν τὰ παπούτσια μας καὶ τὰ ἐψαρεύαμε μὲ θέργες μέσα ἀπὸ τὴ μαλακὴ λάσπη. Καὶ ἀφοῦ τὰ ἐκαθαρίζαμε κάθε φορὰ ὅπως - ὅπως, ξαναρχίζαμε συνεχῶς αὐτὴ τὴν ίστορία.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ κάτω μακρυὰ στήν γέφυρα, ἀκούγαμε κανονιές καὶ ἐμάθαμε ὅταν ἐφθάσαμε στὸ Σοῦρπι, ὅτι εἶχανε φθάσει οἱ "Ἄγγλοι στήν Λεθαδιά. Ἐπειδὴ ἦτανε ἀδύνατο νὰ φθάσωμε στὸ χωριό, πρὸ τῆς νυκτὸς καὶ ἐσκοτείνιαζε, τοὺς ἐδήλωσα ὅτι δὲν προχωρῶ περισσότερο, οὕτε θῆμα παραπάνω. Τὸ εὐτύχημα ἦτανε, ὅτι θρεθήκανε δυὸ μουλάρια διὰ τὸ Σοῦρπι, καὶ μετὰ κάποια συζήτησι, μᾶς ἀνέθασαν ὅπως - ὅπως καὶ ἐμᾶς καὶ τὰ πράγματά μας στὰ ζῶα τους. Ο Ἀντώνης ξελάφρωσε καὶ ἐκεῖνος καὶ κατωρθώθηκε μὲ τὸ σούρουπο νὰ φθάσωμε στὸν προορισμό μας, ἐμπρὸς στὶς πεζούλες τῆς Πολιτοφυλακῆς.

Ἐκάθηντο γύρω πολλοὶ φυγάδες συναγωνισταὶ καὶ μᾶς ἐδέχθησαν μὲ χείμαρρο ὕθρεων, ποὺ δὲν ἐπαναλαμβάνονται. Ξεχώρισα μόνον μερικές, ποὺ συνηθίζονται καὶ γιὰ χάδια στὰ παιδιά τους,

ἢ Θρισιὲς κατὰ τοῦ ἔαυτοῦ των οἱ πατέρες, ἀφήνω πλέον κατὰ τῆς Παναγίας καὶ μερικῶν Ἀγίων. Τὸ περίεργο εἶναι, δtti ὅλοι εἶχαν προφορὰ στερεοελλαδίτικη, ἔξαιρέσει διαφωτιστῶν καὶ προθοκατόρων. Εἶχαν καταφύγει ἀπὸ τὴν Λεθαδιὰ μαζὶ μὲ πλῆθος ὄλλου κόσμου φυγάδων ἀπὸ προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς Ἀθηνῶν - Πειραιῶς, καὶ ἔτσι ἔξηγήσαμε τοὺς πεταμένους σάκκους τῆς γέφυρας, λεηλατηθέντας ἀπὸ διάφορες ἀποθῆκες τῶν δύο πόλεων, Ἀθηνῶν - Πειραιῶς.

Τέλος πάντων, ξεπεζέψαμε καὶ ἐμπήκαμε στὸ μοναδικὸ πολὺ μεγάλο δωμάτιο ἔρειπωμένο, μὲ τζάκι μισογκρεμισμένο στὴν κορυφή του, ποὺ ἐμπαινε ἡ θροχή. Ἐκαθήσαμε κοντὰ στὴ φωτιὰ σὲ πάγκους κοντὰ σὲ ἔνα ζεῦγος. Ἡταν δὲ Εἰρηνοδίκης Λεθαδιᾶς, Ἀντωνιάδης μαζὶ μὲ τὴν γυνίκα του, καταδικασμένοι εἰς θάνατον. Ἐμειναν τὰ δυὸ παιδιά τους μόνα στὸ σπίτι τους, δταν τοὺς συνέλαθαν. Φιλοξένησαν "Αγγλους καὶ ἡ κατηγορία τους ἥτανε, δτι ἐμαρτύρησαν μερικοὺς ἐλασίτας κρυμμένους στὸ διπλανὸ οἰκόπεδο, οἱ δόποιοι συνελήφθησαν. Οἱ "Αγγλοι ἀφῆκαν τὴν Λεθαδιὰ καὶ τότε τοὺς ἔσυραν αὐτοὺς ἔως τὸ Σοῦρπι μὲ ἀπειλές, δτι θὰ τοὺς δικάσουν καὶ θὰ ἐκτελεσθοῦν σύντομα κατὰ τὴν ἀπόφασι τῶν λαϊκῶν δικαστηρίων! Ἐκείνη ἔκλαιγε διαρκῶς, ὁ Ἀντωνιάδης ἥτανε πολὺ συγκρατημένος. Μέσα στὴν κούρασι καὶ τὴν ταλαιπωρία μᾶς προσετέθη καὶ ἡ ἀγωνία διὰ τοὺς δύο

αύτοὺς δυστυχισμένους. "Οταν ἐνύκτωσε ἐντελῶς, μαζεύθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ ἀναμμένο τζάκι μὲ κορμοὺς ἐλάτων καὶ κλαδιά, πολλοὶ νέοι ἐλασίται καὶ μεγαλύτεροι θαθμοῦχοι, ἔνας μὲ πολιτικὰ ποὺ παρουσίαζε τὸν γεωργό, ἀγράμματος ἄνθρωπος σὰν τὴν πρώτη μας γνωριμία τοῦ Σχηματαριοῦ, ἀδικημένος, ἀλλὰ μὲ πολλὴ ὅρεξι γιὰ κουθέντα, μὰ καὶ ἐγὼ ἐπίσης γιὰ νὰ ξεσπάσω ἀπὸ τὰς συγκινήσεις.

—Μίλα ἐλεύθερα, μοῦ εἶπε. Μὴ φοθᾶσαι, καὶ ἅρχισε νὰ μὲ προκαλῇ διὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔπαθαν οἱ γεωργοὶ τὰ τέσσερα χρόνια.

—Πρῶτα, ἀπήντησα, γιὰ νὰ συζητήσωμε, πρέπει νὰ θάξωμε τὰ πράγματα στὴ θέσι τους, δὲν φαίνεσαι διόλου γιὰ ἀγράμματος ἄνθρωπος, οὕτε νὰ ἔσκαψες ποτέ σου. Ἐκεῖνο ποὺ ξεύρω, εἰναι δτὶ οἱ γεωργοὶ τότε εἶχανε προστατευθῆ πολὺ καὶ τὰ προϊόντα τους τὰ πουλοῦσαν σὲ καλὴ τιμὴ καὶ τὸ στάρι μᾶς ἐπαρκοῦσε. Δὲν ἔφερναμε ξενικό. Ἰδίως, τὶς τελευταῖς χρονιές καὶ μὲ τὴν θοήθεια τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔτυχαν ἔξαιρετικὲς σὲ δλα καὶ στὸ λάδι. "Ολοὶ οἱ "Ελληνες ἐνωμένοι ἐπολέμησαν σὰν ἥρωες καὶ οἱ οἰκογένειές τους δὲν στερήθηκαν ἀπὸ τίποτε. Πρόθυμα ἀκολούθησαν τὶς συμβουλὲς καὶ ἐγκαίρως νὰ φυτέψουν κάθε κομμάτι γῆς. Μιὰ σπίθα εἶχε ἀνάψει μεγάλη φωτιὰ τότε στὶς ψυχὲς δλων τῶν Ἐλλήνων, δπου καὶ ἐὰν εύρισκοντο.

Εἶπε καὶ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν θρησκεία. Τοῦ ἀπήντησα:

—Τὸν Θεὸν τὸν αἰσθάνεται κανένας μέσα του. Μὲ τὴν πίστιν κάθε ἀνθρωπος μπορεῖ νὰ κάμη ἡρωϊσμούς, δπως τότε στὰ σύνορα ὁ στρατὸς ἔθλεπε τὴν Παναγία νὰ τοὺς ὀδηγῇ. Καὶ δὲν ἥτανε ἡ πρώτη φορά! "Ολος ὁ κόσμος τοὺς ἐθαύμαζε καὶ μᾶς ἐσεθάσθηκαν. Ἐμεῖς τοὺς ἔδωσαμε τὸ παράδειγμα. Παρετήρησα, δτι ὅλοι οἱ μικρότεροι πρόσεχαν μὲ τεντωμένα τ' αὐτιά, μὰ ἡ κουβέντα διεκόπη ἀπὸ μιὰ δμάδα, μὲ ἔναν περίεργα ντυμένο ἀρχηγό, ὑψηλὸ μὲ κράνος καὶ ωπλισμένο δπως ὅλοι οἱ ἀντάρτες ποὺ συναντήσαμε. Ἡλθε καὶ στάθηκε ἐμπρὸς στὴν Μομφεράτου καὶ ἐμένα, καὶ ἐρώτησε ἐὰν εἶμαι ἡ Μεταξᾶ. Μᾶς ἐμοίρασε ψωμὶ καὶ μᾶς εἶπε νὰ κοιμηθοῦμε. "Ἐκαμε δλόκληρη ἀνάκρισι στοὺς Ἀντωνιάδη καὶ ἐμειναν μὲ τὴν ἐντύπωσι, δτι θὰ ἐκτελεσθοῦν ἐκείνη τὴν νύκτα. Ἡ Ἀντωνιάδη ἔπαθε ὑστερισμό. Οἱ μικρότεροι ἐλασῖται δμως προσπαθοῦσαν νὰ τὴν πείσουν, δτι δὲν θὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Μόνον γιὰ φοθερισμὸ τοὺς τὸ εἶπε ὁ ἀρχηγός. "Ἐξω ἔθρεχε ραγδαῖα μὲ ἀστραπόθροντα καὶ ἐμπαινε ἡ βροχὴ ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ τζακιοῦ καὶ μᾶς ἐρράντιζε.

Μαζευθήκαμε δλίγο μακρύτερα καὶ ἐστρώσαμε διὰ νὰ κοιμηθοῦμε. "Ολοι οἱ ἐλασῖται, μὲ τὴν δμάδα, συγκεντρώθηκαν στὸ βάθος τοῦ δωματίου καὶ ἐκεῖ ὁ ἀρχηγός τους ξεδίπλωσε τόπια πανικῶν, καὶ ἀρχιζε νὰ τὰ μοιράζῃ μεταξύ τους. Παρ' ὅλα, ἐκοιμηθήκαμε βαθύτατα καὶ ξυπνήσαμε ξημερώ-

ματα ἀπὸ τὴν ἔτοιμασία τῆς ὁμάδος πρὸς ἀναχώρησι. Παρ’ ὅλη τὴν θροχὴ καὶ τὸ σκοτάδι ἀκόμη, ἐθιάζοντο νὰ περάσουν τὰ σύνορα φαίνεται. Ποιός ξεύρει πόσα κακουργήματα εἶχαν κάνει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ποῦ! Τοὺς Ἀντωνιάδη τοὺς ἀφῆκαν, καὶ συνῆλθαν καὶ οἱ δυό, γιὰ ἐκείνη τὴν στιγμὴ τούλαχιστον. Μόλις ἔφεξε, μᾶς ξεσήκωσαν νὰ πάμε γιὰ ἔνα χωρικόσπιτο, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ὑψηλότερα. "Ητανε ὁ συνηθισμένος τύπος: ὑπόγεια, μιὰ ὑψηλὴ ξύλινη σκάλα, χαγιάτι καὶ δυὸ μεγάλα δωμάτια, τὸ δεύτερο μὲ τζάκι χωρὶς φωτιά, ἔνα ἀργαλειὸ καὶ μιὰ μεγάλη κασόνα κατὰ μῆκος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου διὰ τὰ ψωμιὰ καὶ τὶς πινακωτὲς διὰ νὰ ἀνεῳθῇ τὸ ψωμί. Στὸ ἀργαλειὸ καθότανε ἡ κόρη τῆς νοικοκυρᾶς, συμπαθητικὴ καὶ νόστιμη. Ἡ μάνα, μὲ ὄψι ἀνισορρόπου, ἀγριωπή, προσπάθησε μέ πιμονὴ νὰ μᾶς διώξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι τους. Μᾶς εἶπε μετά, ἀφοῦ τῆς τὸ ἐπέθαλαν νὰ μείνωμε, ὅτι κάτι μαῦροι (οἱ Ζηλανδοὶ φαίνεται), τὴν εἶχανε λεηλατήσει καὶ τὸ ἐπανελάμβανε διαρκῶς, ἐκεῖνοι οἱ μαῦροι, οἱ μαῦροι, καὶ μᾶς ἔγνεφε σιωπὴ μὲ τὸ δάκτυλό της ἐμπρὸς στὸ στόμα τῆς. Ἐκαθήσαμε στὸ δεύτερο δωμάτιο καὶ δλο ἐλπίζαμε, ὅτι θὰ μᾶς ἔδιδε ἀπὸ τὸ ψωμὶ ποὺ ἥτανε ἔτοιμο, ἀνεθασμένο μέσα στὴν κασόνα. Ἀλλὰ δὲν ἥθελε νὰ τὸ θγάλῃ ἀπὸ ἐκεῖ. "Εκαμε δυὸ κουλούρια ἀπὸ τὴ ζύμη καὶ τὰ πέταξε ἐπάνω στὴ χόθιολη. "Οταν μᾶς τὰ ἔδωσε ἥτανε σκληρὰ σὰν κόκκαλο.

Ἐπροσπαθοῦσε διαρκῶς νὰ ἀνάψῃ δῆθεν φωτὶά στὸ τζάκι καὶ δὲν τὸ κατώρθωνε. Σὲ μιὰ στιγμή, μὲ τὴν κόρη της, ἄνοιξαν μιὰ καταπακτὴ καὶ ἀπὸ μιὰ σκαλίτσα κατέθασαν ἐκεῖ διπλανή, γυαλικὰ καὶ ἄλλα πρόγυματα εἶχανε διὰ νὰ τὰ σώσουν. Ἐθγήκαμε στὸ χαγιάτι, δπου ὑπῆρχε ἔνα βαρέλι. Μὲ αὐτὸ μετέφεραν νερό. Μετὰ πολλὰ παρακάλια ἐκουθάλησαν ἀπὸ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὴν πηγὴ ἀφθονο, καὶ ἔτσι κατωρθώσαμε νὰ πλυθοῦμε σὲ μιὰ γωνιά. Ἡ Μομφεράτου ἔξαφανίστηκε ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐγύρισε λουσμένη μὲ τὸ παγωμένο νερὸ τῆς πηγῆς. Τὰ μαλλιά της, φυσικὰ σγουρά καὶ κομμένα κοντά, ἤτανε σὰν νὰ ἔθγαινε ἀπὸ κουρεῖο. — Σὲ τέτοιες περιστάσεις αἰσθανόμεθα μιὰ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ μὴν ἀφήνωμε ἀπεριποίητο τὸν ἑαυτό μας, καὶ ἤτανε εύτύχημα μέσα οιήν δυστυχία μας νὰ βρεθοῦμε δλοι μὲ τὶς ἵδιες συνήθειες καὶ μὲ ἀπόλυτο κυριαρχία. Συγκρατούσαμε κάθε ἐκδήλωσι καὶ σκέψι μας.

Ἐκτὸς τοῦ Καραβοκύρη, ποὺ ἀνέφερα εἰς τὸ Μοῦλκι, καὶ τὸν σιωπηλὸ πανικὸ τῶν ἄλλων, δπου τοὺς ἔχώρισαν εἰς τὸ Συκάμινο, δλοι ἥσαν ἄμεμπτοι. "Εως ἐκεῖ εἰς τὸ Σοῦρπι ἥμουνα ἀπηλαγμένη ἀπὸ ζωῦφια, ή Μομφεράτου εἶχε ἥδη ἀπὸ τὰ Κρῶρα. Ἀλλὰ δὲν εἶχαμε κοιμηθῆ πολὺ κοντά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν βραδυὰ τοῦ Γηροκομείου τῆς Λεθαδιᾶς. Ἡ ἡμέρα ἐπέρασε καὶ μόλις ἐνύκτωσε, ή κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ ἔστειλε τὴν κόρη της νὰ κοιμη-

θῆ σὲ συγγενεῖς καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν γυιό της νὰ μὴν γυρίσῃ σπίτι τους. Βρισκότανε στὸ βουνὸ γιὰ ξύλα.

Σὲ δλίγο, τὸ μεγάλο δωμάτιο ἐγέμισε ἀπὸ ἔλαστῖτες, τὴν γυναικα τὴν ἔπιασε ἀπελπισία μὴν τῆς βουλιάξουν τὸ πάτωμα μὲ τόσο φόρτωμα. Ἐμειναν δλοι ἐκεῖ μέσα καὶ ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν. Ἐπροσπάθησε νὰ μείνωμε μόνες μαζί της στὸ ἄλλο δωμάτιο καὶ μᾶς ἐτοίμασε ἀπέναντι στὸ τζάκι νὰ ξαπλώσωμε. Μερικοὶ δμως ἐλαστῖτες καὶ ἔνας ἐλεεινὸς καπετάνιος, ἀπὸ τοὺς χειρότερους, ἐμπῆκαν διὰ τῆς βίας καὶ ξαπλώθηκαν δίπλα στὸ τζάκι. Σὲ μιὰ στιγμὴ μάλιστα ἐμουρμούρησε, — γιὰ τὴν νοστιμάδα, ποὺ θὰ εἶχαν μερικὲς μπριζόλες ἀπὸ μπούτι καμμιᾶς γριᾶς. — Ἐννοεῖται, δτι μὲ τὰ τεταμένα νεῦρα ποὺ εἶχαμε, δὲν μᾶς διέφευγε τὸ παραμικρὸ ὑπονοούμενο μὲ τὴν ζωὴ μας ποὺ ἐκινδύνευε, στὴ διάθεσί τους συνεχῶς καὶ σὲ κάθε μετακίνησι. Εἶχα προσφέρει τὴν ζωὴ μου στὸν Θεὸ διὰ νὰ σωθοῦν οἱ δικοί μου.

Τὸ πρω̄τη ἔθγήκαμε ἐνωρὶς στὸ χαγιάτι. Οἱ ἔλαστῖτες εἶχανε ἀδειάσει τὰ δωμάτια. Ἐκλεψαν καὶ τὴν ὁραιοτάτη κουβέρτα τοῦ Ἀντώνη, λευκή, ἀφράτη, καὶ τὸν ἀφησαν δλη τὴν νύκτα ξεσκέπαστο, νὰ παγώσῃ στὸ δωμάτιο ποὺ δὲν εἶχε οὔτε τζάκι. Ἐκάμαμε τὴν τουαλέττα μας, ὅπως πάντοτε, ντυμένες. Ἀποχαιρετήσαμε τὴν γυναικα καὶ τὴν κόρη της, ποὺ γύρισε ἐνωρὶς καὶ κατεβήκαμε

στήν πολιτοφυλακή. Ἐκεῖ μᾶς ἐπερίμεναν δυὸς μουλάρια μὲν ιτόπιους χωρικούς καὶ δυὸς βαθμούχους ἔλασίτας, δὲ ἕνας δὲ Μῆτσος ἀπὸ τὸ Μοῦλκι καὶ δὲ ὅλλος Κωνσταντίνου ἀπὸ τὴν Πετρομαγούλα — τῆς ἀσφαλείας μας κατὰ τὴν τετραετίαν στήν Κηφισσιά — καὶ δυὸς συναγωνίστριες ἔλέγοντο γυναῖκες τους; ἀλλὰ ἤτανε πιθανώτατα φιλενάδες τους. Μᾶς διέταξαν νὰ ἀνεθοῦμε στὰ μουλάρια καὶ ἐπειδὴ δὲν κατώρθωνα νὰ εὕρω κατάλληλο μέρος, κανένα τοιχάκι νὰ ἀνεθῶ, ἐγκρίνιαζα, καὶ ἄκουσα μιὰ ἀπὸ τὶς συναγωνίστριες, ποὺ εἶπε: Σιγὰ τὸν πολυέλαιο!

Ψιλόθρεχε. Ἡ Μομφεράτου προηγεῖτο, ἐπειτα ἔγώ, οἱ ἔλασίτες, οἱ δυὸς συναγωνίστριες καὶ τὸ ζεῦγος Ἀντωνιάδη, πεζῇ καὶ δὲ Ἀντώνης. Ἀκολουθούσαμε ἔνα μονοπάτι τοῦ βουνοῦ κάτωθεν τοῦ ἐπάνω Σοῦρπι, ποὺ ἀνέβαιναν οἱ χωρικοὶ τὸ καλοκαίρι μέσα στὰ ἔλατα γιὰ ἔξοχή. Εἶχαμε ἀφήσει τὸ χωριὸ ἀρκετὰ μακριά, δταν πίσω μας ἀκούσθηκε ἕνας καυγᾶς μεταξὺ Μήτσου καὶ Ἰνδοῦ. Ἡ Μομφεράτου ἔξαγριωμένη, γυρισμένο τὸ κεφάλι τῆς πρὸς τὰ δπίσω, παρακολουθοῦσε ἔτοιμη νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τοῦ "Αγγλου" ὑπηκόου. Τῆς συνέστησα νὰ καθήσῃ ἥσυχη, γιὰ νὰ μὴν τὴν σκοτώσουν καὶ νὰ ικρατήσῃ τὰ νεῦρα της, ἐπειδὴ ἐμισοῦσαν τοὺς "Αγγλους". "Οταν ἀκούσαμε δυὸς - τρεῖς πυροβολισμοὺς καὶ δὲ Ἀντώνης ἔπεσε νεκρός, δὲν εἶχα γυρίσει διόλου πρὸς δπίσω. Ἡ Μομφεράτου εἶδε μέχρι τέλους

τὴν τρομερὴ σκηνὴ καὶ μοῦ φώναξε. — τὸν σκότωσε! — Ὁ δράστης, ἀφοῦ προχωρήσαμε, μὲ πλησίασε καὶ μοῦ εἶπε:

—Τί νὰ τοῦ κάμω, τοῦ ἔζήτησα τὴν culota του καὶ τὶς ἀρθύλες καὶ ὅπως ἀρνήθηκε, ἀνοίγοντας τὸ στόμα, τὸν πυροβόλησα.

Οἱ Ἀντωνιάδη πλέον, ἀπ' ἐκείνῃ τὴν στιγμὴν μόλις μποροῦσαν νὰ προχωροῦν συρόμενοι. Τοὺς ἔθοιθοῦσε δι Κωνσταντίνου καὶ ἄλλοι μικρότεροι ἐλασίτες, ἵδιως τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀντωνιάδη. Ἡ βροχὴ δυνάμωνε, ὅσο προχωρούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ >Showing

Σὲ μιὰ κατηφοριὰ ἐσταμάτησαν τοὺς Ἀντωνιάδη καὶ τοὺς εἶπαν νὰ ἔτοιμασθοῦν γιὰ ἐκτέλεσι! Πάλι δι Μῆτσος! Δὲν εἴδαμε τὸ τί ἐπηκολούθησε, διότι ἐξακολουθήσαμε νὰ κατεβαίνουμε ἀπὸ τὰ μονοπάτια δόλοένα πρὸς τὴν πεδιάδα, πίσω δπὸ τὸ Σοῦρπι, μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὸν "Ἄγιο Βλάστη καὶ Δαύλεια. Ἀρκετὰ μακρυά ἐφαίνετο δι δημόσιος δρόμος, πρὸς τὰ δεξιά.

Εἶχα τυλιχθῆ μὲ μιὰ κουβέρτα, ἥ ὅποια ἦταν καταμουσκεμένη καὶ εἶχε κολλήσει στὴν μέση μου, διαρκῶς προσπαθοῦσα νὰ τὴν ἀπομακρύνω διὰ νὰ μὴν πάθω ψῦξι. Ὡμιλούσαμε παρ' ὅλα αὐτὰ μὲ τοὺς δυὸ ἐλασίτες, ποὺ ἀκολουθοῦσαν πεζῇ καὶ εἶχαν βραχῆ ὡς τὰ κόκκαλα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐρημιὰ διεκρίναμε στὴν πλαγιὰ τοῦ >Showing

Ἐν τέλει, στὴν πεδιάδα συναντήσαμε μιὰ ὀγροικιὰ καὶ σταθήκαμε, δπως εἴμεθα ἐπάνω στὰ ζῶα. Οἱ ἐλασῖτες ἔζήτησαν νὰ μᾶς δώσουν δλίγο ψωμὶ καὶ ἔκεῖνοι ἀμέσως μὲ μεγάλη προθυμίᾳ μᾶς ἔφεραν καυτὸ γάλα καὶ σπιτικὸ ψωμὶ φρεσκώτατο, ποὺ μᾶς ζωογόνησε καὶ ἔζέστανε. Εὔχαριστήσαμε θερμότατα καὶ ἐφθάσαμε στὸν "Αγιο Βλάση, πατρίδα τῶν Ἀντωνιάδη. — Οἱ συγγενεῖς εἰδοποιημένοι ἐγύριζαν δλα τὰ πέριξ, θουνὰ εἰς ἀναζήτησί τους, ἀφοῦ ἐπέρασαν πρῶτα ἀπὸ τὸ Σοῦρπι μετὰ τὴν ἀναχώρησί μας.

Ἡ Δαύλεια ἐφαίνετο μακρυὰ στοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, ἐκτεταμένη μέσα στὴν δμίχλη, σὰν μιὰ φανταστικὴ πόλις, δπου θὰ εύρισκαμε γαλήνη καὶ τὸ τέρμα τῶν δεινῶν μας. Ἐφαίνετο ἡ μεγάλη τῆς Ἔκκλησία καθαρώτερα, σὰν μιὰ παρηγοριά. Ἡ ὥρα θὰ ἤτανε τρεῖς μ.μ. Ὁ δρόμος — ἡ δημοσιὰ — ἤτανε πλέον κοντά μας στὰ δεξιά, ἀλλὰ ἔμεῖς, διὰ μέσου λειβαδιῶν ἀνεθήκαμε ἀπὸ μονοπάτια ἔως ἐπάνω στὸν κεντρικὸ δρόμο, ἀνώμαλον, γεμάτον πέτρες. "Οταν ἐφθάσαμε, εἶχε σκοτεινάσει ἀρκετὰ ἀπὸ τὸν σκεπασμένο οὐρανό, μὲ τὴν ἀκατάπαυστη βροχή. Οἱ ἀγωγιάται ἔβιάζοντο νὰ γυρίσουν στὸ Σοῦρπι, καὶ ἐπέμεναν νὰ κατεβοῦμε στὸ πρῶτο σπίτι ποὺ συναντήσαμε. Νομίζω, δτι μᾶς ἐπῆγαν κατ' εύθειαν πρῶτα στὸ τέλος τοῦ χωριοῦ, ὑψηλὰ ἀπὸ τὸν μοναδικὸν δρόμον, στὴν πολιτοφυλακὴν καὶ ἀφοῦ ἐδώσαμε τὰ παρόν, ἐπιστρέψαμε στὸ σπίτι ποὺ ἀναφέρω ἀνωτέρω.

Τὸ σπίτι ἦταν φιλικὸ τῶν ἐλασιτῶν. Ἐπήκαμε ἀπὸ μιὰ μικρὴ αὐλὴ καὶ ἀνεβήκαμε δυὸ σκαλοπάτια, μετὰ σὲ ἔνα δωμάτιο μὲ ἔνα μεγάλο τζάκι, μὲ μεγάλα ξύλα ἀναμμένα, καὶ κλαδιὰ ἐλάτων. Ἐπλησιάσαμε καὶ ἀπλώσαμε τὰ σκεπάσματά μας καὶ τὰ ἐπανωφόρια γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά, τὰ παπούτσια μας καὶ ἐμεῖς οἱ ἕδιες δλόκληρες, μαζὶ μὲ τὶς δυὸ συναγωνίστριες τῆς συνοδείας μας, περιστρεφόμεθα ὅσο πιὸ κοντὰ μπορούσαμε στὶς μεγάλες φλόγες. Δὲν ἄργησαν ὅμως νὰ μᾶς χαλάσουν τὴν ἡσυχία μας. Μᾶς διέταξαν νὰ μαζέψουμε τὰ θρεμμένα μας καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμε ἀπὸ τὸ ἀνώμαλο καλντερίμ, ποὺ διέσχιζε τὴν Δαύλεια, ἔως τὸ τελευταῖο μαγαζί, ποὺ γνωρίζαμε ἥδη μὲ τὴν ἐγκατεστημένην πολιτοφύλακήν.

Εἰσήλθαμε καὶ ἀφοῦ ἔξεδιπλώσαμε πάλι τὶς κουβέρτες μας, μᾶς θοήθησαν νὰ τὶς κρεμάσουμε ἐπάνω σὲ πόρτες καὶ σὲ θρανία σχολικά, ποὺ εύρισκοντο ἐκεῖ μέσα. Ἐκαθήσαμε σὲ κάτι πάγκους, κοντὰ σὲ μικρὸ μαγειριό, ποὺ τηγάνιζαν τζιεράκια. Ἡ εἰσοδος σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο, ποὺ ἐμπήκαμε, γιὰ μαγαζί, ἤτανε στενὸς διάδρομος καὶ τὸ δωμάτιο θὰ ἔχρησίμευε ως σχολεῖο. Εἶχε καὶ ἡλεκτρικὸ φῶς καὶ μᾶς ἔξήγησαν, δτὶ αὐτοὶ ἦσαν ίκανοι γιὰ δλα. Εἶχαμε καιρὸ νὰ φωτισθοῦμε μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, καὶ φαίνεται, ἐδείξαμε τὴν ἀπορία μας καὶ τὴν εύχαριστησί μας γι' αὐτὸ τὸ φῶς.

Σὲ λίγο, ἔφθασε ἔνας διαφωτιστής μὲ μερικὰ

έλασιτάκια, ἀλλὰ δὲν παρίστανε τὸν ἀγράμματο! "Επιασε ἀπὸ τὸν ὅμοιον μικρὸν Ἐπὸν καὶ τὸν ἔθιαζε νὰ μᾶς εἰπῆ πώς τοὺς ἔθιαζαμε στὴν τετραετία νὰ ἀγοράζουν, τὰ φτωχὰ παιδιὰ τὴν στολὴ τους τῆς νεολαίας. Ἐκεῖνο τὸ Ἐπονάκι δὲν σήκωνε διόλου τὸ κεφάλι νὰ ἀπαντήσῃ. Ἐστέκετο σιωπῆλό. Ἡ σιωπή του ἦταν ἡ καλυτέρα καὶ ἔξυπνοτέρα ἀπάντησις. "Ητανε ἐλληνόπουλο πραγματικό, καὶ αἰσθάνθηκα, ὅτι δὲν παρεσύροντο κατὰ βάθος, καὶ δὲν λησμονοῦσαν τὸν τότε ἐνθουσιασμὸ τους.

"Ἡ διάθεσίς τους δὲν ἦτο κακή στὴν Διεύλεια. Μᾶς ἔφεραν μάλιστα καὶ ἔνα μαγγάλι καλὰ ἀναμμένο καὶ μᾶς ἔδωσαν καὶ ἔνα πιάτο γεμάτο ἀπὸ τὰ δρεκτικώτατα τζιεράκια καὶ ψωμὶ ἄφθονο. Πολὺ ἀργότερα ἔφθασε καὶ τὸ ζεῦγος Ἀντωνιάδη, πρὸς μεγάλην μας χαρά, ποὺ ἔγλυτωσαν.

Φαίνεται, ὅτι τοὺς ἔσωσε δ Κωνσταντίνου, καὶ δ ἕδιος δ Μῆτσος ἐλυπήθηκε τὴν γυναῖκα, ἡ ὅποια ἤτανε καὶ πολὺ ἐλκυστικὴ καὶ ἵσως καὶ τὰ μικρὰ παιδιά. — Μέσα σ' αὐτὲς τὶς σκοτεινὲς ψυχὲς ὑπῆρχε ἀκόμη κάτι στὸ βάθος. — Τὸν Μῆτσο αὐτοὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ σκοτώσῃ, διὰ νὰ μὴν τὸν ἔξαφανίσουν τὸν ἕδιον, στὸ Μοῦλκι, καὶ λιποψύχησε.

"Ἡ Μομφεράτου ἐπῆγε καὶ ξαπλώθηκε στὸ βάθος τοῦ δωματίου, σὲ μιὰ γωνιὰ κατὰ γῆς.

"Ἀργότερα μᾶς ὠδήγησαν ἀπὸ ἔσωτερικὸ πέρασμα σὲ μιὰ αὐλὴ καὶ ἀνεβήκαμε ἀπὸ μιὰ σκάλα

στὸ σπίτι τοῦ Ἀνάγνου, ἔνα ἀπὸ τὰ δλίγα ποὺ ἐ-
σώζοντο στὴν Δαύλεια. Στὴν ἐκτεταμένη αὐλὴ ἥ-
σαν μεγάλες ἀποθῆκες κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι, μιὰ με-
γάλη γούρνα μὲ ϐρύση καὶ τὸ χρειαζούμενο, πάν-
τοτε ἔξω καὶ στὰ ἀρχοντόσπιτα, ἀκόμη, παντοῦ
ὅπου περάσαμε, ἔως ἐπάνω στὴν Δωρίδα, ποὺ κα-
ταλήξαμε, στὴν Ἀμυγδαλιὰ στὸ στρατόπεδο συγ-
κεντρώσεως. Τὸ σπίτι μὲ ἐσωτερικὸ κλιμακοστά-
σιο ξύλινο καὶ κάγκελα — τὸ ἀναφέρω, γιατὶ ἔκει
ἀπλώθηκαν κατὰ σειρὰν οἱ κουβέρτες μας διὰ νὰ
στεγνώσουν — ἔφθανε σὲ φαρδὺ διάδρομο ἐπάνω,
μὲ ἀπέναντι δωμάτια, εὔρυχωρα, δεξιὰ καὶ ἀριστε-
ρά.

Στὸ μεσαῖο δωμάτιο, μὲ πάντοτε τὸ τζάκι στὸ
«λίθινγκ ρούμ» ὅλων τῶν χωριῶν — ἐκάθητο ἡ οἰ-
κογένεια γύρω ἀπὸ αὐτὸ σὲ σκαμνάκια: ἡ σπιτο-
νοικοκυρὰ καὶ ὁ γέρος πατέρας της καὶ μητέρα
ἔκαναν ἐμπόριο δερμάτων. “Ἐνας καναπὲς καὶ
τραπέζι καὶ τοὺς ἔδωσαν νὰ φάγουν. Συνέχεια ἥ-
τανε ἡ κουζίνα, εὔρυχωρη μὲ μεγάλους μπουφέδες,
μὲ κρεμασμένα ϐιδελίσια μπούτια ἐπάνω ἀπὸ τὸν
νεροχύτη σὲ τσιγγέλια, καὶ παραπλεύρως πελώριο
δωμάτιο μὲ κρεμασμένα δέρματα στοὺς τοίχους.

Μετὰ τὸ φαγητό, οἱ ἐλασίτες ἐπλησίασαν καὶ
ἐκεῖνοι κοντὰ στὸ τζάκι μὲ ὄρεξι γιὰ κουβέντα. Ἡ
Μομφεράτου, ποὺ εἶχε ξαπλωθῆ πάλι κατὰ γῆς,
ἐνευρίασε καὶ τοὺς φώναξε νὰ σωπάσουν. Ἀφοῦ ἔ-

φυγαν, μὲ παρετήρησε, πῶς μπορῶ νὰ τοὺς διμιλῶ τόσο πολύ.

—Δὲν ξεύρεις ἔσύ, ἀπάντησα, τοὺς "Ελληνας. Τοὺς ἀρέσει ἡ συζήτησις. Τοὺς δίδει κανεὶς ἀφορμὴ νὰ ξεθυμάνουν, μὲ δλο ποὺ μένει ὁ καθένας μὲ τὶς ἰδέες του καὶ τὶς θλέψεις του.

Μᾶς ἐτοίμασαν καὶ ἐμᾶς ἔνα καθαρώτατο καλοστρωμένο τραπέζι. καὶ μᾶς ἐσερβίρισαν ἔνα τραχανᾶ καυτὸ σπιτικό, ἀπὸ τοὺς καλύτερους ποὺ κάνουν στὰ χωριά. Μετὰ ἀπὸ δυὸ τηγανητὰ αὐγά, μὲ ἔνα ἔξαιρετικὸ ἀγνὸ βούτυρο, τυρὶ φρέσκο, ψωμὶ σταρένιο ζυμωτό. Ἀδύνατο νὰ πειγράψω τί ἥτανε γιὰ μᾶς τοὺς πεινασμένους ἀνθρώπους αὐτὸ τὸ γεῦμα, μαζὶ μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν γνωστὴ Ἑλληνικὴ φιλοξενία.

Ἐμείναμε ἀκόμη δλίγο μαζί τους κοντὰ στὴ φωτιὰ καὶ μᾶς ὠδήγησαν εἰς τὸ ἀπέναντι ύπνοδωμάτιο πολυτελέστατο, μὲ τὸ διπλὸ μεγάλο κρεβάτι, μὲ σινδόνια κάτασπρα, κουβέρτες καὶ πάπλωμα, μὲ ἔνα στρῶμα σὰν πούπουλο. Ἐγδυθήκαμε καὶ οἱ δυὸ καὶ πέσαμε στὸ ἴδιο κρεβάτι, ἀλλὰ ἐμέλλετο ἐκεῖνο τὸ θράδυ νὰ μοιρασθῶ τὰ ἐλεεινὰ ζωῦφια τῆς Μομφεράτου, καὶ νὰ ὑποστῶ τὴν γκρίνια τῆς μόλις ἐπιχειροῦσα νὰ γυρίσω ἀπὸ τὸ ὄλλο πλευρό. Μοῦ ἐθύμιζε ἐκείνη τὴν στιγμὴν ὅτι ἥτανε ἔγγλέζα, τοὺς πατριῶτες της, ποὺ μᾶς ἐγκατέλειψαν, ἀλλὰ ὅταν σκεπτόμουν τοὺς δεκαοκτὼ συντρόφους, ποὺ μοῦ ἐσήκωσαν τὶς κουβέρτες καὶ

μοιρασθήκαμε τὰ «κόρν-μπήφ» καθ' δδόν, δὲν τῆς ἀπαντούσα.

Σὲ ἔνα διπλανὸ δωμάτιο ἦτανε σὲ ράντζο ξα-
πλωμένη ἡ Ἀντωνιάδη, σὲ νευρικὴ κατάστασι καὶ
θογγοῦσε δλη τὴν νύκτα. Ἡ κόπωσίς μας ἤτανε τό-
σο μεγάλη, ὥστε τίποτα δὲν μποροῦσε νὰ μᾶς τα-
ράξῃ τὸν ύπνο ἢ μᾶλλον τὴν νάρκη, ἕως ἀργά ποὺ
ξημέρωσε. Ἐπεράσαμε στὴν κουζίνα καὶ ἐζήτησα
ζεστὸ νερὸ καὶ κανένα μαστέλλο, μπασίνα, καθώς
τὴν λέγουν πολλοί. Ἔγινε πρώτη σωστὴ τουαλέτ-
τα ὑποφερτὴ καὶ ἀλλάξαμε ἐσώρρουχα. Ἡ Μομ-
φεράτου εἶχε τὴν θαλίτσα της καὶ ἔγω ἔνα σάκκο
ἢ θαλίτσα, μᾶλλον, δέν θυμοῦμαι καλά. Ἐκεῖνο
ποὺ δὲν χωρίσθηκα ποτέ, ἤτανε τὸ τσαντάκι μου.

Ἐπιθεωρήσαμε καὶ τὶς θρεμμένες κουβέρτες
μας στὰ κάγκελα τοῦ κλιμακοστασίου, καὶ περά-
σαμε στὸ τζάκι, ὅπου θρήκαμε τὴν Ἀντωνιάδη ξα-
πλωμένη στὸν καναπέ. Ὁ Κωνσταντίνου καὶ ὁ Μῆ-
τος προσπαθοῦσαν νὰ κατευνάσουν τὰ νεῦρα της,
μὲν ὑποσχέσεις, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Ἡ Ἀν-
τωνιάδη συνῆλθε κάπως, ὅταν ἥλθε πρὸς τὸ μεση-
μέρι καὶ ὁ Ἀδελφὸς τοῦ Ἀντωνιάδη, ὁ δοποῖος προ-
σπαθοῦσε νὰ τοὺς σώσῃ μὲν πᾶν μέσον, ὅπως ἀνέ-
φερα καὶ ἀνωτέρω. Τοὺς ἐζητοῦσαν σὲ δλα τὰ πέ-
ριε βουνά, ἀπὸ χαράδρες κοὶ μονοπάτια, ἀφ' ὅτου
ἔμαθαν τὴν σύλληψί τους.

Τὸ μεσημέρι μᾶς ἐπρόσφεραν πάλι δ, τι καλύ-
τερο εἶχανε καὶ μετὰ δὲν ξεκολλήσαμε ἀπὸ τὴν ζε-

στασιά ἐμπρὸς στὸ τζάκι, κουθεντιάζοντας μὲ τὴν οἰκογένεια. Κατὰ τὸ ἀπόγευμα παρουσιάσθηκαν δυὸς χωρικές, ἡ μιὰ ἀρραβωνιαστικὰ ἐνὸς ἔλασίτη, ὁ δποτῖος εἶχε δραπετεύσει, ἔκλαψαν ἀπελπισμένες καὶ οἱ δυό τους. "Ἐμειναν ἔως ποὺ ἐνύκτωσε. Μᾶς ἐτοίμασαν πάλι τὸ τραπέζι μὲ τὸν σπιτικὸ τραχανᾶ καὶ τὰ τηγανητὰ αύγα καὶ ώραιο τυρί, καὶ ἐπροφθάσαμε μὲ ἡσυχία νὰ τελειώσωμε τὸ φαγητό μας.

Μόλις ὅμως ἐσηκωθήκαμε ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἀκούσθηκαν πυροβολισμοὶ καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα εἴδαμε φωτοβολίδες, ἄφθονες φωνές, φασαρία, συναγερμὸ καὶ τρεχάματα.

—Κατεθᾶστε τοὺς κρατουμένους γρήγορα, ἔφωναξαν. 'Ετοιμασθήκαμε ὅπως - ὅπως. 'Αφήσαμε ὅ, τι εἶχαμε κρεμασμένα καὶ μέσα στὸ ὑπνοδωμάτιο, καὶ θρεθήκαμε στὴν ἔξωτερικὴ σκάλα. Κατεθήκαμε καὶ τραβήξαμε κατ' εύθειαν γιὰ τὸν Παρνασσό, πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι 'Ανάγνου καὶ τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας Ιερουσαλήμ.

'Επάνω σὲ ἔνα παράθυρο ἄφησα καὶ τὸ μαντήλι μου ἀπὸ μουσελίνα, ποὺ ἔδενε τὸ «μπερέ» μου, πολυτιμότατο γιὰ προφύλαξι τῶν αὐτιῶν μου. Δὲν εἶχαμε, παρὰ τὰ δυὸ τσαντάκια μας. Πολὺ μετὰ τὴν ἐπιστροφή μας, ἐμάθαμε ὅτι εἶχε φθάσει ἔνα αὐτοκίνητο μὲ ἔναν ἄρρωστο ποὺ ἐνόμισαν, ὅτι ἦσαν "Ἄγγελοι, ποὺ ἥρχοντο. Τὸ κατατρύπησαν μὲ σφαῖρες. 'Ο ἄρρωστος ἐσώθηκε ως ἐκ θαύματος

έκει μέσα. Πάντοτε ἐτρόμαζαν σάν λαγοὶ καὶ σκαρφάλωναν στὰ βουνά, ὅπως καὶ στὸ Σοῦρπι.

Ψιλόδρεχε, ἀλλὰ ποῦ καὶ ποῦ ἐφαίνοντο καὶ μερικὰ ἄστρα. Ἀνεβαίναμε ἀπὸ κατσάρων μὲ χανδάκια, καὶ διαρκῶς ἔχανα κανένα παπούτσι μου καὶ τὸ ξαναθρίσκαμε μὲ τὴν Μομφεράτου.

“Ενας ἄγριος συνοδοιπόρος σὲ μιὰ στιγμὴ μὲ φοθέρισε νὰ προχωρήσω ταχύτερα, γιατί θὰ μὲ πήγαινε νὰ μὲ ἔκτελέσῃ σὲ καμμιὰ χαράδρα. Δὲν μποροῦσα νὰ καταλάθω, γιατί σὲ χαράδρα καὶ ὅχι ἐπὶ τόπου. Ποιός τὸν ἐμπόδιζε; Μήπως δὲν εἴμεθα στὴν διάθεσί τους; Πρὸς μεγάλη ἀνακούφισι τῆς Μομφεράτου μὲ παρέλαθαν δυὸ ἄλλοι, ποὺ ἐφαίνοντο συμπαθητικοὶ καὶ μὲ βοήθησαν πολὺ νὰ φθάσω ἕως τὸ Μοναστήρι. Τὸ ἄφθονο φαγητὸ μᾶς ἐθάραινε, ἀλλὰ δὲν αἰσθανόμεθα τὸ κρῦο, ἐπειδὴ ἡπιαμε καὶ κρασί. Περπατήσαμε τρεῖς ώρες, ἥτανε ἀπὸ τίς χειρότερες περιπέτειες τῆς δυμηρίας μας, μὲ τὴν διαρκῆ θεοβασιν ὅτι — δὲν ἀργοῦμε — φθάνομε — τὰ καταφέραμε.

‘Ἐφθάσαμε στὸ Μοναστήρι, ποὺ ἐφαίνετο μέσα ἀπὸ τὰ πυκνὰ ἔλατα, ύψηλότερα σὲ δροπέδιο μὲ γύρω δπλοπολυθόλα στημένα. Ἐπρόφθασα νὰ θαυμάσω τὸ μακευτικὸ θέαμα μὲ τὸ χιονισμένο ἔδαφος καὶ μὲ τὰ δλίγα ἄστρα ποὺ ἔφεγγαν, ποὺ καὶ ποῦ.

Δὲν προφθάσαμε νὰ ἀνεβοῦμε καὶ νὰ πάρουμε ἀναπνοή, ὅταν ἀκοῦμε ξαφνικά:

—Πιᾶστε τον. Σκοτῶστε τον. Δραπέτευσε. — Καὶ κοθύμολόγιον τῶν γνωστῶν Θρισιῶν, ποὺ εἶχαμε δπωσδήποτε συνηθίσει.

Εἶχε συμβῆ, ὅτι οἱ δύο νέοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν δεμένοι ἀπὸ τὰ χέρια των μὲ σχοινί, φαίνεται, ὅτι δ ἔνας κατώρθωσε νὰ κόψῃ τὸ σχοινὶ καὶ νὰ δραπετεύσῃ. Ἐμεῖς ἐμείναμε μόνες καὶ ἐκαθήσαμε ἐπάνω στὰ στεγνότερα σχίνα, καὶ ἐθαύμαζα, παρ' ὅλη τὴν κούρασι, τὸ μεγαλεῖο τοῦ τοπίου. Ἔγύρισαν ἄπρακτοι, μὲ τὸν ἔνα ἐκ τῶν δύο δεμένον, καὶ ἀνεῳχήκαμε στὸ Μοναστήρι ἀπὸ ἔνα μικρὸ ἀνώμαλο ἀνήφορο δλίγων λεπτῶν, στὴν στρογγυλὴ πλατεῖα.

Τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Ἱερουσαλήμ εἶναι σὰν ἔνα κομψοτέχνημα, μὲ μικρὰ παράθυρα γοτθικοῦ ρυθμοῦ, μὲ πολλὲς πτέρυγες, μεγαλοπρεπῆ εἰσοδο, μεγάλη αὐλή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐμπήκαμε εἰς τὸ ίσόγειο τοῦ κτιρίου. Ἀνεῳχήκαμε ἀπὸ μιὰ μικρὴ σκαλίτσα εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα καὶ τὸ μοναδικό, μὲ πολλοὺς διαδρόμους ἐσωτερικούς, δπου θὰ ἥσαν τὰ κελλιὰ τῶν καλογήρων.

Εἰσήλθαμε σὲ ἔνα μικρὸ δωμάτιο ἀριστερά, μὲ παράθυρα τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ, μὲ χαμηλὰ πεζούλια — τὸ ἀναφέρω, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε κανένα ἄλλο κάθισμα καὶ μπορέσαμε νὰ μισοκαθήσουμε ἐκεῖ ἐπάνω. “Ἐνα μεγάλο τζάκι, στὴ μέση ἔνα τραπέζι μέ ἔνα κάθισμα. Στρῶμα κατὰ γῆς, μὲ σκεπάσματα ζεστὰ καφὲ χρώματος. Προχώρησα ἐκεῖ, ὅταν

ἔνας ύψηλὸς ἐλασίτης, μὲ κατσαρὰ μαῦρα μαλιά, μέ στολή, μέ διέταξε ἀποτόμως νὰ ἀπομακρυνθῶ. Μὲ τοὺς Ἀντωνιάδη, Μομφεράτου καὶ ἡ ἴδια, ἐκαθήσαμε γύρω στὶς πεζοῦλες τῶν παραθύρων.

Εἰς τὸ δωμάτιο ἔφεραν καὶ τὸν ἐλασίτη ποὺ ἤτανε δεμένος μὲ τὸν δραπέτη, καὶ ὅλον ποὺ ὑποπτεύθησαν, ὅτι τὸν θοηθοῦσε. Αὔτοὺς τοὺς δυό, διέταξε ὁ καπετάνιος νὰ τοὺς δὲσουν πλάτη μὲ πλάτη — δὲν ἐπαναλαμβάνω, ἐννοεῖται, τὴν λαϊκὴ ἔκφρασι — καὶ ἔδεσαν τὰ χέρια τους δυνατὰ μὲ σύρμα. Οἱ δυὸ συναγωνίστριες εἶχανε ἔξαγριωθῆ σὰν σωστὲς μέγαιρες ὑστερικές καὶ ἐφώναζαν.

—Τί τοὺς κρατᾶτε, σκοτῶστε τους. Καὶ οἱ ἐλασίτες ἀκόμη τόσο ἐνωχλήθηκαν, ὥστε τὶς ἔθγαλαν ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο. Ὁ ἔνας ἐλασίτης ἐκ τῶν δύο ἐφώναξε.

—Γιατί μὲ παιδεύετε, δὲν εἴμαι στὴν ὁργάνωσι καὶ δὲν σᾶς ἀκολουθῶ πιστά; Στὸ τέλος, τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποσχεθοῦν, ὅτι θὰ πᾶνε νὰ κάψουν στὸ χωριό τους δλα τὰ σπίτια τὰ συγγενικὰ τοῦ δραπετεύσαντος. Τοὺς ἔλυσαν καὶ τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους. Ὁ καπετάνιος ἐστράφηκε πρὸς ἔμας τὶς δύο καὶ μὲ μαλακώτερο τόνο μᾶς εἶπε, νὰ περάσουμε στὸ διπλὸ δωμάτιο νὰ ζεσταθοῦμε. Οἱ Ἀντωνιάδη ἔμειναν ἀκόμη δλίγον ἐκεῖ.

Στὸ μεγάλο παραπλεύρως δωμάτιο ἐκοιμῶντο πλήθος ἐλασίτες καὶ συναγωνίστριες. Ἐπροχω-

ρήσαμε πρὸς τὸ πελώριο τζάκι, ἀναμμένο μὲ κορμοὺς ἐλάτων, μὲ μεγάλες φλόγες, καὶ καθῆσαμε σὲ ἔνα μακρὺ πάγκο, μπροστὰ στὴ φωτιά. Ἡ Μομφεράτου ξαπλώθηκε κατὰ γῆς καὶ ἀκούμπησε τὸ κεφάλι της στὸ πεζούλι τοῦ τζακιοῦ, στὸ ὅποιο ἔξαπλωσα τὰ πόδια μου. Κοντά μου ἦλθε καὶ ἐκάθησε ἔνας ξανθὸς ύψηλὸς καὶ μοῦ ψιθύρισε:

—'Εσένα σὲ κρατοῦν ὡς ὅμηρο καὶ μὴν φοθᾶσαι.

Αἱ διαβεβαιώσεις αὐτὲς ποὺ μοῦ ἐπανελαμβάνοντο ἀπ’ ἀρχῆς, στὴν Ἀγία Λεούσα, στὸ Συκάμινο καὶ στὸ Μοναστήρι, μὲ ἔκαμαν νὰ πιστεύω, ὅτι θὰ ἐλευθερῶ κάποτε. Ἀνεγνώρισα τὸν ἐλασίτη, ποὺ μᾶς βοήθησε νὰ ἀπλώσουμε τὶς κουβέρτες μας στὴ Δαύλεια, καὶ μᾶς προσέφερε τὰ τζιεράκια. "Ητανε ξαπλωμένος ἀπέναντι, δίπλα στὸ τζάκι. Ἀπόρησα, πότε ἐπρόφθασαν καὶ σκαρφάλωσαν ὡς τὸ Μοναστήρι μετά τὸν συναγερμό.

Ἐπέρασα ἐπάνω στὸν πάγκο καθιστὴ δλη τὴν νύκτα καὶ ἀργότερα, ἦλθε καὶ τὸ ζεῦγος Ἀντωνιάδη. Ἐκείνη προσπάθησε νὰ ξαπλωθῇ ἐπάνω σ’ αὐτόν. Ἄλλὰ ἥτονε τόσο στενὸς καὶ σκληρὸς ὁ πάγκος, ὥστε ἐμείναμε καθιστοὶ ξως ποὺ ἔφεξε δλίγο.

Ἐθγῆκα ἀπὸ τὸ δωμάτιο, γιὰ νὰ εὕρω νερὸ νὰ πλυθῶ. "Ενας διάδρομος κατέληγε σὲ μιὰ κουζίνα στὰ δεξιά, ἄλλος ἐσχημάτιζε γωνιὰ καὶ προχωροῦσε στὸ 6άθιος. Δὲν ύπηρχε ψυχὴ ζῶσα ὅλη, ἀπὸ

τοὺς ἐλασίτας· καλόγερος δὲν ἐφάνηκε πουθενὰ ὅσο ἔμείναμε.

“Οταν ἐγύρισα στὸ τζάκι, εἶχανε ξυπνήσει οἱ συναγωνίστριες καὶ ἐτοιμάζοντο νὰ ζυμώσουν ψωμιά. Ἐλπίσαμε, ὅτι κι’ ἔμεῖς θὰ ἐτρώγαμε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἔχαιρόμεθα. Ἄλλὰ τὸ ψωμὶ δὲν τὸ ἐφάγαμε καὶ ἔμεῖς. Μᾶς διέταξαν νὰ ξεκινήσωμε. Ἀριήθηκα νὰ κατεβοῦμε πεζῇ ἕως τὴν Δαύλεια, διότι γνωρίζαμε πλέον τὴν ἀπόστασι. Ἐπέμενα ὅσο μοῦ ἥτανε δυνατόν, ἀλλὰ μὴ ὑπαρχόντων ζώων, μᾶς ἔπεισαν ὅτι, μὲ τὸν κατήφορο δὲν θὰ ἥτανε τόσο μακρυά, οὕτε κοπιαστικά.

Πρὶν ξεκινήσω, ἀπέκτησα καὶ τὸ μπαστούνι μου, πολὺ γερό, ἀπὸ ἀγριόξυλο, ἀπὸ ἔναν ἐλασίτη, ποὺ τὸ κατεσκεύασε μόνος του. Ἔρριξα μιὰ τελευταία ματιὰ στὸ ὠραιότατο Μοναστήρι καὶ ἀρχίσαμε νὰ κατεβαίνουμε ἀπὸ ἀνώμαλα μονοπάτια μὲ θράχους καὶ πέτρες, ποὺ γλυστροῦσαν. Τώρα ἔβλέπαμε ἡμέρα τί ἐπεράσαμε τὴν προηγουμένη νύκτα, στὰ σκοτεινά, ὀλόκληρα χανδάκια καὶ λάκκους. Δὲν ἀργήσαμε νὰ φθάσουμε καὶ νὰ ἀντικρύσουμε τὸ σπίτι τῶν Ἀνάγνου, μὲ πολλὴ ἀγαλλίασι, φανταζόμενοι τραπέζι μὲ τὰ φαγώσιμα καὶ διὰ νὰ ξαναβροῦμε διτι ἀφίσαμε ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ.

Συναντήσαμε ὀλίγο παρακάτω δυὸ μουλάρια, μὲ μερικοὺς ἐλασίτες καὶ τὴν μητέρα τοῦ δραπέτου μὲ τὴν ἀρραβωνιαστικιά, τὶς ὁποῖες ὠδηγοῦσαν στὸ Μοναστήρι αἰχμαλώτους, πεζῇ, ἐνῷ τὰ

μουλάρια ἐπερίμεναν ἐμᾶς τὶς δυό. Οἱ δυὸι γυναικεῖς ἔκλαιγαν καὶ ὀδύροντο. Ἐμᾶς, χωρὶς προοίμια, μᾶς διέταξαν νὰ ἀνεθοῦμε στὰ ζῶα.

—Πρέπει νὰ πᾶμε νὰ πάρωμε τὰ πράγματά μας, ποὺ ἀφίσαμε στοῦ Ἀνάγνου, εἶπα. Ἄλλὰ ὁ ἀγριώτατος ἐλασίτης ξέσπασε σὲ θλαστήμιες χυδαιότητες ἐναντίον μου καὶ κατὰ τῆς Παναγίας.

—Τί σοῦ φταίει ἡ Παναγία, θρὲ παιδί μου πρωΐ - πρωϊ — δὲν θαστάχθηκα νὰ πῶ — καὶ μὲν μεγάλη δυσκολία καθαλλικεύσαμε στὰ μουλάρια, ποὺ ἤτανε ἀπὸ τὰ περισσότερο μεγαλόσωμα ἀπὸ τὰ ιδικά μας τὰ νησιώτικα.

Ξεκινήσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ θουνά, δπίσω ἀπὸ τὴν Δαύλεια. Ἐπιστρέφαμε πρὸς Λεθαδιὰ — μακριὰ ἀκούγαμε ἀραιὲς κανονιές, μᾶς ἔδιναν τὴν ἐντύπωσι μάχης. Περνούσαμε καλλιεργημένα κτήματα καὶ ποταμάκια.

„Ἐκανε πολὺ κρύο, καὶ δὲν εἶχαμε πλέον καμμιὰ κουβέρτα νὰ ρίξωμε στὴν πλάτη μας, παρὰ ὅτι φορούσαμε. „Ἐνας νεαρὸς ἐλασίτης ἔθγαλε τὸ σακκάκι του καὶ τὸ ἔρριξε πάνω μου, — ὁ κακός εἶχε μείνει μὲν τὶς χωρικές.

Μετὰ ἀρκετὴ ὥρα, σὲ φαρδὺ μέρος, συναντήσαμε τὴν δημοσιά, καὶ σὲ μιὰ καμπὴ δυὸ κανόνια ἐπάνω στὸν δρόμο, καὶ ἔνα ύψηλότερα σὲ λοφάκι. Θὰ ἤτανε ἡ ἄμυνα κατὰ τῶν ἐγγλέζων φαίνεται, καὶ γινότανε ἐκείνη ἡ φασαρία, μὲν τὶς κανονιές ποὺ

άκούσαμε. Ἡθέλησαν νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωσι,
ὅτι ἡσαν ὠχυρωμένα ἔκεινα τὰ στενά.

Περνῶντας ἀπὸ ἕνα χάνι ἐσταματήσαμε, καὶ
τὰ ζῶα πλησίασαν νὰ ποτισθοῦν σὲ μιὰ πηγή. "Ο-
ταν ξεκινήσαμε ὁ ἀγωγιάτης τῆς Μομφεράτου ἐ-
κέντησε τὸ μουλάρι καὶ ξαφνιασμένο τὴν ἐτίναξε
κατὰ γῆς, εύτυχῶς ἐπάνω σὲ μαλακὸ ἔδαφος σπαρ-
μένο μὲ ἄχυρα. Δὲν ἔπαθε ἀπολύτως τίποτε, ἀλ-
λὰ σηκώθηκε πολὺ θυμωμένη καὶ ἐφοθήθηκα μὴν
ξεσπάσει ὅπως συνήθιζε συχνά.

Ἐφθάσαμε κατὰ τὸ μεσημέρι κάτω ἀπὸ πελώ-
ρια δένδρα σὲ δεύτερο μεγάλο χάνι, μὲ κάποια
κίνησι μὲ κάρρα καὶ μουλάρια. Ἐκεῖ ξεπεζέψαμε
καὶ ἐμείναμε, καθισμένες ἐμπρὸς σὲ μακρὺ τραπέ-
ζι. Δὲν θυμᾶμαι ὅμως, ἐὰν ἐφάγαμε τίποτε καὶ
ἐξακολουθήσαμε νὰ προχωροῦμε διαρκῶς ἀπὸ
μονοπάτια ἀνεβαίνοντας δόλο καὶ ύψηλότερα καὶ
διασχίζοντας ποῦ καὶ ποῦ τὸν δημόσιο δρόμο. Σὲ
ἔνα μέρος συναντήσαμε καὶ μερικοὺς ἐλασίτας πί-
σω ἀπὸ τοίχους δχυρωμένους.

Πρὸς τὸ θράδυ, σκοτεινὰ σχεδόν, στὴν κορυφὴ
τοῦ θιουνοῦ, πλησίαζαμε πρὸς Ἀράχωβα ἀπὸ στε-
νώτατο μονοπάτι ἐντελῶς, δίπλα σὲ κρημνό. Ἀνε-
βαίναμε μὲ μεγάλη προσοχή. Ἐκρατιόμουν ἐπάνω
στὸ μουλάρι μὲ ἀγωνία στὸ πρόχειρο πεδινὸ σα-
μάρι του ποὺ μοῦ εύρηκαν τελευταία στιγμή, προ-
ωρισμένο γιὰ νὰ φορτώνουν σάκκους καὶ καλά-
θια. "Ετρεχα τὸν κίνδυνο στὸ παραμικρὸ γλύστρι-

σμα τοῦ ζώου ἢ ἀπροσεξία δική μου νὰ χάσω τὴν ἰσορροπία καὶ νὰ μὲ ἀδειάσῃ στὸ Θάραθρο ἀνεπίστρεπτη. Εύτυχῶς εἶχα προπονηθῆ δλόκληρα τὰ νειᾶτα μου, στὸ νησί μου νὰ ἀνεθαίνωμε τὰ δύσθατα θουνά τῆς Τήνου μὲ μουλάρια ἢ γαϊδουράκια.

Ἐπὶ τέλους στὸ ὑψηλότερο σημεῖο εἴδαμε τὰ φωτάκια τῆς Ἀράχωβας νὰ λαμπυρίζουν μέσα στὸ σκοτάδι. Κατεβήκαμε τότε στὴν δημοσιὰ σιγά - σιγά ἀπὸ τὸ κατηφορικὸ μονοπάτι καὶ διασχίσαμε τὴν Ἀράχωβα ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο. Περάσαμε τὴν πλατεῖα ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι ἀρκετοὶ σὲ καφενεῖα, καὶ ἐφθάσαμε ἀπὸ ἔνα στενόμακρο δρομάκι ἀνώμαλο ἐμπρὸς σὲ ἔνα μεγάλο ὑψηλὸ σπίτι, ποὺ ἔδεσποζε τὴν πόλι καὶ τὰ πέριξ θουνά.

Κατεβήκαμε ἀπὸ τὰ μουλάρια καὶ ἀπὸ μιὰ μεγάλη αὐλὴ — μὲ πάντοτε τὸ ἀπαρίτητο ἀκριθῶς δίπλα στὴν εἰσοδο καὶ στὴν διάθεσι τοῦ καθενὸς καὶ τὸ μοναδικὸ τοῦ μεγάρου — ἀπὸ φαρδειὰ ἔξωτερικὴ σκάλα ποὺ κατέληγε σὲ ἔνα εὐρύχωρο ἔξωστη. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ θέαμα ἥτανε φαντασμαγορικὸ ἐφαίνοντο δλα τὰ φωτάκια χαμηλὰ καὶ μὲ φόντο τὰ θαυμάσια θουνά τῶν Δελφῶν κατάμαυρα, ζοφερά, ἐκείνη τὴν ὡρα. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν θεράντα ἐμπήκαμε σὲ μιὰ χαμηλοτάθανη κουζίνα μὲ γωνιακὸ ὑψηλὸ τζάκι μὲ μιὰ κρεμασμένη χύτρα. "Εθραζε ρεθύθια μιὰ γυναῖκα, ὅχι πολὺ συμπαθητική. "Ενα μεγάλο τραπέζι καὶ μερικὲς καρέκλες. Στὴν γωνιά, καθισμένη κοντὰ στὸ μοναδικὸ παράθυρο, μιὰ

γερμανίδα ἀπὸ τὸ Ἀμβοῦργο Ζαχαριάδη, γνήσιος τύπος τοῦ τόπου της, μεγαλόσωμη, λευκὴ καὶ γαλανὴ μὲν ἔνα κίτρινο TURBAN καὶ γοթάκια. Ἐκαθήσαμε κοντά της.

Δυὸς νέες συναγωνίστριες ἡ μιὰ παρουσιαζόταν, ώς ἀρραβωνιαστικὰ τοῦ Βλαχάσα ἀπὸ τὰς Θήρας, "Ολγα καὶ ἡ ἄλλη ἡ ἀδελφή του Ἐλένη μᾶς φερθήκανε φιλικά. Ἡ "Ολγα εἶχε πάρει τὴν τζάντα καὶ τὴν γοῦνα τῆς Γουλανδρῆ, ποὺ ἐσκότωσαν καθ' ὅδον, ἐπειδὴ ἤτανε ἀδύνατο νὰ περπατήσῃ περισσότερο.

Πᾶς τὴν ἐγλύτωσα! Μόνον δὲ Θεός ξεύρει!

Αὔτες αἱ δυὸς ἐλασίτισσες ἔξετελέσθησαν στὴν Μπλέσσα ἀπὸ τὸν περίφημο συγγενῆ τους Βλαχάσα, πρὶν τραπῆ πρὸς τὰ σύνορα. Αὐτὸς τὸ θλιβερὸ τὸ ἔμαθα, ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Παπαδήμα, ὅταν ἐπέστρεψα.

"Ενα συνεχόμενο δωμάτιο ἦτο εἶδος πλυσταριό μὲ σκάφες, κιούπια καὶ διάφορα. Ἀπὸ κλιμακοστάσιο ἔξωτερικὸ ἀνέβαινε κανεὶς στὸν ἐπάνω ὄροφο. Σὲ λίγο ἔμπήκε σ' αὐτὸς τὸ δωμάτιο κουζίνα ἔνας νέος καὶ ἐκάθησε ἀπέναντί μας. Προσπαθοῦσε νὰ εὕρῃ εὔκαιρία νὰ μᾶς πῆ κάτι ποὺ ἥθελε, ἀλλὰ δέν κατώρθωνε. Διότι δὲν μᾶς ἄφιναν διόλου μόνες οἱ ἐλασίτες οὕτε στιγμή. Δῆθεν πηγαινοήρχοντο ἀδιάφοροι.

Ἀργότερα ἥλθε καὶ ὁ Βλαχάσας εὕθυμος καὶ μᾶς ρώτησε πόσο χρονῶν τὸν κάμαμε. Τοῦ ἀπήν-

τήσα έως 28 - 30. "Οχι, ἀπήντησε ἡ κούρασις μὲ δείχνει μεγαλύτερο. Καθώς ἔμαθα στὴν ἐπιστροφή μου ἥτανε ἐπιστάτης σὲ κτήματα τοῦ Πειραιῶς τῶν Ἀνδρουλῆ. Εἶχε καλέσει καὶ τὸν ἐκτελεσθέντα Βασιλάκη Ἀνδρουλῆ τὴν παραμονὴ τῆς ἐκτελέσεως τῶν δεκατεσσάρων, νὰ συμφάγουν διὰ νὰ τὸν περιποιηθῇ. Τὴν ἐπομένη εἶναι θέσαιον, ὅτι προσπάθησε νὰ τὸν πείσῃ νὰ μὴν ἀνεβῇ μὲ τοὺς ἄλλους στὸ κάρρο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐπέμενε τόσο πολύ, ποὺ τοῦ εἶπε — ἐ πήγαινε καὶ ἐσὺ ἀφοῦ τὸ θέλεις! Ἐφέτος ἀπὸ τὸ Μουσεῖο τῶν Δελφῶν μοῦ ἔδειξαν τὴν ἐκκλησίτσα ἀπέναντι χαμηλότερα ποὺ τοὺς ἔξετέλεσαν.

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Βλαχάθα μὲ ἐπιασε περιέργεια νὰ μοῦ μάθῃ ἡ "Ολγα πῶς ἔπλεκε τὴν κάλτσα. "Ητανε πολὺ προκομμένες καὶ διαρκῶς εἰργάζοντο, ἔπλεναν, σιδέρωναν καὶ ἐπερπιποιοῦντο τὸν Βλαχάθα. "Ητανε καὶ οἱ δυὸ προσφυγοπούλες, ποιός ξεύρει ἀπὸ τί συνοικισμό. Εἶχανε ἀκολουθήσει τὸν Βλαχάθα μὲ τὴν μεγάλη φάλαγγα.

Πρὶν κοιμηθοῦμε μᾶς ἔδωσε ἡ γυναῖκα ἀπὸ ἔνα πιάτο κακοθρασμένα ρεθύθια καὶ μὲ ἔθλαψαν πολύ, ὅλη τὴν νύκτα κατέβαινα καὶ τὶς δυὸ σκάλες ἀπὸ τὸν δεύτερο ὅροφο ἔως τὴν αὐλὴ μέσα στὴν παγωνιά. Εύτυχῶς ὑπῆρχε ἡλεκτρικὸ φῶς καὶ στὴν μεγάλη σκάλα καὶ ἔφεγγε ἀρκετὰ γιὰ νὰ διακρίνω τὰ σκαλοπάτια. Δὲν εἶχαμε κουσέρτες καὶ ἔζητήσαμε ἀπὸ γειτονικὸ σπίτι ποὺ εἶχε φιλοξενηθῆ

ἡ Ζαχαριάδη, ἡ δόποία εἶχε ξεκουρασθῆ ἀρκετὰ καὶ τῆς ἔμενεαν ἀκόμη πολλὰ ἐκλεκτὰ φαγώσιμα. Μᾶς ἔδωσε καὶ ἐμᾶς νὰ τὰ μοιρασθοῦμε. "Ἐφθασαν καὶ τὰ σκεπάσματα καὶ ἐπέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Καὶ οἱ τρεῖς μαζὶ κατὰ σειρά. Στὴν ἀπέναντι γωνιὰ ἐκοιμήθηκαν ἡ "Ολγα καὶ ἡ Ἐλένη, πιθανώτατα γιὰ νὰ μᾶς φυλάξουν. Αὐτὴ ἡ σάλα ἤτανε πελωρία μὲ μπαλκονόπορτες καὶ παράθυρα. Ἐντελῶς ἀδεια-νὴ καὶ κρύα σὰν Σιθηρία.

Δὲν μᾶς ἔκαμε πλέον τίποτα μεγάλη ἐντύπωσι καὶ τὰ ὑπομέναμε δλα. Μὰ καὶ τί θὰ μπορούσαμε νὰ κάμωμε μεταξὺ τόσων κακοποιῶν; Εἴχαμε μιὰ ὑπερένταση τῶν νεύρων καὶ μιὰ ἐσωτερικὴ θέληση νὰ.. ζήσωμε. Ἀνακαλύπταμε ἄγνωστες δυνάμεις, ποὺ μόνον σὲ ἔξαιρετικὲς περιστάσεις τὶς αἰσθάνεται κανείς. Στὸν εὔκολο καθημερινό μας θέο δὲν εύρισκόμεθα στὴν ἀνάγκη νὰ ἀντιδράσωμε μὲ τὰς ἀγνώστους αὐτὰς δυνάμεις μας, σὲ δὲν κακὸ μᾶς συμβαίνει.

Κατεθαίνοντας κάθε φορὰ τὶς σκάλες τὴν νύκτα ἐφανταζόμουν, πῶς δὲ Δεσπότης θὰ εἶχε δραπετεύσει τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκοιμοῦντο δλοι, προσποιήθη, δτι κατεθαίνει στὴν αὐλὴ διὰ τὴν ἴδια αἰτία.

Δὲν θυμοῦμαι, ἐὰν τὸ ἐμάθαιμε ἀπὸ τὴν Γερμανίδα, δτι πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν 9 Ἰανουαρίου εἴχαμε ἐκτελεσθῆ οἱ δεκατέσσερις τῆς μεγάλης φάλαγγος.

Πάντως τὸ ἐγνωρίζαμε ἐκεῖνο τὸ θράδυ—δηλα-

δὴ στὶς 14 Ιανουαρίου. Μπορεῖ δῆμως νὰ μᾶς τὸ εἴ-
πανε καὶ δταν ἐφθάσαμε στὴν Μπλέσσα. Ὁ κύριος
ποὺ προσπαθοῦσε νὰ μᾶς μιλήσῃ τὸ ἀπόγευμα, πι-
θανώτατα θὰ ἥθελε νὰ μᾶς τὸ ἀνακοινώσῃ, διὰ νὰ
προσέξωμε καὶ ἐμεῖς διὰ τὸν ἑαυτόν μας.

Ἐκατεβήκαμε πολὺ πρωΐ στὸ δωμάτιο μὲ τὸ
τζάκι. Δυὸς ἔλασίτες ἔτρωγαν λάδι καὶ ψωμὶ καὶ
μόλις ἐκάθησα ἐσπρωξαν τὸ πιάτο νὰ λάθω μέρος
καὶ ἔγὼ καὶ τὸ ἔκαμα εύχαριστως. Στὸ δωμάτιο
μὲ τὶς σκάφες ἐπῆρα σειρὰ διὰ τὴν τουαλέττα μας.
Εἶχανε προηγηθῆ αἱ δύο συναγωνίστριες.

“Οταν τελείωσαν στὴν κουζίνα ηὗρα πάλι τὸν
ἄγνωστο, καὶ πάλι προσπάθησε νὰ μοῦ μιλήσῃ, ἀλ-
λὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, ἔως ποὺ ἦλθε ὁ Βλαχάθας
καὶ μᾶς ἀνήγγειλε, δτι φεύγομε μὲ αὐτοκίνητο καὶ
αἱ τρεῖς μαζί του διὰ τὴν “Αμφισσα. Ἡ Ἀράχωβα
ἐκείνη τὴν ὡρα ἤτανε σιωπηλὴ καὶ ἐρημος, μᾶς ὡ-
δήγησαν σὲ παλαιὸ GARAGE, μὲ συνοδεία τοῦ ἀ-
γνώστου κυρίου. Τοποθετήθηκαμε σὲ παλιαυτοκί-
νητο στὰ πίσω καθίσματα καὶ ὁ Βλαχάθας κοντὰ
στὸν δδηγό. “Εως τὴν τελευταία στιγμὴ ἐμεινε μυ-
στήριο τὸ ὄνυμα τοῦ ἀγνώστου, ποὺ μᾶς ἀποχαιρε-
τοῦσε. Τὰ καθίσματα πίσω ἤτανε μόνο τάθλες καὶ
ἐτινοζόμεθα ἀρκετά. Περάσαμε τοὺς Δελφούς, τὸ
Χρυσὸ καὶ ἐφθάσαμε εἰς τὴν “Αμφισσα αἰσίας ἐμ-
πρὸς στὴν πολιτοφυλακή. Ὁ Βλαχάθας κατέθηκε
καὶ ἐμπῆκε μόνος του μέσα.

Ἐμεῖς μέσα στὸ αὐτοκίνητο ἐμείναμε ἔως τρία

τέταρτα. Ἐπὸ ἔνα μαγαζὶ ἀπέναντι μᾶς πλησίασε
ἔνας κύριος καὶ μιὰ νέα μέ διάφορα φαγώσιμα, ἐ-
ληὲς θυμάσιες σπιτικὲς τῆς Ἀμφίσσης, παστοκύ-
δωνο, ψωμί. Ἡ Μομφεράτου ἐζήτησε δλίγο κρασὶ
καὶ ἔτρεξαν νὰ μᾶς φέρουν γεμάτη μιὰ γυάλινη
καράφα, ποὺ ἔλαμπε μέσα ἔνα ἔκτακτο κοκκινέλι.
Πρέπει νὰ πεινάσῃ κανεὶς γιὰ νὰ καταλάθῃ τὴν
ἀξία κάθε πράγματος. Τὸ κρασὶ μᾶς ἐζέστανε καὶ
μᾶς ζωογόνησε. Παρὰ δλα αὐτὰ δὲν αἰσθανόμεθα
ποτὲ κορεσμό. Τέτοια ἀνάγκη εἶχαμε νὰ τραφῇ ὁ
ὅργανισμός μας. Οὐδέποτε εἶχα φάγει περισσότε-
ρο ψωμὶ στὴ ζωὴ μου καὶ ἐνόησα τὴν ἀξία του.
"Εμαθα ἀργότερα δτὶ οἱ προσφέροντες δλα ἐκεῖνα
τὰ ἐκλεκτὰ ἥσαν ἡ οἰκογένεια Λύτρα. Εἶχαμε φι-
λοξενηθῆ εἰς τὸ σπίτι τους κατὰ τὴν τετραετία, δ-
ταν ἔγινε ἐκεῖνη ἡ μεγάλη παρέλαση τῆς νεο-
λαίας καὶ τῶν πέριξ χωριῶν, μὲ σημαιοστολισμοὺς
καὶ ζητωκραυγὲς ἐνθουσιώδεις. Τί ἀντίθεσις μὲ
τὴν τωρινή μας κατάσταση!"

"Ἐπὶ τέλους κατέβηκε ὁ Βλαχάθας καὶ διέταξε
νὰ πᾶμε σὲ ἄλλο κατεχόμενο σπίτι. Ἀνεβήκαμε σὲ
ἔνα μικρὸ δωμάτιο κατεστραμμένο καὶ βρώμικο
μὲ μερικὲς καρέκλες. Μετὰ ἐπεράσαμε στὸ ἀπέ-
ναντι, ἔνα μεγάλο μὲ τζάκι, ποὺ θὰ ἥτανε ἡ σάλα
τοῦ σπιτιοῦ. Τοὺς ζητήσαμε νὰ ἀνάψουν τὸ τζάκι
νὰ ζεσταθοῦμε, καὶ ἐστείλανε κάποιον νεαρὸ τῆς
ὅργανώσεως νὰ κουθαλήσῃ μερικὰ ξύλα ἀπὸ φρά-
κτες. Ἐκεῖνος δυστροποῦσε καὶ ἐψιθύριζε κάτι

σὰν νὰ ἔφοβότανε τοὺς ντόπιους — καὶ τρόφιμα εὔ-
ρισκαν ἐκεῖ μὲ δυσκολία. Οἱ Ἀμφισσιῶτες δὲν θὰ
ἡτανε καὶ πολὺ εὔνοϊκοὶ γι' αὐτούς. Ἡ πόλις δὲν
εἶχε καμμιὰ κίνηση, μὲ τὰ μάγαζιὰ ὅλα κλειστά.
Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ηὕραμε κάτι σανίδια καὶ
διάφορα κλαδιὰ στὴν αὐλὴ γιὰ κάψιμο καὶ κατωρ-
θώσαμε νὰ ἀναφθῆ φωτιὰ καὶ νὰ ζεσταθοῦμε ἀρ-
κετά.

Κάποιος μᾶς εἶπε νὰ εἰδοποιήσωμε τὸν Ἐρυ-
θρὸ Σταυρό, τὴν ἐκεῖ ὁργάνωσι κυριῶν διὰ νὰ μᾶς
φέρουν σκεπάσματα καὶ φαγητό. Ἐπῆγε ἀμέσως
μικρὸς ἐλαστίης καὶ κατὰ τὸ θράδυ, παρὰ ὅλη τὴν
ραγδαία θροχή, μερικαὶ δεσποινίδες μᾶς ἔφεραν
ἀπὸ ὅλα. Μιὰ χύτρα καυτὸ γάλα, μπισκότα, παξι-
μάδια καὶ κεριά, σκεπάσματα ζεστὰ καὶ μαλακὰ
μαξιλάρια. Τὶς εύχαριστήσαμε, ὅπως εύχαριστεῖ ἔ-
νας πεινασμένος καὶ στερημένος ἄνθρωπος θερμά.
Μέσα στὴ ραγδαία θροχὴ πάλι.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγέμισε τὸ δωμάτιο ἀπὸ φυγά-
δες κουκουέδες μουσκεμμένους καὶ πεινασμένους
καὶ μᾶς ἐζήτησαν μερικοὶ ἀπὸ τὸ ζεστὸ γάλα.

Ἐδώσαμε μὲ κάποια δυσκολία ὅσο μπορέσαμε
ὅλιγώτερο. Ἐκοιμηθήκαμε σὲ μιὰ γωνιὰ ἀρκετὰ κα-
λὰ καὶ ἐφροντίσαμε νὰ στείλωμε ὅ,τι εἶχαμε ἐμπι-
στευθῆ ἀπὸ τὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ στὸν νεαρό. Ἀ-
φοῦ ἐκάμαμε στὸ πλυσταριὸ τοῦ ἴσογείου μιὰ πρό-
χειρη τουαλέττα, ἐφύγαμε ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα καὶ
μᾶς ὠδήγησαν στὸ Σερνικάκι, χωριό ἔνα τέταρτο

ύψηλότερα τῆς Ἀμφίσσης. Ἀπὸ τὸν κεντρικὸν θαυμάσιο δρόμο τοῦ ἑλαιῶνος ἔφθαναν μπουλούκια κουκουέδων ποὺ διηυθύνοντο ὅλοι πρὸς Βορρᾶν, Δωρίδα καὶ σύνορα.

ΣΕΡΝΙΚΑΚΙ

Ἐφθάσαμε μὲ μουλάρια στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ κάτω ἀπὸ μεγάλα πλατάνια. Ἀπὸ ἐκεῖ χαμηλότερα ξεπεζέψαμε στὸ σπίτι τῆς Βιολέττας Σκουρλέττου, εἶδος ὀγροικίας περιμανδρωμένης μὲ ὑψηλοὺς τοίχους καὶ μιὰ φαρδειὰ ξύλινη πόρτα διὰ νὰ εἰσέρχωνται καὶ φορτωμένην κάρρα ἢ τὰ ζῶα τους. Δίπλα ἔνα μεγάλο πλυσταριό. Ἀπέναντι θουστάσιο μὲ μερικὰ δωμάτια καὶ δεξιὰ τὸ σπίτι τους δίπατο. Ἀπὸ τὸ σπίτι δίπλα, χαμηλότερα, χωρισμένο τὸ κοτέτσι καὶ ὁ σταῦλος. Ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὸ ἀπαραίτητο, μὲ κίνδυνο νὰ δεχθῇ κανεὶς καμμιὰ κλωτσιὰ ξαφνικὴ ἀπὸ κανένα μουλάρι ἢ γαιδουράκι.

Ἡ Βιολέττα μᾶς δέχθηκε ψυχρὰ καὶ ἀρνήθηκε νὰ ἔμπουμε στὸ δεξιὸ δωμάτιο μὲ τὸ ἀναμμένο τζάκι, καὶ ἀρκετὰ ἀπότομα τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἀνεῳγμένε ἀπὸ μιὰ ξύλινη σκαλίτσα σὲ ἔνα πελώριο δωμάτιο μὲ παράθυρα, καὶ μπαλκόνια γύρω. Μοῦ ἔξήγησε ἡ Σκουρλέτου, ὅτι ὅταν τὸ χρειασθοῦν καὶ παντρευτῇ ἡ κόρη της, θὰ τὸ χωρίσουν μὲ τὴν διαίρεση τοῦ ισογείου σὲ δωμάτια. Σὲ πολλὰ μέρη, σὲ γωνιές, ἥτανε γιοῦκοι ὅπως λένε στὰ χωριά τὶς στοιβαγμένες κουβέρτες, ποὺ ἔτοιμάζουν γιὰ προικιά. Φαντὲς θαυμάσιες κουβέρτες πολύχρωμες ἀπὸ τὰ μαλλιὰ τῶν προθάτων τους.

Ἡ Σκουρλέτου ἦταν χήρα μὲ ἀρκετὰ ἀγόρια,

ἔνα κορίτσι, μαθήτρια ἀκόμη, τὴν Χρυσοῦλα καὶ
ἔνα θετὸ ἀγοράκι. Ἐφαίνετο πολὺ εὕπορο σπίτι.
Οπωσδήποτε παρὰ δλη τὴν κρύα ύποδοχή, ἔπειτα
ἀπὸ σχεδὸν μῆνα βρεθήκαμε σὲ πραγματικὸ σπί-
τι, ἐπιτεταγμένο μέν, ἀλλὰ διευθυνόμενο ἀπὸ σπι-
τονοικοκυρά μὲ τὴν οἰκογένειά της. Ἐκαθήσαμε
ἐπάνω σὲ μαλακὲς κουθέρτες ἀναπαυτικὰ σὲ μιὰ
γωνιὰ καὶ οἱ τρεῖς μας.

Στὴν ἀπέναντι ἄκρη ηὕραμε ἐγκατεστημένες
ἀρκετὲς οἰκογένειες φυγάδων καὶ ἑτοίμαζαν ἔνα
μεγάλο μακρὺ τραπέζι διὰ νὰ προγευματίσουν. Ἀ-
νεβοκατέβαιναν ἀπὸ τὴν κουζίνα καὶ ἔφερναν μαζὶ
μὲ τὴν Σκουρλέτου δ, τι τοὺς ἔχρειάζετο καὶ τὸ
μαγειρευμένο φαγῆτό τους. “Οταν ἐκάθησαν καὶ
τακτοποιήθησαν διὰ νὰ φάγουν, μᾶς ἔφερε ἡ
Σκουρλέτου μὲ σοθαρὸ πάντοτε τρόπο, ἔνα μεγά-
λο δίσκο ἀσημένιο μὲ ὠραῖα σερβιρισμένη φακή,
καλοθρασμένη, ἐληές, ψωμί, κρασὶ καὶ κονιάκ.

Ἐχαρήκαμε πολὺ καὶ δὲν ἀφήσαμε οὔτε ψί-
χουλο ἀπὸ τὰ ὠραιότατα αὐτά, ποὺ δὲν ἐπεριμέ-
ναμε. Ἀφοῦ ἐκοιμηθήκαμε μακαρίως τὶς μεσημε-
ριανὲς δρες, μᾶς ἐπλησίασαν μερικοὶ ἄνδρες ἀπὸ
τοὺς ἀπέναντι καὶ μοῦ εἰπαν, δτι ἦσαν ἐργάται τῶν
Λιπασμάτων Κανελλοπούλου, δτι θὰ ἔφευγαν τὴν
ἐπομένην διὰ τὰ σύνορα καὶ προσθέτω διὰ νὰ εύ-
ρουν τὸν Παράδεισο! Ἀπέφευγα νὰ ἀπαντῶ γιατί
ἔφαίνοντο πολὺ κακοὶ δλοι τους καὶ ἀπογοητευ-
μένοι, ποὺ δὲν ἄρπαξαν τὸ ἐργοσάτσιο, τὸ δημιούρ-

γημα μιᾶς ἔξαιρετικῆς διανοίας, ποὺ ἤτανε δ Ν. Κανελλόπουλος. "Οταν ἔφυγαν τὴν ὅλη ἡμέρα καὶ γνωρισθήκαμε καλά μὲ τὴν Σκουρλέτου, πρὶν φύγουν τῆς εἶπαν. Τί τοὺς τρέφεις αὐτούς, ἀφοῦ θὰ τοὺς σκοτώσουν παρακάτω .Πρὶν κοιμηθοῦμε ὅλη ἐκείνη τὴν πρώτη νύκτα κατεβήκαμε εἰς τὸν σταῦλο, ποὺ ἀνέφερα καὶ τὴν στιγμὴ ποὺ ἐπέστρεφα μοῦ εἶπε ἡ Σκουρλέτου κρυφά:

—Προσπάθησε νὰ μὲ ἀναγκάσουν νὰ σᾶς δεχθῶ κάτω στὸ τζάκι νὰ ζεσταθῆτε.

"Οταν ἀνεβήκαμε μὲ μεγάλη χαρὰ τὸ εἶπα στὴν Μομφεράτου καὶ Ζαχαριάδη.

Τὸ πρωῖ ἀφοῦ ἄδειασε δ τόπος ἀπὸ τοὺς ἔργατες τῶν Λιπασμάτων, εἶπα σὲ ἔνα νεαρὸ ἔλασίτη :

—Δὲν μπορεῖς νὰ καταφέρῃς τὴν Σκουρλέτου νὰ κατεβοῦμε νὰ ζεσταθοῦμε στὴ φωτιὰ κάτω στὸ δωμάτιό της; Τί σκληρὴ γυναῖκα ποὺ εἶναι! Κανεὶς ἔως τώρα δὲν μᾶς ἀρνήθηκε λίγη ζέστη.

Δὲν ἄργησε δ συναγωνιστής μας νὰ μᾶς φωνάξῃ νὰ κατεβοῦμε καὶ νὰ μὴ ξεκολλήσωμε πλέον ἀπὸ τὸ ίσόγειο ἔως ποὺ ἔφύγαμε ἀπὸ τὸ σπίτι της. Κάτω, ἀπέναντι στὸ οἰκογενειακὸ δωμάτιο τοῦ τζακιοῦ, ἤτανε ἡ σάλα καὶ ὅλα δυό. Παραπέρα μιὰ κουζινίτσα, δίπλα στὴν σκαλίτσα, συνεπλήρωνε τὸ ίσόγειο.

"Η Ζαχαριάδη ἔλαβε θέσι σὲ ἔνα σοφά. "Ητανε καταπτοημένη καὶ ἀμίλητη σὰν γερμανίδα, ποὺ οὔτε μὲ ἀγγλία μποροῦσε νὰ ἔχῃ φιλικὰ αἰσθήμα-

τα, ούτε μὲ ἐμένα θέθαισ. Ἀλλὰ ἡτανε εὔγενής καὶ ἔκαμε γιὰ μᾶς δ, τι ἔχρειάζετο διὰ νὰ θοηθήσῃ, ἔὰν παρουσιαζότανε περίστασις. Μὲ τὴν Μομφεράτου ἀνταλλάσσαμε λίγα λόγια. Εἶχε θαθύτατα τὸ αἰσθημα τοῦ καθήκοντος τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἀλλὰ ἔκει ἐπεριωρίζετο. Εἶχανε κλονισθῆ τὰ νεῦρα της καὶ ἔθυμωνε διαρκῶς ἐπειδή, ἔχανα τὸ τζαντάκι μου ἢ τὸ μπαστούνι μου. "Οταν ὅμως, ἔπρεπε νὰ μὲ θοηθήσῃ, δὲν ἔλειψε ποτὲ νὰ τὸ κάμη.

Στὸ δωμάτιο ἡτανε καὶ ἔνα μεγάλο κρεβάτι. Ἐκοιμότανε ἡ Βιολέττα μὲ τὸν μικρὸ θετό της ἀγόρι. "Εθγαζε ἀπλῶς μόνο τὰ παπούτσια του καὶ κοιμότανε ντυμένος πάντοτε. Τὸν χειμῶνα δπέφευγαν νὰ πλυθοῦνε διὰ τὰ κρυολογήματα! Ἀποροῦσε, πῶς κάθε πρωΐ ζητοῦσα ζεστὸ νερὸ καὶ ἔνα μπανάκι στὴν κουζίνα, ὅπως καὶ αἱ δυὸ σύντροφοί μου.

Τὴν νύκτα τῆς ἴδιας ἡμέρας προσποιήθηκε, δτι προτιμᾶ νὰ κοιμηθοῦμε κάτω, μιᾶς καὶ θρισκόμεθα ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ τζάκι. Μᾶς ἔστρωσε στὴ σάλα δ, τι εἶχε καλύτερο. Μιὰ κονσόλα μὲ μεγάλο καθρέπτη, δπου καὶ εῖδαμε τὸ πρόσωπό μας, ἔνα σωρὸ κατάλευκα μαλλιά, μὲ μερικὰ καθίσματα. Ἐμεῖς ἔκοιμηθήκαμε κατὰ σειρὰ κατὰ γῆς σὲ μαλακὰ στρώματα. Πολὺ πρωΐ μᾶς ἔφερνε πρὶν σηκωθοῦμε κονιάκ, αύγα, γάλα καὶ τσάι μὲ ἄφθονη ζάχαρη. Ἐκτὸς αὐτὰ τὸ μεσημέρι καὶ τὸ θρά-

δυ, δταν ἔφώναζε στὴν κουζίνα τοὺς ἐλασίτες νὰ φάγουν ἀπὸ ἔνα πιάτο ὅσπρια ἢ ἄλλο μαγειρευμένο κρέας μὲ χόρτα, ἐμᾶς μᾶς ἐπρόσφερε πουλερικά, τραχανᾶ, τὶς ντόπιες θαυμάσιες ἐληές, τυριὰ καὶ φρόῦτα ποὺ ἀντήλλασσε μὲ στάρι τῆς.

Τὸ Θράδυ ἥρχοντο ἐλασίτες καὶ ἐκάθηντο στὸ τζάκι ἀρκετὲς ὕρες καὶ ἀργά. "Ἐνα Θράδυ, Θρέθηκε ἔνας νέος ἐλασίτης ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι μόνος μαζί μου γιὰ μιὰ στιγμὴ μὲ πολὺ πυρετό.

"Η Μομφεράτου καὶ Ζαχαριάδη θὰ εῖχανε κοιμηθῆ στὸ σαλόνι. "Η Σκουρλέτου μὲ τὴν κόρη τῆς Χρυσούλα συμμάζευαν τὴν κουζίνα. Πιάσε τὸ μέτωπό μου, μοῦ εἶπε. Είμαι πολὺ ἄρρωστος. Θυμᾶμαι τὸ σπίτι μου. Θυμᾶμαι τὴν μάνα μου καὶ τὸν πατέρα μου καὶ τὰ μπορμπούνια κρεμασμένα πάνω ἀπὸ τὸ τζάκι μας. Δὲν τοὺς ἀκουσα νὰ μείνω κοντά τους. "Ἐνας μικρὸς ποὺ μᾶς ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὸ Σοῦρπι κοιμότανε μαζί μας μέσα στὸ δωμάτιο. Φαινότανε ἥρεμο παιδί καὶ μᾶς συμπαθοῦσε.

"Εμείναμε περίπου μιὰ ἑβδομάδα στῶν Σκουρλέτου. "Η Χρυσούλα μᾶς εἶχε πλέξει ἐν τῷ μεταξὺ μάλλινα σοσόνια. Μᾶς ἔντυσαν μὲ πλεκτὰ κομπιναῖζὸν θερμότατα. "Εξαιρετικῶς ἡ Χρυσούλα θρισκότανε σπίτι της, ἔμενε στὴν Ἰτέα σὲ συγγενεῖς γιὰ νὰ πηγαίνῃ στὸ σχολεῖο. "Η Μομφεράτου ἐδανείσθηκε καὶ μιὰ κουβέρτα. Θὰ τὴν ἐπλήρωνε ἐὰν ἔγυριζέ ποτε ἀπὸ τὴν δμηρία.

Εἶμεθα καθ' ὅλα ἔτοιμες καὶ ἀρκετὰ ξεκού-

ραστες, ὅταν ἔνα πρω̄ī μᾶς ξεσήκωσαν γιὰ προώθησι. Ἀποχειρετισθήκαμε θερμά μὲ τὶς εὔχες δλης τῆς οἰκογενείας γρήγορα νὰ ξανασυναντηθοῦμε. Ἀνεβήκαμε σὲ τρία μουλάρια, ποὺ μᾶς περίμεναν μέσα στὴν αὐλή, μὲ τοὺς ντόπιους ἀγωγιάτες καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀνεβαίνωμε ἀπὸ μονοπάτι τοῦ θουνοῦ, ποὺ ἀρχίζει ἀμέσως ἀπὸ τὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὴν Ἁγία Εύφημία. Μὲ δυσκολία ἐκρατιόμουν ἐπάνω στὸ μουλάρι. Τόσο δύσθατο καὶ ἀπότομο ἦταν τὸ θουνό! Γεμάτο θραχάκια. Τὰ μουλάρια γλυστροῦσαν, ἐπειδὴ σ' αὐτὰ τὰ μέρη πεταλώνουν τὰ ζῶα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νησιά, ποὺ συνηθίζουν ἀπὸ πολὺ νέα νὰ σκληραίνουν τὰ νύχια τους καὶ θαδίζουν σταθερώτερα.

Μιὰ γυναικα ἀπὸ τὸ Σερνικάκι μᾶς ἀκολούθησε πεζῇ. Ἐπήγαινε στὴν Ἁγία Εύφημία, ποὺ ἐώρταζε ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἀκριθῶς ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Δὲν ἀργήσαμε νὰ θρεθοῦμε σὲ δροπέδιο ἐκτεταμένο μὲ καλλιεργημένους ἀγρούς. Πολλοὶ ἐλασίτες μᾶς προσπερνοῦσαν, ἐτρέποντο πάντοτε πρὸς Βορρᾶν διὰ τὰ σύνορα. Λησμονῶ τί ὥρα ἐφθάσαμε στὴν Ἁγία Εύφημία. Πάντως πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι.

Τὸ θέαμα ἦταν καταθλιπτικό, παντοῦ ἐρείπια. Ἀπὸ τὰ ὡραῖα πολύχρωμα σπίτια ποὺ συνηθίζονται σὲ δλα αὐτὰ τὰ θαρεινὰ χωριά, οὕτε ἔνα δὲν ὑπῆρχε δρθό. Ἐφαίνοντο μόνο τὰ χωρίσματα. Τὰ τζάμια τους μεγάλα καὶ ἐφατναζόμουν τὸ σκόρ-

πισμα τόσων οίκογενειῶν. Μόνον ἡ ἐκκλησία καὶ καμμιὰ ἀποθήκη ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ καμιόνια στὴν μεγάλη πλατεῖα μὲ πυρομαχικὰ γεμάτα. Ἐπροχωρήσαμε μεταξὺ τῶν ἔρειπίων καὶ ἐπήραμε τὸν δημόσιο δρόμο. Ἐκεῖ ἦσαν δυὸς καμένα αὐτοκίνητα καὶ οἱ ἐλασίτες μᾶς διηγήθηκαν, ὅτι ἐκεῖνοι τὰ ἔκαψαν καὶ οἱ Γερμανοὶ γιὰ ἀντίοινα κατέστρεψαν δλόκληρη τὴν Ἀγία Εύφημία μὲ πετρέλαιο, βάζοντας φωτιά. Αὐτὰ τὰ ἐλεγαν ἀπαθέστατοι, γελῶντες.

Ἐκαμε τσουχτερὸ κρύο καὶ αἰσθανόμεθα παγωμένες ἐπάνω στὰ μουλάρια, ὅσο ἀνεβαίναμε ύψηλότερα. Δὲν εἶχαμε προχωρήσει περισσότερο ἀπὸ ὥρα δπου ἔφθασαν τὰ καμιόνια μὲ τὰ πυρομαχικὰ καὶ ἐπειδὴ ἐπέμεναν οἱ ἀγωγιάτες νὰ γυρίσουν στὸ χωριό τους, μᾶς ἀνέβασαν σὲ ἓνα καμιόνι μὲ τὰ πυρομαχικά, κασόνια σιδερένια.

Καθήσαμε κάτω ἀπὸ τὴν κουκούλα καὶ τὰ ζῶα ἐπέστρεψαν στὸ Σερνικάκι. Ἐφοβούμεθα διαρκῶς μὴν τιναχθοῦμε στὸν ἀέρα καὶ τοὺς ἐμποδίζαμε, μὲ τὴν Μομφεράτου μαζί, ὅταν ἐπέμενεαν νὰ καπνίσουν. Περάσαμε ἀρκετὰ χωριά, χαμηλότερα ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ φάνηκε καὶ τὸ Γαλαξίδι ἀπὸ μακριά. Ἐφθάσαμε ἔως τὸ θουνό, ποὺ ἀκριθῶς θρίσκεται ἡ Μπλέσσα ἢ Ἀμυγδαλιά. Ἐπάνω στὴν καμπὴ τῆς δημοσιᾶς κατεβήκαμε ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τὸ καμιόνι μὲ δυό, τρεῖς ἐλασίτες φύλακας καὶ ὁδηγοὺς γιὰ νὰ ἀναρριχηθοῦμε δλο ἐκεῖνο τὸ θου-

νὸ καὶ νὰ κατεθοῦμε στὴν ὅπισθεν εύρισκομένη Μπλέσσα, στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως.

’Ανεθαίναμε μὲ μεγάλο κόπο καὶ οἱ τρεῖς. Μᾶς ἄφηνε δὲ φύλακάς μας νὰ καθήσωμε κάθε τόσο νὰ ξεκουραζόμεθα σὲ κανένα θραχάκι. Τὴν Ζαχαριάδη τὴν βοηθοῦσε περισσότερο. Μὲ τὰ γοβάκια τῆς ἦτανε πολὺ δύσκολο νὰ προχωρῇ καὶ μετὰ τὶς τριάντα δύο ὕρες δρόμο ποὺ εἶχε κάμει ώς τὴν ’Αράχωβα. ’Ενῶ ἡ Μομφεράτου μετὰ τὰ Κρώρα εἶχε ξεκουρασθῆ ἀρκετά. ”Οταν φθάσαμε ἐντελῶς κάτω ἀπὸ τὸ θουνὸ ηὔραμε διάφορα νερά ἀπὸ ρυάκια καὶ ριχὰ ποταμάκια καὶ ἔπρεπε νὰ πατοῦμε ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα διὰ νὰ μὴ θρέξωμε τὰ πόδια μας.

Τὸ πρῶτο σπίτι ποὺ συναντήσαμε μονόροφο μὲ χαγιάτι, ἥτανε ἐγκατεστημένος δὲ στρατοπεδάρχης Βλαχάθας σὲ δυὸ δωμάτια. Στὸν ἐξώστη συναντήσαμε τὴν ”Ολγα καὶ τὴν ’Ελένη νὰ πλένουν τὶς φανέλλες του. ’Εμπήκαμε στὸ γραφεῖο καὶ καθίσαμε παράμερα σὲ καρέκλες. ’Ο συνοδός μας ἐπλησίασε στὸ γραφεῖο καὶ μᾶς παρέδιδε. ’Εμουρμούρησα ἐκείνη τὴ στιγμή, δτὶ σὰν νὰ παρέδιδε δὲ ἔνας τὸν ἄλλον κάθε φορὰ τίποτε ύποζύγια. Τοὺς φάνηκε φαίνεται πολὺ ἀστεῖο καὶ γέλασσαν.

’Αμέσως ἔφθασε ἡ εἰδησὶς μεταξὺ τῶν δμήρων καὶ δταν ἐξήλθαμε εἶχαν μαζευθῆ ἀρκετοὶ καὶ περίμεναν νὰ ἴδουν ποῖοι εἴμεθα οἱ νέοι ἀφιχθέντες. Μόλις μὲ εἶδε δὲ οἱ Μπάμπης ’Αλεθιζάτος, μὲ δέχθη-

κε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ ἐφίλησε σὰν νὰ
ἔθλεπε τοὺς δικούς του. Προσπάθησε νὰ πᾶμε ἐκεῖ
ποὺ ἔμειναν στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ χωριοῦ πολλοὶ
μαζί, ἀλλὰ ἐπήγαμε κατ’ εὐθεῖαν στὸ κέντρον τοῦ
χωριοῦ, ποὺ μᾶς προώριζαν, στὸ μαγαζὶ τοῦ Θεο-
δώρου Μανέττα κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι του. Στὸ δι-
πλανὸν μαγαζὶ ἔμεναν ἔλασίτες, ἡτανε ἡ τιμητικὴ
φρουρά μας! "Ολα τὰ περισσότερα σπίτια ὀλόγυ-
ρα ἡτανε ἔρειπωμένα ἡ ἐντελῶς γκρεμισμένα.

Εἰς τὸ μαγαζὶ ηὔραμε τὴν κ. Ἀγγέλου Κορυ-
ζῆ πολὺ ἔξηντλημένη καὶ φοθερὸ βήχα. Τὰ πό-
δια της τυλιγμένα σὲ μπαμπάκι, μὲ κουρέλια. "Ε-
φθανε ἐκεῖ μὲ τὴν μεγάλη φάλαγγα καὶ ἐκείνη.
Μὲ δλο ποὺ δὲν ἔφταιξαμε ἔμεῖς, ἔδειχνε πολὺ δυ-
σαρέσκεια ποὺ τὴν κατέθασαν μαζί μας ἀπὸ μιὰ
καλυτέρα τακτοποίησι σὲ καλὸ σπίτι κοντὰ στὸν
συνοικισμὸν τῶν περισσοτέρων ὁμήρων. Εἶχε πολὺ¹
δίκαιο γιατί τὸ μαγαζὶ τοῦ Μανέττα ἡτανε πολὺ²
στραμμένο, μὲ μερικὰ τσουβάλια ἀκόμη, μεγάλα³
ράφια, ντουλάπια στὸ βάθος ἀνοικτά, πελώριες
κασόνες ἐπάνω στὶς ὅποιες ἐκάθηντο διάφοροι κρα-
τούμενοι. Τέσσαρες Κύπριοι μὲ τὴν γυναικὰ τοῦ
ἐνός, φαίνεται τῆς ἀγγλικῆς ὑπηρεσίας, κατάσκο-
ποι. Αὗτοὶ οἱ ἴδιοι ἡσαν στὰς Θήβας στὴν πολιτο-
φυλακή, δταν εύρεθηκα ἐκεῖ καὶ ἄκουσαν ὅ,τι εἴ-
πα ἀπὸ ἔνα παράθυρο τοῦ διαδρόμου.

"Απὸ τὸ ἴδιο βράδυ καὶ ὅσο ἔμείναμε στὸ μα-
γαζὶ ἔκοιμώμεθα καὶ οἱ τέσσερις στὸ πάτωμα κα-

τὰ σειρὰ καὶ ἐσκεπαζόμεθα μὲ τὶς ἵδιες κουβέρτες, δσες εἶχαμε πλέον. Ἡ κ. Κορυζῆ δὲν ἐκοιμότανε ἀπὸ τὸν θῆχα. Ἡ Μομφεράτου ἐκνευρισμένη, ὅταν εὕρισκε σιγάρα ἐκάπνιζε πολὺ καὶ συνεχῶς. Μὲ τυραννούσε πάντοτε τὸ ζήτημα τῆς ἔξόδου νύκτα, μέσα στὶς λάσπες, στὴν παγωνιὰ καὶ τὸ χιόνι. Κατέβαινα τὴν ξύλινη σκαλίτσα τοῦ ἐξώστου. Ἀπό τὸ ἀπότομο ἀδυνάτισμα εἶχα πάθη κάποτε χαλάρωσι στομαχική.

Τὴν δεύτερη ἡμέρα τὸ πρω̄τη μὲ ἐπεσκέφθη ὁ Στρατηγὸς Παπαδήμας καὶ Θεόδωρος Ἀγγελόπουλος καὶ οἱ δυὸς πολὺ τακτικοὶ στὴν ἐμφάνισί τους. Μοῦ ἐφάνηκε τόσο ἀστεῖο νὰ τοὺς δεχθῶ σὲ ἔνα παληομπακάλικο, ἐπάνω σὲ πάγκους, μὲ ἀρκετὴ ἐπισημότητα. Τοὺς ἄφηναν νὰ τριγυρίζουν σὲ ὅλο τὸ χωριὸ ἐλευθέρους. Ἡλθε καὶ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος μὲ τὸν παπᾶ καὶ μερικοὺς ἄλλους, καὶ μᾶς ἐμοίρασαν ψωμί.

Τὸν Λαμπρόπουλο τὸν ἐφιλοξένησε ὁ παπᾶς καὶ τοῦ ἕκαμπν μεγάλας περιποιήσεις. "Ολοι τους οἱ ἀντικαπιταλισταί. Οἱ δεκαοκτὼ ἄλλοι ἥσαν φυλακισμένοι σὲ μιὰ ἀποθήκη καὶ τοὺς ἄφηναν νηστικοὺς σχεδὸν ἐντελῶς.

Στὸ διάστημα ποὺ ἐμείναμε στὸ μαγαζί, ἀνέβαινα μὲ ἄδεια τῶν ἐλασιτῶν σπίτι τοῦ Μανέττα καὶ μᾶς ἐπρόσφεραν δ, τι εἶχανε καλύτερο καὶ ἀπὸ τὸν σπιτικόν τους τραχανᾶ, στὸ οἰκογενεικὸ δωμάτιο, μὲ τὸ τζάκι, ὅπου καὶ ἐκοιμούντο τὴ νύκτα

καταγῆς. Ἡθέλησαν νὰ μὲ κρατήσουν καὶ ἐμένα ἔκει, ἀλλὰ δὲν μοῦ τὸ ἐπέτρεψαν οἱ φύλακες. Ἡ Μανέττα ἤτανε νέα γυναῖκα, ὅμορφη, πολὺ συμπαθητικὴ μὲ ἀρκετὰ ἀγόρια, — ἔναν, τὸν μικρότερο, πέντε ἑτῶν περίπου. "Οταν μὲ συνήντησαν οἱ δυὸ μεγαλύτεροι στὰς Ἀθήνας, μοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι ἀπέκτησε καὶ ἄλλο μικρό. Ὁ μικρότερος ἤτανε ὁ Θύμιος ἔνας παμπόνηρος, γιατί ὅταν ἔθλεπε ἐλασίτη καὶ τὸν ρωτοῦσε τί εἶναι αὐτός, ἔλεγε:

—'Ελασίτς. Καὶ οἱ ὅμηροι.

—Σαρανταδιότς ἀπαντοῦσε — τοῦ Ψαρροῦ — ποτὲ δὲν ἐλάθευε. Οἱ Μανέττα γηροκομοῦσαν καὶ τὸν θεῖο τους συνταγματάρχη Παπακωνσταντίνου φανατικὸ Μεταξικό. Καθότανε σὲ μιὰ πολυθρόνα στὸ δωμάτιό του καὶ ἐπῆγα νὰ τοῦ μιλήσω.

Μιὰ ἡμέρα ἐδιάθασαν δλα τὰ δνόματα ἀπὸ τὴν μεγάλη φάλαγγα, ποὺ ἀπελύοντο καὶ τῆς κ. Κορυζῆ. Τὸν Θ. Ἀγγελόπουλο τὸν ἀφῆκαν ἐλεύθερο ἐπίσης, ἀλλὰ ὅχι τὸν Στρατηγὸ Παπαδήμα καὶ ἀρκετοὺς ἀπὸ τὸν συνοικισμό. Τοὺς δεκαοκτὼ ἀγγλους τοὺς ἔστειλαν ἔκει, ὅπως καὶ ἐμᾶς. "Ετσι συγκεντρωθήκαμε σ' αὐτὸ τὸ σπίτι δσοι δὲν ἐφύγαμε μὲ τὴν φάλαγγα. Ἐκεῖ ηὔραμε καὶ τοὺς Ἀντωνιάδη. Εἴμεθα τόσοι, ὥστε δύσκολα ἔχωρούσαμε ἄν καὶ αὐτὸ τὸ δωμάτιο ἤτανε πολὺ μεγάλο — ἥτο δλόκληρος ὅροφος — μὲ ἔναν ξύλινο ἔξωστη.

Ἡ Μπλέσσα βρίσκεται σὲ λεκάνη μὲ γύρω 6ουνά. Βρέχει πολὺ καὶ ραγδαῖα. Τὰ κεραμίδια ἥσαν

άραια καὶ ποῦ καὶ ποῦ ραντιζόμεθα. Τὴν ἡμέρα μᾶς ἀφηναν νὰ γυρίζωμε ἐλεύθερες καὶ ἐπισκεφθήκαμε πολλοὺς πρὶν φύγουν. Μετὰ μᾶς περιώρισαν καὶ κατεβαίναμε μόνον στὴν αὐλή. Οἱ "Αγγλοι ὅλοι ἥσαν σὰν σκτελετοὶ καὶ οἱ περισσότεροι ὑπέφεραν ἀπὸ δυσεντερία.

'Η Μομφεράτου ἀνέλαβε νὰ τοὺς περιποιηθῇ καὶ Θοηθούσαμε νὰ ἔτοιμάζωμε τὸ φαγητό τους, τὸ ὅποιο ἐψήνετο στὸ τζάκι. Κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς μὲ ἐγνώριζε ἀπὸ τὴν Κηφισσιά, ὅπως εἶπε στὴν Μομφεράτου. "Ητανε πάντοτε περιποιητικὴ μὲ ὅλους καὶ μιὰ ἡμέρα κατέβηκε νὰ πλύνῃ καὶ τὴν φανέλλα τοῦ καθηγητοῦ Θεοφανοπούλου, ὁ ὅποιος ἦτο πολὺ ἡλικιωμένος καὶ ἄρρωστος, μὲ δόλο ποὺ ἔθηχε διαρκῶς καὶ εἶχε ἀδυνατίσει ὑπερβολικά καὶ ἐκεῖνος.

Μιὰν ἡμέρα, δὲν ξεύρω γιατί, μᾶς ἄλλαξαν σπίτι καὶ ἀνεβήκαμε σὲ ἔνα λόφο σὲ σπιτάκι ποὺ ἔμενε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Βλαχάρα. Πάντοτε μὲ τὴν Μομφεράτου, τὴν Ζαχαριάδη καὶ ἔγω. 'Εκεῖ ἥσαν καὶ οἱ τρεῖς Κυπραῖοι. 'Ο ὑπασπιστὴς εἶχε καὶ τὴν γυναῖκα του, ὅπως ἔλεγαν καὶ ἔμεναν σὲ ἔνα ἀπὸ τὰ δύο δωμάτια. Τὸ δικό τους μὲ τζάκι. 'Η γυναικα διαρκῶς ἔργαζότανε, ἔμαγείρευε, ἔπλενε, ὅπως ἡ "Ολγα καὶ ἡ "Ελένη, καὶ ἐγνωρίζοντο, διότι ἀνέβηκαν ἔνα ἀπόγευμα νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν. 'Εμιλήσαμε καὶ ἔμεις μαζί τους φιλικά. Τὸ ζεῦγος τοῦ ἐπιτελάρχου μᾶς ἐπεριποιεῖτο καὶ μᾶς θοηθούσε

ἡ συναγωνίστρια ζεσταίνουσα νερὸ διὰ νὰ κάμω-
με τὴν τουαλέττα μας σὲ μιὰ σκάφη ποὺ εἶχε, καὶ
μὲ σαπούνι μάλιστα. Ἀλλὰ φορούσαμε πάντοτε τὰ
ἴδια ἐσώρρουχα καὶ τὸ πλεκτὸ COMBINAISON τῆς
Σκουρλέτου.

Ἐπειδὴ πάντοτε τὰ λοιπὰ ἐσωτερικὰ ἦσαν με-
ταξωτὰ δὲν ἴκανοποιοῦσαν τὰς δρέξεις τῶν ζωϋ-
φίων, ποὺ προτιμοῦν τὸ μαλλὶ καὶ ἀντιπαθοῦν τὸ
μετάξι. "Ετσι ἐνεφανίζοντο ἐπάνω στὸ ἐπανωφόρι
μου καὶ μάλιστα εἰς τὴν μπορντούρα τῶν λούτρ. Εἰ-
ναι καταπληκτικὸ πῶς συνηθίζει κανεὶς σὲ ὅλα καὶ
κατωρθώσαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Λησμονεῖ κανεὶς ὅτι
ὅ κοριὸς ἥτανε ἡ μάστιξ τῶν ζεστῶν μηνῶν ἐκτὸς
ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ ξενοδοχεῖα καὶ
ἀκόμη στὸ ὑπαιθρο σὲ κορμοὺς δένδρων. Μόλα
ταῦτα ἀρκοῦσε λίγο σουμπλιμὲ διὰ νὰ τοὺς ἔξων-
τώνη κανεὶς καὶ τότε. Ἀλλὰ δὲν ἐγίνετο καμμιὰ
προσπάθεια φαίνεται.

Μιὰ νύκτα παρουσιάσθηκε μπροστά μας μιὰ
διπτασία εἰς τὸν ὑπνον μας, ἥτανε σκοτεινή καὶ ʙρο-
χερή αὐτὴ ἡ νύκτα καὶ δπως ἀνοίξαμε τὰ μάτια
μας ἀναγνωρίσαμε τὴν κ. Ἀδοσίδη μὲ τὴν λευκή
της περιβολὴ νοσοκόμου καὶ τὴν BLEU μακρυὰ
μπέρτα. "Ηρχετο νὰ συνοδεύσῃ τοὺς δεκαοκτώ "Αγ-
γλους οἱ ὄποιοι ἀντηλλάγησαν μὲ αἰχμαλώτους ἐ-
λασιτῶν.

Τοὺς ἐνοσήλευσε ριζικῶς μὲ ἀπολύμανσι, μπά-
νιο καὶ τοὺς ἔντυσε μὲ καινούργιες στολές καὶ ἀρ-

Θύλες. 'Ο συνοικισμός τὴν πληριφόρησε, ποὺ έύρισκόμεθα καὶ ἥλθε στὸ σπιτάκι ἐκείνη τὴν ὥρα, νὰ μᾶς ἵδῃ καὶ νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀρκετὰ τρόφιμα καὶ ρουχισμό. Μᾶς εἶπε, ὅτι θὰ εἰδοποιοῦσε στὴν "Αμφισσα" ὅτι εύρισκόμεθα στὸ στρατόπεδο τῆς Ἀμυγδαλιᾶς. Μαζί μὲ τοὺς "Αγγλους" ἔφυγαν καὶ οἱ Κύπριοι καὶ τότε ἐμᾶς μᾶς ξανακατέθασαν μὲ δλους δόσους ἔμενων στὸν συνοικισμὸν πλέον. 'Ο ύπασπιστῆς καὶ ἡ γυναικα του μᾶς ἐμοιράσθησαν τὰ ἀγαθὰ τῆς κ. Ἀδοσίδη καὶ ἐμεῖς θέθαια τοὺς τὰ ἐδώσαμε ἀναγκαστικῶς.

"Εκλεψαν καὶ ἀπὸ τὶς ἀρβύλες τῶν "Αγγλων καὶ πολλὲς εύρεθησαν παράταιρες, ὅταν τὶς φέρανε στὸ σπιτάκι, ποὺ ἔμέναμε.

Λησμονῶ ὅτι, πρὶν κατεθοῦμε μὲ δλους μαζί, ἔνα ἀπόγευμα ἥλθε ὁ Σουηδὸς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἡ γυναικα του (ἡ Καραϊσκάκη), ὁ καπετάν 'Ορέστης μαζί τους. 'Ο όποιος μόλις ἤκουσε Μεταξᾶ, μὲ ἔχαιρέτησε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε:

—Τί κάνεις κυρία Λέλα! Ἡ Καραϊσκάκη μοῦ εἶπε ὅτι προσπαθοῦν νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν καὶ ἥτανε δυσκολώτατο. Ἐρώτησαν τὸν καπετάν 'Ορέστη ὡς τί μᾶς κρατοῦν καὶ ἀπήντησε, ὅτι γίνεται συμβούλιο στὸ Γαλαξίδι, γιὰ νὰ μᾶς ἀπολύσουν. Καὶ ἔλπιζει πολύ, νὰ τὸ κάμουν. Καὶ ἀπῆλθαν. Ἀλλὰ ἐμεῖς πλέον εἴχαμε μιὰ μεγάλη ἔλπιδα, ὅτι θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ φύγωμε.

Αὐτὲς οἱ στιγμὲς δὲν περιγράφονται. Κατεθή-

καμεῖσσως καὶ τὸ ἕδιο θράδυ μαζί μὲ τοὺς συνομήρους μας, οἱ δποῖοι πολὺ ἀλτρουΐστικὰ καταχάρηκαν διὰ τὰ νέα μας. Ἰδίως δὲ Ἀλεσθιζάτος, δὲ δποῖος μοῦ ἔδιδε ἀπὸ δὲ τοῦ ἔφερναν πολλοὶ ἀγρόται. Τὰ ἔμοιράζετο μαζί μου.

Μετὰ δυὸς τρεῖς ἡμέρες, νύκτα, μᾶς ἐδιάβασαν τὰ δνόμοια μας. Καὶ αὐτὸς ἐσήμαινε ἀναχώρηση. Τὴν ἐπαύριο παρουσιάσθηκε δὲ Βλαχάθας καὶ μᾶς ἀνήγγειλε ὅτι εἴμεθα τελείως ἐλεύθεραι, νὰ ἑτοιμασθοῦμε καὶ νὰ περάσωμε ἀπὸ τὴν πολιτοφυλακὴν καὶ μαζί μὲ τὸν καθηγητὴν Θεοφανόπουλο.

Δὲν περιμέναμε οὔτε στιγμή. Ἀμέσως ἑτοιμασθήκαμε δπῶς - δπῶς καὶ ἀφοῦ ἀποχαιρετισθήκαμε μὲ πολλὴ λύπη καὶ ύποσχέσεις νὰ φροντίσωμε διὰ τοὺς συνομήρους μας, ἀμέσως ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Τὴν Ζαχαριάδη τὴν ἐκράτησαν καὶ ἀρρώστησε σοθαρά μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας. Καὶ οἱ Ἀντωνιάδη ἔμειναν ἀπελπισμένοι, ἀλλὰ ἐσώθηκαν καὶ ἐπέστρεψαν. "Οπως ἐπηγαίναμε στὴν πολιτοφυλακὴν δὲ Θεοφανόπουλος ὠλόλυζε ἀκολουθῶντας, δτι μᾶς πήγαιναν πρὸς ἐκτέλεση καὶ ἐθύμωσα μαζί του, διὰ νὰ παύσῃ νὰ μᾶς χαλᾶ τὴν μεγάλη μας εύτυχία. "Επαυσε καὶ ἀκολούθησε ἔως ποὺ ἐφθάσαμε σιωπηλά.

Ο Βλαχάθας μᾶς δέχθηκε στὸ γραφεῖο του καὶ μοῦ ἐζήτησε νὰ τὸν συγχωρήσω. Ο Μῆτσος ποὺ ἔδωσε ἔνα σημείωμα διὰ τὸ Μούλκι ὅταν θὰ περνούσαμε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸ ἐπῆρα μὲ τὴν ύπόσχεση νὰ τὸ

δώσω. Περιμέναμε ἀρκετή ὥρα στὸ διπλανὸ δωμάτιο, καὶ ἔφθασσαν δυὸ μουλάρια μὲ τὸν Μανέττα, δόποῖος ἦτο τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἔως τὸν δημόσιο δρόμο, κάτω ἀπὸ τὸ Λιθανοχώρι — ἀπὸ τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τῆς ἀφίξεώς μας.

Πρὶν φύγωμε περάσαμε ἀπὸ τὸ σπίτι Μανέττα καὶ μᾶς ἐπερίμεναν ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσουν. Τοὺς εὐχαριστήσαμε θερμότατα γιὰ τὴν φιλοξεινία τους καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ποὺ μᾶς ἔδειξαν. 'Ο Θύμιος ἐντονώτερα ἀπὸ ποτὲ μᾶς εἶπε, ὅτι ἤτανε «σαρανταρίτσα» (ψαρός). "Οπως ἤμουν ἀνεβασμένη στὸ μουλάρι, ἀπέναντι στὸ μαγαζί τοῦ Μανέττα, ἔνας στρατιωτικὸς ίστρός ἐλασιτῶν μοῦ ἔδωσε τέσσερα καρνὲ τοῦ ἡμερολογίου μου.

"Εμεινα μὲ τὸ στόμα ἀνοικτό.

— Ποῦ τὰ βρήκατε αὐτά; τὸν ἔρωτησα.

— Ἀπὸ τὸ σπίτι σας τὰ ἐπήρανε, μοῦ ἀπάντησε. Οἱ ἐλασῖτες δὲν ἐπήρανε ἀπὸ τὸ σπίτι Κηφισσιάς, παρὰ μόνο ἔγγραφα καὶ ὅτι γραπτὸ ηὗραν. "Ο, τι ἐλεηλατήθη ἤτανε ἀπὸ ντόπιους διαφόρους, ὅταν ἐγκατελείφθη τὸ σπίτι ἀπὸ νοσοκομεῖο τῶν συναγωνιστῶν. Βιθλία ἔλειψαν ἀπὸ καλύτερο κόσμο, ποὺ μπαίνθηγαινε. Εύτυχῶς ποὺ εἶχε γυρίσει δὲ Εὔγενιος ἀρχάς Ιανουαρίου καὶ ἐκλείδωσε γερὰ καὶ μὲ μοχλοὺς τὶς πόρτες.

Μόλις ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν Μπλέσσα ἀκούσαμε κανονιὲς πίσω μας καὶ δὲν ἔξηγήσαμε ποτὲ τί ἤτανε, διὰ νὰ μᾶς τρομάξουν ἢ νὰ μᾶς προπέμψουν.

’Αντικρύσαμε μετά δλίγη ώρα τὸ Λιθανοχώρι — καὶ στὸ δρόμο ἔνα αὐτοκίνητο καὶ ἔνα καμιόνι, ποὺ μᾶς περίμεναν. ”Ηταν οἱ Lamber καὶ ὁ νέος ’Αδοσίδης. ’Εχαιρετήσαμε τοὺς Lamber καὶ ἐμείναμε στὸ αὐτοκίνητό τους ἔως ὅτου ἀνεθήκαμε στὸ καμιόνι ἐμπρός, κοντά στὸν ’Αδοσίδη. ’Ο καθηγ. Θεοφανόπουλος ξαπλώθηκε στὸ πίσω μέρος.

Πάντοτε μοῦ μένουν ζωντανές ἐκεῖνες οἱ πρῶτες στιγμές, μὲ τὸ αἰσθῆμα τῆς ἐλευθερίας. Αύτὴ ἡ μεγάλη χαρὰ ἀξιζε γιὰ ὅ,τι ἐτραβήξαμε. Τὸ παραμικρὸ μᾶς ἥτανε μεγάλη ἀπόλαυσις.

’Η Μομφεράτου ἐπεινοῦσε πολὺ καὶ ἐζήτησε νὰ φάγῃ καὶ ἀμέσως δ ’Αδοσίδης ἐπρόσφερε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐγγλέζικα, Κορνμπίφ, θούρο, τυρί, μπισκόττα καὶ σοκολάτα. Πολλοὶ ἐλασῖτες ἔγνεφαν τοῦ ’Αδοσίδη νὰ σταθῇ νὰ τοὺς πάρῃ, ἀλλὰ οὔτε τοὺς πρόσεχε. ”Ἐφευγε μὲ μεγάλη ταχύτητα πρὸς ”Αμφισσαν.

Κατ’ εύθειαν διὰ τὴν ’Αρχιεπισκοπή. ’Ο Δεσπότης ἐλειπε καὶ μᾶς ἐδέχθησαν συγγενεῖς του. ’Εσιγυρισθήκαμε κάπως καὶ ἐπλυθήκαμε μὲ σωστὴ τουαλέττα, σὲ λουτρό, καὶ μᾶς ἔδωσαν ζεστὸ γάλα. ’Απὸ ἐκεῖ πάλι μὲ τὸ καμιόνι ἐφύγαμε γιὰ τὴν Λειθαδιά. ’Απελάμβανα τὴν διαδρομὴ καὶ ἡ Μομφεράτου ἐκάπνιζε μὲ μανία καὶ ἔτρωγε, καὶ μιλοῦσε μὲ τὸν ’Αδοσίδη στὴ γλώσσα της καὶ αὐτὸ μιὰ ἀπόλαυσις.

’Εφθάσαμε, σκοτεινὰ στὴ Λειθαδιὰ σὲ σταθμὸ

τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐγκατεστημένον ἔκει διὰ τοὺς Ὄμήρους καὶ περίθαλψίν των καὶ ἐλάμβανε πληροφορίες ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωμένους. Δύο τρεῖς ἀδελφαί, μὲ προϊσταμένη καὶ τὸν νοσοκόμο Νῖκον, παρελάμβαναν ἀμέσως τοὺς δύμήρους καὶ τοὺς ἀπελύμαιναν μὲ ἄφθονο D.D.T. μὲ ἔνα φυσερὸ γεμάτο σκόνη. Μᾶς περιέλουσε καὶ ἐμᾶς, ὅπως εἴμεθα ντυμένες μόνον ποὺ ἀνοίξαμε τὰ πανωφόρια μας καὶ πουλόθερ. Αὐτὸ ἥρκεσε διὰ νὰ ἔχοντωθοῦν ριζικὰ τὰ ζωύφια, κάθε ἵχνος των.

Ἐπεράσαμε μετά σὲ μεγάλο δωμάτιο μὲ τζάκι μὲ ἔνα μεγάλο στρογγυλὸ τραπέζι στὴ μέση καὶ ἐδώσαμε τὸ ραπόρ μας δ, τι ἐγνωρίζαμε καὶ ποῖοι ἔμειναν στὴν Ἀμυγδαλιά. Αἱ ἀδελφαὶ ἡσαν συμπαθέσταται καὶ ἔσπευσαν νὰ προσφέρουν σὲ ἐμαγιὲ κύπελλα τούλαχιστο 150 δρ. ἄφθονο τσάι ἔκτακτο μὲ γάλα σκόνη, δοσο ἡθέλαμε καὶ τὰ ἐγέμιζαν διαρκῶς. Ἡ ἐπιθυμία τῆς Μομφεράτου νὰ πιῇ τσάι εἶχε γίνει πρὶν φθάσει στὸ σπίτι της. Τὸ ψωμὶ ἤτανε κατάλευκο, θούτυρο, μαρμελάδες κράκερς καὶ αὐγὰ βραστά. Δὲν ἔφθαναν δλα αύτὰ. Φορτωμένος σὰν "Αγιος Βασίλης ἤλθε μὲ πακέττα κάτω ἀπὸ κάθε ἀμασχάλη του ροδοκόκκινος, ύψηλὸς καὶ παχύς, διευθυντής τοῦ νοσοκομείου, ἐπιτεταγμένου ἀπὸ τοὺς ἄλλους, συνταγματάρχης Βελενστάϊν.

Ξεφορτώθηκε ἐμπρός μας, ἐπάνω σ' αύτὸ τὸ μεγάλο τραπέζι, τὰ πακέττα δλα. Καὶ ζαμπὸν ἀκόμη. 'Ο Βαλενστάϊν ἀνῆκε στὸ στρατηγεῖο τῶν Θηθῶν.

Τὸν εὐχαριστήσαμε θερμότατα, ὅπως φαντάζεται κανείς. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἀκόμη θυμοῦμαι, ὅτι δὲν αἰσθανόμουν καμμία ντροπὴ νὰ δείχνω τὴ χαρά μου, καὶ νὰ μὴ μποροῦμε νὰ σταματήσωμε καὶ νὰ πίνωμε τσάϊ. Στὸ τέλος μόνο ἔμεναν τὰ δύο αύγα τὰ δροῖα ἔφαγα καὶ αὐτὰ χωρὶς νὰ αἰσθανθῶ ἐνόχληση ὅλη τὴν νύκτα.

Εἶχανε τρία τέσσερα κρεβάτια ἀναπαυτικώτατα, μὲ ἐγγλέζικες κουβέρτες ἀρκετὲς καὶ μὲ τὴν φωτιὰ στὸ τζάκι. Μακρυὰ ἀπὸ τὰ θουνά, τὰ κρατήρια καὶ τοὺς ἀγρίους ἀνθρώπους ποὺ ὕριζαν καὶ τὴν ζωὴν μας, ἐκάμαμε ἔναν ὑπνο μονοκόμματο ἔως ἀργὰ τὸ πρωΐ. Ὑπῆρχαν καὶ δωμάτια μὲ νιπτῆρες καὶ τρεχούμενο νερὸ τῆς Λεβαδιᾶς ἄφθονο καὶ ἐπλυθήκαμε ὅπως μπορέσαμε καλύτερα. Πάντοτε ντυμένες. Στὴν τραπεζαρία εἶχα τὴν ἔκπληξι νὰ εὕρω τὴν κ. Κορυζῆ μὲ τὴν κόρη της νοσοκόμο, ἡ δροῖα ἔφθασε διὰ νὰ τὴν περιποιηθῇ. Εἶχε ἀρρωστήσει σοθαρὰ καὶ ἔμενε ἐκεῖ διὰ νὰ νοσηλευθῇ. Ἐμιλήσαμε πολὺ καὶ τῆς διηγήθηκα λεπτομέρειες μὲ μεγάλη εύθυμια.

Σὲ μιὰν ἄκρη τῆς τραπεζαρίας ἐκάθητο ἔνας "Αγγλος ἀξιωματικός, δ ὁ δροῖος παρακολουθοῦσε μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὴν συνομιλία μας. "Οταν μετὰ τὴν ἄφιξή μου στὰς Ἀθήνας ἔλαβα γράμμα τοῦ Θ. Νικολούδη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, μοῦ ἀνέφερε ὅτι δ ἀξιωματικὸς αὐτὸς ἤξευρε πολὺ καλὰ Ἑλληνικὰ καὶ τοὺς ἐπανέλαβε ὅτι ἄκουσε καὶ ἐθαύμασε

τὴν εὔθυμιά καὶ τὴν ψυχραιμία μου. Ἐκ μέρους "Αγ-
γλου τὸ ἔθεωρησε πολὺ μεγάλο κομπλιμέντο. Τὸ ἕ-
διο πρωὶ κατευχαριστήσαμε τὶς ἀδελφές καὶ τὸν
νοσοκόμο Νῖκο γιὰ τὴν περίθαλψι καὶ τόσες περι-
ποιήσεις τῶν καὶ ἐφύγαμε μὲ καμιόνι δλες μαζί.

"Ητανε ἡ 29η Ἰανουαρίου καὶ ἐφανταζόμουν
ποῦ καὶ πῶς θὰ συναντοῦσα τοὺς δικούς μου σὲ ὅ-
λιγες δρες πρὸς τὸ Θράδυ.

"Ἐφθάσαμε τὸ μεσημέρι στὰς Θήβας. Στὸ Μούλ-
κι παρέδωσα τὸ σημείωμα τοῦ Μήτσου, τοῦ ἀνθρώ-
που ποὺ ἔξετέλεσε τὸν Ἀντώνη. Ἡ Μομφεράτου μοῦ
ἀνήγειλε ὅτι μᾶς προσεκάλεσε διὰ τὸ μεσημέρι ὁ
Βαλεντάϊν νὰ προγευματίσωμε στὸ στρατηγεῖο αἱ
δυό μας. Ἐδέχθηκα μὲ δυσκολία διὰ τὴν ἐλεεινὴ
κατάσταση ποὺ εἴμεθα, ἀλλὰ ἡ Μομφεράτου ἐπέ-
μενε νὰ πάω μαζί της. Κατεβήκαμε ἀπὸ τὸ καμιό-
νι καὶ περπατήσαμε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο ὡς τὸ
σπίτι τοῦ Ἱερέως Παπαγεωργίου, ὅπου ἡ Μομφερά-
του εἶχε ἀφῆσε τὴν θέρα τῆς γιὰ ἐνέχυρο, ὅταν ἐ-
πέρασε ἀπὸ τὰς Θήβας. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐώρταζε
καὶ ὁ γυιός τους τὰ γενέθλιά του, ποὺ ἦταν φοι-
τητής καὶ μᾶς ἐτρατάρισαν αὐγοκαλάμαρα καὶ ὄλ-
λα σπιτικὰ γλυκά. Δὲν ἐσκεφθήκαμε διόλου ὅτι
θὰ ἐκόβαμε τὴν ὅρεξή μας διὰ τὸ πρόγευμα. Ἐ-
πεινούσαμε διαρκῶς, ὁ δργανισμός μας εἶχε ἀνάγ-
κη νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς στερήσεις ἐνάμυση μηνός.
Τὴν καθωρισμένη ὥρα ἐφθάσαμε στὸ στρατηγεῖο σὲ
κεντρικὸ μεγάλο σπίτι καὶ μᾶς ὑπεδέχθη ὁ στρατη-

γὸς καὶ δὲ ἀγαπητός μας Βαλενστάϊν φιλικώτατα.
"Αν ἔθυμωμουν καὶ δλίγα ἀγγλικὰ τὰ ἐμπέρδευα
ἐντελῶς διὰ τὴν ἐμφάνησή μου, ὅταν θρεθήκαμε με-
ταξὺ πολιτισμένου κόσμου.

Τὸ πρόγευμα ἦτανε ὡραιότατο καὶ ἐλαφρὸ καὶ
μὲ ὡραῖα φροῦτα καὶ καλὸ καφέ. Ἡ Μαμφεράτου
ἔδιδε ραπόρτο γρήγορα καὶ ψιθυριστά, ὥστε ἀκό-
μη λιγώτερο μποροῦσα νὰ τοὺς παρακολουθήσω.
Μᾶς συνώδευσαν ἕως τὴν πόρτα τῆς ἔξοδου καὶ τοὺς
εύχαριστήσαμε. Ἀπὸ τὰς Θήβας ἐφύγαμε μὲ ἀσθε-
νοφόρο, προηγεῖτο δὲ Βαλενστάϊν μὲ ίδιωτικὸ αὐτο-
κίνητο.

Μέσα στὸ ίδικό μας ἦτανε καὶ κάπιοις κύριος,
δὲ ὅποιος ἐπέστρεφε καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἀλλοῦ ἐλεύθε-
ρος. Μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι ἐκεῖ ποὺ ἦτο, κάπου οἱ
ἐλασῖτες διεσκέδαζαν διαθάζοντας τὸ ἡμερολόγιόν
μου καὶ ἔπαιζαν τὰ κομβολόγια τοῦ Παναγίου Τά-
φου, δῶρα τοῦ — Χρυσάνθου — τὰ δποῖα εἶχαν ἀ-
φαιρέσει ἀπὸ τὸ σπίτι Κηφισσιάς.

Μόλις ἐφθάσαμε στὰς Ἀθήνας, δὲ Βαλενστάϊν
μοῦ εἶπε, ποὺ ἤθελα νὰ μὲ δδηγήσουν, νὰ εἰπῶ τοῦ
σωφέρ. Ἀνεθήκαμε στὴν Κηφισσιά, δπου ἐνόμισα,
ὅτι θὰ τοὺς εύρω. Ἀλλὰ μόλις ἐφθασα ἀντίκρυσα
τὸ σπίτι κατάκλειστο μὲ πεταμένα κρεβάτια στὴν
αὐλὴ τῆς ὅπισθεν εἰσόδου. Ἡ Νίκη Πόγγη εύρεθη-
κε ἀνεθασμένη στὸν τοῖχο νὰ μὲ παρακολουθῇ καὶ
μὲ πληροφόρησε, ὅτι δλοι ἦσαν στῆς Λουλοῦς, Βα-
λαωρίτου 8.

‘Ο Βαλενστάϊν εἶπε τότε τοῦ σωφὲρ νὰ μὲ ὁδηγήσῃ καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησα ἔλπίζουσα ὅτι θὰ τὸν ἔθλεπα στὸ σπίτι μου, ἀλλὰ ὅταν προσπάθησα νὰ μάθω ποὺ ἥτανε στὸ Ἀρσάκειον εἶχε φύγει γιὰ τὴν Μακεδονία καὶ δὲν τὸν συνήντησα ποτὲ πλέον.

Στὸ σπίτι, Βαλαωρίτου 8, μὲ περίμεναν ἀνυπομόνως γιατί τοὺς εἶχανε τηλεφωνήσει ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Πρεσβεία, ὅτι ἐπιστρέφω ἐκεῖνο τὸ 6ράδυ.

— ‘Η μητέρα σας φθάνει αὔριο τὸ ἀπόγευμα. Τὸ τηλεφώνημα ἦτο τὴν παραμονή. ‘Η Λουλοῦ ἔκαμε ἐνεργείας καὶ ἔγραψε καὶ στὸν Τσῶρτσιλ καὶ στὸν Βασιλέα Γεώργιο τὸν Β’. Πολὺ 6οήθησε στὶς ἐνέργειες αὐτὲς καθὼς καὶ στὴν σύνταξη τῶν ἐπιστολῶν ὁ φίλος μας Τόλης Μπαζαΐος, στὸν ὄποιον ἔγώ, καθὼς καὶ τόσοι ἄλλοι, χρωστοῦμε τὴ ζωή μας καὶ δὲν θὰ πάψω νὰ τὸν θυμοῦμαι μὲ εὔγνωμοσύνη.

Μετὰ αὐτὸ τὸ τηλεφώνημα ἐνόμισα ὅτι ἐπρεπε νὰ εὐχαριστήσω τὸν πρεσβευτὴ Λίπερ — μοῦ ἀπήντησε εύγενέστατα, καὶ ἔχαίρετο διὰ τὴν ἀπειλευθέρωσή μου, ἀλλὰ δὲν ἔθλεπε τὸ λόγο γιατί τὸν εὐχαριστῶ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προθεῖ εἰς τίποτε ἐκεῖνος δ ἵδιος. Μυστήριον καὶ αὐτὸς καὶ ἡ συνοδεία τοῦ Βαλενστάϊν ἔως τὴν πόρτα μου καὶ αἱ περιποιήσεις τους.

‘Επίσης εὐχαριστησα τὴν Μὰκ Λῆ, ποὺ ἀπετάθη ἡ Λουλοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκείνη εὐχαριστήθηκε πολὺ ὅπως καὶ οἱ “Αγγλοι. Αύτὰ εἶναι τὰ μεγάλα “Εθνη

μὲ τὰ δημοκρατικά τους πολιτεύματα. "Ολοι μὲ Ρωσσική πολιτική.

'Η χαρὰ δλων μας ἥτανε ἀπερίγραπτος, ὅταν μάλιστα μὲ εἶδανε μὲ τόσα κέφια καὶ σὲ καλὴ κατάσταση, πρὶν ἀκόμη σιγυρισθῶ. 'Αλλὰ εἶπα ὅτι εἶχα ἀπολυμανθῆ τελείως καὶ ἀπετελείωσα μὲ ἔνα ἔκτακτον μπάνιο, λούσιμο, δανεικὰ ἐσώρρουχα τούλαχιστον γυναικεῖα, διότι ὁ στρατηγὸς Παπαδῆμος μοῦ ἐνεπιστεύθη, ὅταν ἦλθε νὰ μὲ ἴδῃ ὅτι ἀκόμη μετεχειρίζετο τῆς γυναικός του. Δὲν τούς εἶχε μείνει τίποτε.

'Αρχίσαμε ἀμέσως τὴν διήγηση τῶν περιπετειῶν μας μὲ τὸν Εὐγένιο καὶ μὲ τὴν Λουλοῦ καὶ Νανὰ καὶ αὐτὸ ἐθάστηξε μῆνας νὰ ὅμιλοῦμε γιὰ τὴν δμηρία μας σὲ κάθε ἐπισκέπτη καὶ συνάντηση μὲ συνομήρους. 'Εκοιμηθήκαμε εύτυχεῖς ἐκείνη τὴν πρώτη νύκτα. 'Εγὼ μαζὶ μὲ τὴν Ντίτα καὶ Ιωάννα καὶ στὸ διπλανὸ δωμάτιο ὁ Εὐγένιος μὲ τὴν Νανά. 'Η Λουλοῦ σὲ ἔνα ἀπὸ τὰ δύο σαλόνια τους μὲ τὴν ώραιοτάτη θεράντα. 'Εκεῖ ἐδέχθηκα πλήθος γνωστοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖοι μοῦ ἔδειξαν πολλὴ ἀγάπη καὶ χαρά, ποὺ ἐσώθηκα. 'Ο πρώην ἔξαδελφος τῆς Λουλούς Γιανναρόπουλος, ὁ ὁποῖος ἦτο σὲ Αγλικὴ ὑπηρεσία, μοῦ ἐπῆρε συνέντευξη καὶ τοῦ ἔξιστόρησα λεπτομερῶς ὅτι γράφω δυὸ ἀπογεύματα κατὰ συνέχεια. 'Επίσης καὶ ἔνας Αύστραλὸς δημοσιογράφος, ποὺ τὸν ἔφερε ἡ 'Ελένη Βλάχου καὶ δΜπαστιᾶς διὰ τὴν Βραδυνή. Τοῦ Γιανναροπούλου

ἔκαμε ἐντύπωση πολὺ καλὴ καὶ στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Αἴγυπτο. Μετὰ ἀπηγορεύθη — πάλιν φαίνεται διὰ πολιτικούς λόγους, πράγματα ποὺ μοῦ ἤτανε ἀκατανόητα, ἀλλὰ τώρα τὰ ἔνωδι καλλίτερα ἀπὸ τὸ φούντωμα τοῦ κομμουνισμοῦ!

Οἱ δρες τοῦ φαγητοῦ ἤτανε ἡ μεγαλυτέρα ἀπόλαυση μικρῶν καὶ μεγάλων τῆς οἰκογενείας καὶ καθημερινὴ ἔօρτὴ ἀπὸ τὸ πρωΐνό μας μὲ τὰ ὥραιότερα περιεχόμενα τῶν δώρων Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Γκρέτινγκερ καὶ καθενὸς ξεχωριστά, μαρμελάδα, θούτυρα, μπισκόττα, σοκολάτες, καφέ — τὰ μεγάλα κουτιά surprise.

Εἶχε γίνει καὶ ἡ ἀναπροσαρμογὴ καὶ ἡ ζωὴ ἤτανε πάμφθηνη. Τὸ μεσημέρι ἥρχετο ὄλοκληρη σουπιέρα μακαρόνια στὸ τραπέζι καὶ αὐτὴ ἡ ἀκόρεστος πεῖνα δλῶν μας ἐθάστηξε πολὺ καιρό. Στὸ DALLIS, κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἡ Ἀθηναϊκὴ ζωὴ ἔξακολουθοῦσε μὲ τὰ μεσημεριανὰ οὐζάκια, σὰν νὰ μὴν εἶχε συμβεῖ τίποτε.

Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι οὐδέποτε αἰσθάνθηκα καλύτερα μὲ τὰ κιλὰ ποὺ ἔχασα καὶ μοῦ ἐπέρασε καὶ κάθε μικρὸς ρευματισμὸς ποὺ εἶχα πρίν, ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς Κηφισιάς. Ἀλλὰ ἔνας νευρικὸς κλονισμὸς ἄργησε νὰ μᾶς περάσῃ εἰς δλους.

Καὶ μόνον τώρα κατώρθωσα καὶ ἀπεφάσισα νὰ γράψω τὴν δμηρία μου. Σὲ μερικὲς ἡμέρες μοῦ ἐπανῆλθε αὐθόρμητα δλη ἡ ἀνάμνηση.

Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία περιπέτεια τῆς ζωῆς μου.